

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์

ภาพความขัดแย้งในชีวิตของผู้หญิง

จากภาพรวมของชีวิตตัวละครหญิงที่เบี่ยงเบนไปจากภาพพจน์ของตัวละครหญิง และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเธอเหล่านี้ ผู้วิจัยใคร่เสนอมุมมองที่เจาะจงไปที่ความขัดแย้ง (CONFLICTS) ในชีวิตของตัวละครเหล่านี้ก่อนที่จะนำไปสู่ข้อสรุปของการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้

ผู้วิจัยได้เรียงลำดับความคิดเป็นประเด็นสรุป 4 ประเด็นคือ

๐ ภาพพจน์ในอุดมคติของผู้หญิงในฐานะต่าง ๆ จากทัศนะ ความคิดและความเป็นจริงในสังคม เช่น ภาพพจน์ของผู้หญิงในฐานะผู้มีสิทธิในร่างกายตนเอง ภาพพจน์ของผู้หญิงในฐานะแม่ ภาพพจน์ของผู้หญิงกับการพึ่งพาผู้ชาย ฯลฯ

๐ ภาพเหมือนจริง (REALITY) ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยตามที่ได้ทำการศึกษาวิจัย ซึ่งมีข้อตกลงว่า โดยพื้นฐานจิตใจของตัวละคร และ/หรือบริบทในภาพยนตร์นั้นได้ใช้แนวบรรทัดฐานเดียวกัน ดังนั้นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงหมายถึง ความคิด และ พฤติกรรมของตัวละครที่เบี่ยงเบนไปจากภาพพจน์ในอุดมคติ

๐ ปัจจัยส่งเสริม สนับสนุนให้ตัวละครหญิงมีพฤติกรรมดังกล่าว โดยจะพิจารณาทั้งแง่ของปัจเจกบุคคล และบริบทในภาพยนตร์

๐ คู่กรณี หรือบุคคลแวดล้อม และปฏิภพที่รับรู้

จากนั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อสรุปว่า ในโลกแห่งภาพยนตร์ ผู้หญิงต้องเป็นและไม่ใช่เป็นอย่างไร ก่อนที่จะทำการอธิบายปรากฏการณ์การสร้างความเป็นจริงทางสังคมของภาพยนตร์ไทย

ประเด็นความขัดแย้งในชีวิตของตัวละครหญิงที่มีลักษณะเบี่ยงเบน

1. ภาพความขัดแย้งระหว่างความเป็นแม่ กับการรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูล
2. ภาพความขัดแย้งระหว่างการเป็นช่างทำหลัง กับการดำรงความเป็นตัวของตัวเอง
3. ภาพความขัดแย้งระหว่าง การรักษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับความคิดของปัจเจกบุคคล
4. ภาพความขัดแย้งระหว่างการมีชีวิตอยู่เพื่อครอบครัว กับการต่อสู้เพื่อส่วนรวม
5. ภาพความขัดแย้งระหว่างการมีความสัมพันธ์ทางเพศ กับการปฏิเสธการสมรส/การอยู่อย่างเป็นครอบครัว
6. ภาพความขัดแย้งระหว่าง การพึ่งพาสามี กับการตัดสินใจมี/ไม่มีลูก และเลี้ยงลูกเอง
7. ภาพความขัดแย้งระหว่าง ความเป็นหญิง กับการเป็นผู้นำ
8. ภาพความขัดแย้งระหว่างการเป็นเครื่องมือ/ถูกควบคุมโดยผู้ชายกับการใช้ผู้ชายเป็นเครื่องมือ
9. ภาพความขัดแย้งระหว่างการพึ่งพาผู้ชายกับความเชื่อมั่นในการพึ่งพาผู้หญิงด้วยตนเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพความขัดแย้งระหว่างความเป็นแม่ กับการรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูล

มายาคติ

ด้วยความเป็นจริงในสังคมไทยที่ว่า "สังคมไทยยังให้ความสำคัญต่อวงศ์ตระกูลมากที่สุด" สามีภรรยาจึงมักต้องคงรักษาความสัมพันธ์กับญาติทางฝ่ายของตน และบ่อยครั้งก็จะเป็นสาเหตุของความขัดแย้งขึ้นได้" (โคทม อาริยา, 2525:16) ความขัดแย้งดังกล่าวนี้เกิดขึ้นมาระหว่างบุคคลระดับชั้น และรุ่นอายุต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นแม่กับลูก แม่ผิวลูกสะใภ้ ลูกเขยพ่อตา ย่า-ยายกับหลาน ฯลฯ เรื่องราวของความขัดแย้งมีหลากหลาย บ้างก็เกี่ยวเนื่องกับ"ช่องว่างระหว่างวัย" การทำสงครามแย่งชิงความรักและครอบครองผู้เป็นที่รัก (แม่ผิว-ลูกสะใภ้ ลูกเขย-พ่อตา น้องสาว-พี่สะใภ้ ฯลฯ) การพยายามรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลของคนรุ่นเก่าก็มักจะขัดแย้งกับลูกหลานที่เห็นความสุขของตนเองสำคัญกว่า

และด้วยเหตุที่ "แม่เป็นผู้รับบทบาทในการอบรมเลี้ยงลูก และมีความหวังให้ลูกเป็นใหญ่เป็นโตเพื่อสร้างและดำรงรักษาเกียรติยศชื่อเสียงของตระกูล" (โสภา ชูพิกุลชัย, 2531:152) ดังนั้น ใครก็ตามที่มีส่วนทำให้ชื่อเสียงของวงศ์สกุลต่างพร้อย นอกจากตนจะถูกตำหนิแล้วยังปล่อยให้ผู้บังเกิดเกล้าถูกตำหนิไปด้วยตามธรรมเนียมที่ว่า แม่จะ"เป็น คนแรกที่ต้องถูกสอบสวนหากมีอะไรผิดไปจากร่องรอย หรือมีอะไรไม่ชอบมาพากลในบ้าน ในการนี้ผู้หญิงจะต้องเสียสละเพื่อพิสูจน์ว่า "เราก็เป็นแม่ที่ดีเหมือนผู้หญิงคนอื่น ๆ..." (กาญจนา แก้วเทพ, 2530:82)

ในขณะที่ผู้หญิงทำหน้าที่เป็นแม่ เธอก็ยังต้องดำรงตำแหน่งลูกหรือลูกสะใภ้ด้วยเช่นกัน โดยอยู่ในกรอบมาตรฐานเดิมคือ จะต้องรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลไว้ ซึ่งทั้งตระกูลของเธอเอง และของสามี แต่เนื่องจากธรรมเนียมไทย ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วมักจะต้องเข้าสู่ครอบครัวของสามี และในฐานะของคนนอก เธอจะต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตของครอบครัวฝ่ายชาย ซึ่งยังมีความเชื่อว่า ลูกสะใภ้คงจะไม่รัก ไม่หวงแหน และไม่เอาใจใส่ในวงศ์ตระกูลของสามี ก็ยังต้องทำให้เธอวางมาตรฐานที่เข้มงวดกับตัวเอง แล้วจึงเลยมายังลูกผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นตัวแทน หรือเป็นหน้าเนื้อของเธอในการจะดำรงไว้ซึ่งชื่อเสียงเกียรติยศของวงศ์ตระกูล ซึ่งมีผลถึงการกำหนดเงื่อนไขในชีวิตของลูกเธอ

ภาพสะท้อนในภาพยนตร์ไทยปี 2528-2530

ในภาพยนตร์ไทย ความขัดแย้งระหว่างความพยายามจะรักษาชื่อเสียงของตระกูลกับการปกป้องลูกเป็นความขัดแย้งรุนแรงขนาดตัดขาดแม่ลูกกันทีเดียว

แวนกนิษฐ์ (กว่าจะรู้เดียงสา) เติบโตขึ้นมาในตระกูลของแม่ซึ่งเป็นผู้ดีเก่าชาวเหนือ ส่วนพ่อเป็นเพียงคนที่ได้รับการอุปการะจากครอบครัวของแม่ พ่อจึงมีความเกรงใจในตัวแม่มาก ขณะเดียวกัน ด้วยความภาคภูมิใจในชาติตระกูลเก่าแก่และสะสมความเป็นผู้ดีมาหลายชั่วอายุคน แม่จึงไม่ต้องการจะให้ทั้งสามมี (ซึ่งถือเป็นคนนอก) และลูกมาทำลายความภาคภูมิใจในตระกูลของเธอ

เรื่องที่น่าความเสื่อมเสียมาสู่วงศ์ตระกูลมากที่สุด คือ เรื่องที่ลูก ๆ แต่งงานกับคนที่ "ไม่คู่ควร" ในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และความเก่าแก่ของวงศ์ตระกูล เมื่อไม่สามารถควบคุมให้ลูกชายมีคู่ดังที่แม่ปรารถนา เธอจึงหันมาเข้มงวดกับลูกสาว และไม่พอใจมากเมื่อมีเด็กหนุ่มที่ไม่เข้าข่ายคุณสมบัติที่เธอกำหนดมาติดพัน เมื่อลูกสาวไม่เชื่อฟัง และตัดสินใจหนีตามผู้ชายไป เธอก็ประกาศตัดความสัมพันธ์และไม่สนใจว่าลูกสาวจะมีชีวิตเป็นอย่างไร

พริ้ม (วงศ์คณาญาติ) ก็ถูกแม่ตัดขาดความสัมพันธ์ เพราะเธอตัดสินใจแต่งงานกับผู้ชายที่มีแต่ตัว ชาติตระกูลไม่สูงส่งเท่าเทียมกับเธอ ในกรณีนี้ พริ้มทำ "ผิด" ถึงสองเรื่อง เรื่องแรกคือ เธอแต่งงานกับคนที่ฐานะทางสังคมต่ำกว่า เรื่องที่สอง คือการที่เธอปฏิเสธการแต่งงานกับลูกพี่ลูกน้องนอกจากจะทำให้เกิดความบาดหมางกันภายในแล้ว ยังเป็นการผิดเงื่อนไขในการรับมรดกของ "คุณย่า" อีกด้วย

สำหรับน้องชายของพริ้ม แม่ได้ตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวให้ตัดขาดเขา และไม่ยอมให้ความช่วยเหลือใด ๆ โดยที่พ่อแทบจะไม่มิตบทบาทในเรื่องนี้เลย

คุณนิควาส (นางนวล) ก็ปิดบังว่าตนเองมีลูก เพราะเกรงว่าชื่อเสียงในฐานะดาราจะไม่หอมหวานเหมือนเช่นเดิม ข้อรังเกียจในตัวเธออีกประการหนึ่งคือ เธอไม่สามารถเรียนจบมหาวิทยาลัยได้ ทำให้แม่มองข้ามความสามารถในด้านอื่น ๆ ของเธอไปด้วยจนกระทั่ง

เรื่องแต่งของเขาได้รับรางวัล และมีชื่อเสียง แม้เธอจะไม่ได้อ่านเรื่องของเขา แต่ปฏิกริยาของเธอที่มีต่อลูกก็เปลี่ยนไปทันที

ปัจจัยสนับสนุนให้แม่เห็นความสำคัญของวงศ์ตระกูลมากกว่า

1. แม่ถูกปลุกฝังให้มีค่านิยมยกย่องชนชั้นสูงเนื่องมาจากชาติตระกูล ดังนั้นเธอจึงเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เกี่ยวข้องกับเป็นส่วนหนึ่งของวงศ์ตระกูลนี้ และใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ที่จะเป็นส่วนที่ดีของตระกูล ลูกซึ่งถือเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของตระกูล ถ้าหากประพฤติตัวไม่ดี ตัวแม่ก็จะเสี่ยงกับการถูกกล่าวหาว่า เป็นเจ้าของส่วนที่ไม่ดีนั้น

แม่มองเห็นความมีเงิน และวงศ์ตระกูลผู้ดีมีค่าเท่ากับการเป็นคนดี เมื่อลูกตัดสินใจเลือกคุณธรรม หรือเลือกใช้ชีวิตของตนเอง พร้อมทั้งปฏิเสธชื่อเสียง ทรัพย์สินสมบัติ ลูกจึงกลายเป็นคนไม่ดีพอที่เธอนำตัวเองเข้าไปผูกพันด้วยอีกต่อไป

2. ปฏิกริยาที่ได้รับจากสามี และลูก ได้แก่ การวางเฉย ไม่พูดคุยทำความเข้าใจในความรู้สึกของกันและกันแล้ว ยังทำตัวเป็น"เบี้ยล่าง"ของเธอตลอดมา และพ่อเองก็ไม่มีบุคลิกของผู้นำ ทั้งยังมีความคิดที่ว่า ผู้ชายไม่ควรจะต่อล้อต่อเถียงกับผู้หญิง และเรื่องในบ้านยกให้ผู้หญิงเป็นผู้จัดการดูแลเหล่านี้มีส่วนในการพัฒนาความยึดมั่นเชื่อมั่นในความคิดและทัศนคติของผู้เป็นแม่อย่างเต็มที่แม่จึงเป็นใหญ่ในบ้านโดยปริยาย

3. ผู้คนที่อยู่รอบตัวเธอ ซึ่งพยายามจับตามองดูพฤติกรรมของครอบครัวของเธอโดยประสงค์ที่จะหาเรื่องจับผิด และไม่ริรอที่จะซ้ำเติม

คู่กรณี

สามี :

เป็นผู้ที่คล้อยตามเธอเสมอ และไม่คอยต่อต้านพฤติกรรมของเธอ ขณะเดียวกันก็ยังคอยห้ามปรามลูก ๆ ไม่ให้ขัดแย้งกับแม่ แต่เมื่อพฤติกรรมของแม่รุนแรงขึ้นทุกทีจนทำให้สามีรู้สึกว่าถูก"รุกราน"โดยส่วนตัว" และดูเหมือนศักดิ์ศรีชาย แทนที่จะมีการทำความเข้าใจกัน น่อกลับ

ผลจากไป หรือแสดงท่าทีห่างเหินกับแม่โดยไม่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้สึก และการแก้ปัญหาด้วยกัน

ลูก :

มีพัฒนาการในการต่อต้านพฤติกรรมของแม่ในทำนองเดียวกันกับพ่อ แต่จะเข้าสู่ขั้นยิ่งลูกที่ถูกเข้มงวด มีโอกาสรู้จักสังคมที่ใหญ่กว่าบ้าน เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย การทำงาน และสามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองให้สูงขึ้นมากเท่าใด การตัดสินใจที่จะแยกตัวออกไปจากแม่ก็สูงและเด็ดขาดขึ้นเท่านั้น ขณะที่ความผิดพลาดในการตัดสินใจจะมีน้อยลง

ถ้าเทียบกันระหว่าง พริม กับ แวนทิพย์ เหตุผลที่เธอถูกแม่ตัดขาดความสัมพันธ์เป็นเหตุผลเดียวกัน คือ แต่งงานกับคนที่แม่ไม่พอใจ แต่เนื่องจากมีคุณสมบัติสำคัญ 3 ประการที่พริมมีเหนือกว่า จึงทำให้พริมประสบความสำเร็จได้คือ

๐ ที่ปรึกษา : พริมยังมีคุณยายผู้มีเมตตาธรรม และคุณธรรม ผู้ให้คุณค่าทางจิตใจมากกว่าว่าตระกูลรวมทั้งญาติบางคนให้ความช่วยเหลือ ขณะที่แวนทิพย์ไม่สามารถจะพึ่งพาใครได้เลย

๐ อายุ-ประสบการณ์ : พริมตัดสินใจแต่งงานเมื่อตนเองเรียนจบปริญญาตรีแล้ว ในเรื่องของวุฒิภาวะต่าง ๆ นับว่าพร้อมสำหรับการออกไปเผชิญโลกภายนอก อย่างน้อยเธอก็ได้มีโอกาสไปใช้ชีวิตอยู่เพียงลำพังมาแล้วในวัฒนธรรมอื่น แต่แวนทิพย์ถูกกำหนดให้อยู่แต่ภายในบ้าน

๐ บุคลิกกล้าหาญ และเชื่อมั่นในตนเอง : พริมเป็นลูกคนโต เกิดจากพ่อซึ่งเป็นลูกชายคนโปรดของย่า พริมจึงเป็นเด็กที่ถูกตามใจพอสมควร ซึ่งนับว่าเป็นแรงเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง แต่ยังมีคุณยายผู้คอยอบรมให้ เธอรู้จักผิดชอบชั่วดี ขณะที่แวนทิพย์ เป็นเด็กที่แม่ตัดสินใจให้ทุกอย่าง การตัดสินใจออกจากบ้านอาจเนื่องมาจากเธอไม่เชื่อมั่นกระทั่งความรักความเมตตาที่แม่มีต่อเธอ

สังคมรอบตัวเธอ :

ผู้คนที่อยู่รอบตัวเธอจะไม่ค่อยจะเป็นมิตรกับเธอ พวกเขาคอยจับผิดและซ้ำเติม หากเธอตัดขาดกับลูกเพื่อรักษา"หน้า"ของตระกูล เธอจะถูกกล่าวหาว่าเป็น แม่ใจร้ายทั้ง ๆ ที่เธอเองก็เป็นทุกข์ใจที่ต้องสูญเสียลูกไป แต่หากเธอให้อภัยลูก เธอก็จะถูกกล่าวหาว่า เลี้ยงลูกให้อยู่ในโอวาทไม่ได้ และคงจะให้ท้ายลูกเสียจนในที่สุดตนเองก็เอาไว้ไม่อยู่

ในภาพยนตร์กับความเป็นจริง

การรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลเป็นหลักปฏิบัติอย่างหนึ่งของคนไทยในการควบคุมตนให้เป็นคนดี และยังมีค่านิยมยกย่องตระกูลที่เก่าแก่ มีชื่อเสียง มีฐานะ ความลำบาใจของผู้เป็นแม่ทั้งที่ใช้นามสกุลของพ่อ หรือยังใช้นามสกุลของตนเอง และมีความภาคภูมิใจในตระกูลนั้นเกิดขึ้นบ่อยครั้งในสังคมไทย แต่เมื่อถึงขั้นตัดสินใจ ผู้วิจัยเห็นว่า แม่สมัยนี้ให้อิสระในการตัดสินใจชีวิตของลูกมากขึ้นหรือมีการประนีประนอมมากกว่านี้ อย่างไรก็ตาม การที่ภาพยนตร์เสนอเรื่องราวของแม่ลูกที่ตัดขาดกันไปโดยไม่หวนกลับคืนมาตักกันจนในที่สุดลูกก็กลายเป็นโสเภณี เป็นภาพที่เกิดขึ้นน้อยในสังคมไทย แต่เป็นไปได้ว่า เมื่อเวลาผ่านไป ลูกและแม่จะเข้าใจกันได้มากขึ้นและกลับมามีความสัมพันธ์กันเช่นเดิมอีก โดยเฉพาะเมื่อลูกมีลูก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพความขัดแย้งระหว่างการเมืองข้างเท่าหลัง กับการดำรงความเป็นตัวของตัวเอง

ความเป็นตัวของตัวเองในที่นี้ หมายถึง ลักษณะ บุคลิกภาพ ความคิด และทัศนคติ ตลอดจนพฤติกรรมการแสดงออก ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตัวผู้หญิง ไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบความรู้สึกนึกคิด หรือทำตามความคิดเห็นของใคร แต่จะมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนคิด และกระทำไปว่า คือ สิ่งที่เป็นตัวแทน (REPRESENT) ของตนที่ตนก็พร้อมจะรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้นตามมา

มายาคติ

"ผู้ชายเป็นข้างเท่าหน้า ผู้หญิงเป็นข้างเท่าหลัง" เป็นวลีที่มักจะถูกหยิบยกขึ้นมาล่าวถึงเสมอเมื่อจะอธิบายถึงสถานภาพของผู้หญิงและผู้ชายโดยเฉพาะในครอบครัวไทยทั่วไป ความหมายที่ได้จากวลีนี้คือ ผู้หญิงจะทำหรือคิดอะไรก็ไม่ควรจะให้ล้าหน้า หรือขัดแย้งกับความคิดเห็นของชายผู้เป็นสามี ซึ่งเชื่อกันว่า เขาเกิดมาเป็นผู้นำ

และที่ความคิดนี้ยังคงอยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้ก็เพราะ "แม่บ้านไทยถูกอบรมไว้ว่า ตื่นก่อนนอนเห็นหลัง นิ่งเฉาฝั่งบรรพการแสดงคือปรนนิบัติสามีชนิดไม่ให้เิกถึงความสะดวกสบายของตน สามีสั่งและสอนอะไรให้เชื่อฟัง" (สมศรี สุกุมลนันทน์, 2532:95)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้รับการศึกษาสูงขึ้น และการก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว หญิงไทยจึงต้องรับภาระทั้งการเป็นแม่บ้าน และเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวไปด้วยพร้อม ๆ กัน ภรรยาที่มีความสามารถก็ได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งหน้าที่ระดับสูงในที่ทำงาน สร้างความภาคภูมิใจและเพิ่มความตระหนักในคุณค่าของตนเอง แต่เมื่อกลับเข้าบ้านซึ่งยังกำหนดให้เธอเป็น ข้างเท่าหลัง ก็สร้างความขัดแย้งให้กับเธอ ขณะเดียวกัน ความสำเร็จในที่ทำงานทำให้เธอเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าเหนือกว่าการเป็นเพียงข้างเท่าหลัง

การเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพในครอบครัวของภรรยายุคใหม่สร้างความ

วุ่นวายให้กับสถาบันครอบครัวพอสมควรหากภรรยาเพียงบกร่องในการทำหน้าที่ "แม่บ้าน" เพราะหันไปเอาใจใส่กับงานนอกบ้านมากกว่า ปัญหาจะรุนแรงขึ้นถ้าเธอแสดงบทบาทของการเป็นผู้นำในบ้านอย่างชัดเจน เพราะ"ลักษณะร่วมของการเป็นผู้นำได้แก่ มีความแข็งแกร่งมาก ขึ้น มีอิสระเป็นตัวของตัวเอง ถืออำนาจและสิทธิขาด เป็นผู้ตัดสินใจ และมุ่งที่จะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของตนเอง" (Nickles and Ashcraft, 1982 : p.xiv) กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ในสถานการณ์เช่นนี้ภรรยาจำต้องแยกความแตกต่างระหว่างการตัดสินใจเพื่อครอบครัว กับเพื่อความสำเร็จในหน้าที่การงานของตนเอง

ในภาพยนตร์ไทยสมัยก่อน ๆ มีการสะท้อนภาพสามีภรรยาในลักษณะนี้มาบ้าง มีทั้งภาพของแม่ผู้ตั้งความหวังไว้กับลูกและสามีว่าจะต้องเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จ และนำชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล (ไอ้..มาดา) และภาพสะท้อนพฤติกรรมของภรรยาต่อสามีอย่างเสียดสี จนภรรยาคุเป็นตัวละครที่ต้องตามหึงหวง และให้สามีได้แสดงความซาบซึ้งลาดหลอกหลวงตลอดเวลา (พ่อปลาไหล) หรือกลายเป็นหญิงผู้ไร้จิตใจ และความละเอียดอ่อน อย่างไรก็ตาม ภาพของผู้หญิงเหล่านี้นับว่ามีสัดส่วนที่น้อยนิดเมื่อเทียบกับตัวเอกหญิงที่เป็น "แม่ศรีเรือน" ผู้ยอมอดทนทุกอย่างต่อพฤติกรรม และปฏิบัติการของสามีต่อตัวเธอ

ภาพสะท้อนประเด็นในภาพยนตร์ ปี 2528-2530

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาในภาพยนตร์ไทยช่วงดังกล่าวก็ยังมิทิ้งภรรยาที่อยู่ใน โอวาทของสามี หรือภรรยาประเภทแม่ศรีเรือนซึ่งสามารถปฏิบัติและปรนนิบัติสามีได้อย่างไม่บกพร่อง ให้ความเคารพเชื่อฟัง ไม่มีปากเสียงหรือการต่อสู้เพื่อสิทธิต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นศักดิ์ศรีในความเป็นคนหรือความสุขของตนเอง ภรรยาอีกประเภทคือ ภรรยาที่ไม่อยู่ในโอวาทของสามี หรือไม่ยอมเป็นช้างเท้าหลังซึ่งมีอยู่ในภาพยนตร์ไทยไม่น้อย และมีพฤติกรรมต่าง ๆ กัน เช่น

วรรณรี อาจารย์สาวลูกสองกับสามีอยู่ด้วยกันมาอย่างสงบ เรียบง่าย และประหยัด แต่อุณาคตของครอบครัว เมื่อทราบว่สามีและเพื่อนรัก"เล่นซู้"กัน เธอจึงตัดสินใจตัดขาดจากเขาโดยสิ้นเชิง หากเธอยังเป็นภรรยาที่ยึดมั่นอยู่ในโอวาทของสามี เธอก็ต้องพยายามทำใจรับเหตุการณ์ที่สามีมี"เมียน้อย" หรือไม่ก็ต้องปฏิบัติการจ้องล้างเพื่อเอาตัวสามีกลับมาครอบครอง เช่นเดิม

แต่เรื่องราวที่น่าสนใจมาก คือชีวิตของอาจารย์พรรณพร ซึ่งถูกสามีนายทหารฟ้องหย่าโดยกล่าวหาว่าเธอเป็นชู้กับพลทหาร 5 คนชีวิตของสามีภรรยา คู่นี้มีความแตกต่างกันมาก ทั้งความคิด ความสนใจ งานอดิเรก และกระทั่งรสนิยมในเรื่อง กามารมณ์ เธอทนอยู่เช่นนี้มาถึง 5 ปีโดยพยายามทำใจเพื่อรักษาสถาบันครอบครัว ด้วยความนับถือตนเอง และตระหนักถึงคุณค่าศักดิ์ศรีของ ผู้หญิงและครู พร้อมทั้งได้รับความร่วมมืออย่างดีจากเพื่อนทนายสาว เธอทั้งสองก็จึงร่วมมือกันต่อสู้จนหลุดพ้นข้อกล่าวหา หากเรื่องนี้เกิดขึ้นจริง ผู้หญิงส่วนมากคงไม่กล้าเปิดเผยเรื่องราวความล้มเหลวในครอบครัว และยอมก้มหน้ารับข้อกล่าวหาของสามีอย่างยอมจำนน

อันที่จริงคุณลักษณะ แม่ของพริม (วงศ์าคณาญาติ) และ แม่ของแวนทิพย์ (กว่าจะรู้เดียงสา) ก็ล้วนเป็นตัวอย่างของผู้หญิงผู้ได้แสดงความสามารถในธุรกิจ มีความคิด เฉลียวฉลาด และไม่เป็นข้างเท้าหลัง แต่ภาพของแม่เหล่านี้กลับถูกนำเสนอโดยมุ่งให้เห็นเป็นลบมากกว่าเป็นบวก และมักจบลงด้วยการที่เธอจะต้องต่อสู้และดำรงชีวิตอยู่เพียงลำพังโดยไม่มีสามี บางคนอาจจะยังมีลูกติดมาให้รับผิดชอบเลี้ยงดูอีกด้วย

ปัจจัยสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรม

ผู้หญิงเหล่านี้มีลักษณะร่วมกันอยู่บางประการซึ่งเสริมให้เธอสามารถยืนยันความเป็นตัวของตัวเอง ได้คือ

1. ถือเรื่องความถูกต้องและศักดิ์ศรีในตนเอง ว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องอื่นใด หากเธอต่อสู้เพื่อความถูกต้องตามหลักศีลธรรม ต่อสู้เพื่อความสะอาดบริสุทธิ์ของชีวิตสมรสโดยต่อต้านการผิดศีลทั้งของตนเอง และสามี ต่อสู้เพื่อให้ลูกไม่ต่างนร่อยโดยเฉพาะในเรื่องเพศ และพยายามปกป้องศักดิ์ศรีและชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลที่บรรพบุรุษได้สร้างสมมาอย่างดี

2. ผู้หญิงกลุ่มนี้มาจากครอบครัวที่มีพ่อแม่ และมีฐานะดีพอสมควร เธอจึงได้รับการปลูกฝังให้ตระหนักถึงคุณค่ากับชื่อเสียงวงศ์ตระกูล และที่สำคัญคือยามใดที่มีปัญหา เธอก็สามารถกลับไปหาพ่อแม่ได้ไม่ว่าเธอจะอายุเท่าใดก็ตาม

3. การศึกษา และความสามารถที่จะหาเลี้ยงตัวเอง ทำให้เธอมีความคิดอ่าน รู้สึกชอบ และตัดสินใจได้เอง นอกจากนี้เธอยังไม่ต้องคอยพึ่งพาสามีให้เป็นผู้หาเลี้ยงเธออีกด้วย

ปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เธอมีความเชื่อมั่นในตนเอง และปลดปล่อยเธอจากความทุกข์และความเจ็บช้ำที่สามีเป็นผู้ก่อให้โดยมีปัจจัยอื่นสนับสนุนดังต่อไปนี้

4. ตัวสามีเองมีจุดด้อยกว่าเธอ อันได้แก่ ไม่มีความสามารถในการทำงานไม่มีความเด็ดขาด ขาดความเป็นผู้นำ หลงผิดมัวเมาอยู่แต่ในอบายมุข นำครอบครัวไปสู่ความวุ่นวายหลายครั้ง เธอคือผู้เข้ามาสู่สถานการณ์ซึ่งเท่ากับเป็นการฝึกฝนความเป็นผู้นำ ความแข็งแกร่ง และความเป็นตัวของตัวเองไปด้วย

ปฏิกิริยาที่ได้รับ

สามีและลูก :

ไม่เคยแสดงท่าทีที่จะปรับความเข้าใจ หรือแลกเปลี่ยนความรู้สึกกับเธอ แต่จะผละจากเธอไปโดยให้เหตุผลว่า เธอไม่ยอมรับฟังเหตุผลของเขาหรือพูดกับเธอไม่รู้เรื่อง ความขัดแย้งนี้จะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดต้องแยกทางกัน

เพื่อน - ถ้าเป็นเพื่อนผู้ชาย พวกเขามักจะช่วยเธอด้วยการเข้ามาใกล้ชิดปรึกษาปรึกษา และพยายามให้คงความสัมพันธ์ของครอบครัวไว้ แต่เมื่อเห็นว่าไม่สำเร็จจึงได้ปล่อยทำตามใจเธอ แต่เพื่อนผู้หญิงของเธอกลับช่วยเหลือเป็นแรงหนุนให้เธอต่อสู้จนประสบความสำเร็จในที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อนจะเข้ามามีบทบาทเป็นผู้ให้กำลังใจ และสนับสนุนอย่างมากให้เธอยืนหยัดด้วยตนเองดี มากกว่าที่จะทนใช้ชีวิตคู่กับสามีหากเขาเป็นสามีที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว

ในภาพยนตร์กับความเป็นจริง

การพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงในปัจจุบัน โดยเฉพาะในความสามารถพึ่งพาตนเองทำให้ผู้หญิงมีความคิดเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น และไม่จำเป็นต้องอิงครอบครัว ในสถิติที่พูดถึงการ

หย่าร้างก็จะเห็นว่าอัตราการหย่าร้างมีมากขึ้นโดยเฉพาะในเขตเมืองหลวง และในกลุ่มคนที่มี
การศึกษาสูง แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยเริ่มมองเห็นความจำเป็นที่จะ
ต้องทนกับสภาพความคับข้องใจอันเกิดจากการใช้ชีวิตคู่ได้น้อยลง

การที่ภาพยนตร์นำเสนอภาพดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่ามีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง
ร่วมสมัยมากขึ้น แต่ประเด็นปัญหาที่หยิบยกขึ้นมาบางประเด็นยังไม่ชัดเจนและเห็นเหตุผลที่ดี
เพียงพอ บางครั้งทำให้ผู้วิจัยตั้งคำถามขึ้นว่า การตัดสินใจเลิกรากันโดยไม่มีเหตุผลเพียงพอ
และไม่ให้ความสำคัญกับความเห็นของลูก มีผลกระทบต่ออย่างไรกับลูกหรือไม่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพความขัดแย้งระหว่าง การรักษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว กับ ความคิดของปัจเจกบุคคล

มายาคติ

เมื่อก้าวถึงการเข้ามีส่วนร่วมในสังคมของผู้หญิง จำเป็นจะต้องรวมเอาบทบาทอย่างน้อย 2 สถานการณ์คือ บทบาทของผู้หญิงในครอบครัว และในสังคมนอกครอบครัว และทั้งสองฐานะก็มีความสัมพันธ์กันโดยผู้หญิงเป็นตัวเชื่อมโยงบทบาททั้งสองเข้าด้วยกัน ดังที่ซูลามิธ ไพรส์ โตนกล่าวไว้ว่า "ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่ทำให้ผู้หญิงได้มีส่วนร่วมในสังคม ดังนั้นเวลาที่ผู้หญิงมีชีวิตอยู่ในสังคม อุดมการณ์ประจำใจและประจำความคิดของเธอจึงเป็นครอบครัว แม้แต่บางครั้ง เมื่อเธอออกไปสู่โลกภายนอก เธอก็ยังพกติดเอาระบบครอบครัวออกไปด้วย" (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, "ผู้หญิง: ชีวิตส่วนตัว ครอบครัวและระบบทุนนิยม", ปราชญ์สาร, 2530: 27)

สำหรับผู้หญิงไทยนั้น การเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของผู้หญิงไทยจะค่อยเป็นค่อยไปในอัตราค่อนข้างช้าเพราะ "บทบาทของสตรีที่ถูกกำหนดให้อยู่กับครอบครัว ดูแลงานบ้านเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ทำให้มีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติและความเชื่อของคนในสังคมทั้งชายและหญิงว่า ทั้งสองเพศควรแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบต่างกัน แต่หากผู้หญิงได้รับการศึกษา สภาพทางเศรษฐกิจ การทุ่มเทด้านทรัพยากรจากรัฐบาลในการพัฒนาสตรี มีอัตราสูงขึ้น การเข้ามีส่วนร่วมในสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของผู้หญิงก็จะมากขึ้นตามไป" (ไพรัช เตชะรินทร์, 2525: 8-9)

สังคมปัจจุบันก็สนับสนุนให้ผู้หญิงได้ออกสู่ "โลกภายนอก" มากขึ้นด้วยความสมควรและความจำเป็นที่ว่า "ผู้หญิงจำเป็นต้องเรียนรู้การทำมาหากินเพื่อเลี้ยงตัวเองได้ เป็นประการแรก และเลี้ยงครอบครัวได้เมื่อคราวจำเป็น หรือมีส่วนช่วยเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นประการรอง ... คุณค่าของผู้หญิงในปัจจุบันจึงอยู่ที่ความสามารถในอันที่จะพึ่งตัวเองได้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ได้อยู่ที่จะต้องหน้ารักนวลสงวนตัว คอยให้ผู้ชายตีมาอบรมอย่างเดียว" (สมศรี สุกุมลนันทน์, "ความรักแบบนวลสงวน", 2532: 42) ซึ่งตรงกับความเห็นส่วนหนึ่งของ

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชได้เคยแสดงปาฐกถาอ้างถึงข้อสมมุติว่า หากท่านจะมีภรรยาอีกครั้ง ภรรยาของท่านควรจะเป็นใคร" ไม่ใช่คนที่จะมาเป็นทาสคอยตามผมไปทุกกรณี ... แต่จะเป็นผู้ร่วมมือทำงานการเพื่อประโยชน์ของครอบครัวและสังคม"

จากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวทำให้ผู้หญิงต้องรับภาระหนักขึ้นเนื่องจากต้องพยายามรับบทบาททั้งต่อครอบครัวและต่อสังคมให้ควบคู่กัน ไปอย่างสมบูรณ์ที่สุดและหากเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างบทบาททั้งสอง ก็มีแนวโน้มที่ผู้หญิงจะเลือกทำบทบาทต่อครอบครัวให้ดีขึ้น เป็นสิ่งพึงประสงค์ของ"พ่อบ้าน"ทั่วไป กระทั่งจากปาฐกถาครั้งเดียวกัน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เองยังได้เผยความรู้สึกส่วนตัวว่า ท่านก็ยังปรารถนาให้ผู้จะมาเป็นภรรยาของท่าน "เป็นข้างเก๋ากหลัง ถึงแม้ว่าจะมีตำแหน่งหน้าที่การงานอันสูงส่งสักเพียงใด ... ก็พร้อมที่จะสละตำแหน่งฐานะอันสูงนั้นเพื่อไปอยู่กับผม" (อารี สินธุจริยวัตร, บรรณาธิการ, 2525:36ผ)

นอกจากจะทำหน้าที่ภรรยาแล้ว ในครอบครัวผู้หญิงยังเข้ารับบทบาทอื่นด้วย ได้แก่ บทบาทของแม่ซึ่งคาดหมายว่าจะต้องเป็นบุคคลผู้จรรโลงครอบครัวให้มีความสุข และลูกสาวซึ่งเสมือนเป็น"แก้วตาดวงใจ"ของพ่อแม่ เป็นสายใยสัมพันธ์ของครอบครัวซึ่งถือว่าเป็น หน้าที่ประการหนึ่งที่สมาชิกทุกคนพึงมีต่อครอบครัวก็คือการรักษาสายสัมพันธ์ภายในครอบครัวไว้ให้แน่นหนาที่สุด แนวทางหรือวิธีการที่ดีที่สุดก็คือ การปฏิบัติตามบรรทัดฐานของการเป็นสมาชิกในครอบครัวและ การประนีประนอม โอนอ่อนผ่อนตามกันเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น"หน้าที่ของลูกจะพึงมีต่อแม่ได้แก่

- รัก เคารพ และมีความกตัญญูต่อบิดามารดา
- ช่วยทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวมั่นคง
- ไม่ดื้อดึงหรือพูดเท็จ
- เห็นความสำคัญของบิดามารดา " (สุนัตรา สุภาน, 2518 : 74-75)

ภาพสะท้อนในภาพยนตร์ไทยปี 2528-2530

แต่ตัวละครหญิงไม่น้อยที่บ้ายเบียง/ปฏิเสธการปฏิบัติตามบรรทัดฐานดังกล่าวจนทำให้เกิดความแตกร้างขึ้นภายในครอบครัว

ในขณะที่คุณนิศวาส (นางนวล) กำลังชมผลงานการกำกับการแสดงและเขียนบทของลูกชาย เธอทำตัวเป็นคนดูที่ช่างวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นตามแบบฉบับของตัวเอง โดยลืมไปว่าขณะที่เธอชมการแสดงนั้นเธอยังสวมบทบาทของแม่ด้วย ส่วนลูกชายของเธอก็ไม่ได้ถือว่าตนเองเป็นผู้กำกับการแสดงและเจ้าของบทละครซึ่งกำลังได้รับปฏิกริยาจากผู้ชมซึ่งมีความคิดเห็นต่างๆ กันไป ไม่เช่นนั้นเขาเองจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ชม

ถ้าเป็นสมัยก่อน การฟ้องหย่าและต่อสู้กันในศาลของสามีภรรยาคงจะไม่เกิดขึ้นเพราะภรรยา"เปรียบเสมือนสิริคุณภาพทรัพย์สินของสามี จึงต้องทำตัวเป็นสมบัติที่มีค่าของสามีไว้ หากเมื่อใดที่สามีไม่ได้รักใคร่เธออีกต่อไปก็เป็นภาวะที่จำต้องทน" แต่ภรรยาอย่าง"พรรณพร" เมื่อสามีฟ้องหย่าโดยกล่าวหาว่าเธอเป็นชู้กับพลทหารถึง 5 คนได้ตัดสินใจต่อสู้กับเขาในชั้นศาลเพื่อกอบกู้ชื่อเสียงในฐานะอาจารย์ และผู้หญิง นอกจากการต่อสู้กันในชั้นศาลแล้ว ยังมีการต่อสู้กับจารีตประเพณีและค่านิยมส่ำสอนทางเพศของผู้ชายด้วยการส่ำสอนทางเพศของผู้หญิงบ้าง อย่างในภาพยนตร์เรื่อง ไปไม่ถึงดวงดาว ไฟหนาว ฯลฯ กระทั่งอะเคื้อ (ไฟหนาว) ซึ่งมีลูกชายเล็ก ๆ ก็ใช้ชีวิตตอบแทนสามีของเธอที่ไปมีเมียบ่อยด้วยวิธีเดียวกันด้วยการมีผู้ชายอื่นบ้าง หากพิจารณาตามค่านิยมของสังคมไทย นอกจากเธอจะมี"ความผิด"ในฐานะของการเป็นเมียแล้ว ในความเป็นแม่เธอก็"ผิด"ด้วย และตัวเธอเองก็กลับทุกข์ใจมากขึ้นไปอีก

ภรรยาที่มีความสามารถและไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสามีก็มีส่วนให้ครอบครัวร้าวฉานได้ด้วยเห็นว่าเขาไม่มีคุณสมบัติเพียงพอ ทั้งวรรณรีและพุดกรอง (น้ำเซาะทราย) ไม่มีใครต้องการถึง ๆ ที่เขาเป็นพ่อของลูกด้วยเหตุผลว่าเขาเป็นคนจิตใจโลเลไม่มีมั่นคงอย่างไรก็ตามผู้วิจัยไม่อาจคาดได้ว่าอนาคตของวรรณรี และพุดกรองในฐานะแม่ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวด้วยนั้นจะมีปัญหาเช่นเดียวกับแม่อีกหลาย ๆ คนอย่างเช่น แม่ของดวงยิหวาที่มีปัญหากับลูกเสมอหรือ คุณงเยาว์ (รักใคร่) ผู้ตกเป็นทาสของลูกตั้งแต่แรก หรือนวลไป (ชะตาฟ้า) ผู้มีชีวิตทุกข์ทรมานเพราะต้องการให้ลูกได้ดี ฯลฯ หรือไม่

สำหรับลูกสาว เรื่องที่นำความร้าวรานมาสู่ครอบครัวมากที่สุด และง่ายที่สุดคือ การแต่งงานกับคนที่พ่อแม่และญาติๆ ไม่เห็นด้วย ไม่ว่าจะ เป็นแวนทินย์ (กว่าจะรู้เดียงสา)

นิมน์กรณี (ช่างมัน .. ฉันไม่แคร์) พริม (วงศาคนาญาติ) แต่หากเธอทำตามใจพ่อแม่ และ ความ"เหมาะสมทางสังคม" อย่างน้องดา (คำมันสัญญา) ก็จำต้องทนทุกข์จนตายเพราะต้อง แต่งงานกับคนที่เธอไม่ได้รัก ผู้วิจัยจึงได้ข้อสรุปประเด็นหนึ่งว่า หากลูกสาวต้องการทำให้พ่อแม่ของ เธอมีความสุขจากการแต่งงานกับคนที่พ่อแม่เตรียมไว้ให้ ก็ต้องพบกับชีวิตครอบครัว ของตนเองที่เป็นทุกข์ ในทางกลับกัน หากต้องการมีชีวิตครอบครัวที่มีความสุข และรับผิดชอบ ด้วยตนเองต้องยอมรับความทุกข์จากการสูญเสียความสัมพันธ์กับพ่อแม่

ความขัดแย้งระหว่างแม่กับลูก(สาว)ที่ทำให้ภาพพจน์ของแม่เสียไปมากก็คือเรื่อง ที่เกี่ยวกับจริยธรรมและกับหน้าตาในสังคมและมักแสดงเรื่องราวของแม่ที่พยายามผิดศีลธรรมจรรยา มากกว่า เช่นการที่แม่"จ้าง"ลูกสะใภ้ทำแท้ง และเลิกกับลูกชาย หรือบังคับให้ลูกสาวไปเป็น เมียเช่า สำหรับกรณีทั้งสอง ทางออกที่สวยงามที่สุดคือ การที่ลูกยอมโอนอ่อน ประนีประนอม และใช้ความพยายามในการพิสูจน์ให้แม่เห็นว่า ความคิดของเธอนั้นถูกต้องแล้ว

ปัจจัยสนับสนุนให้ผู้หญิง เลือกทำตามความต้องการของตนเอง

1. ความประทับใจในครอบครัวมีไม่มากพอไม่ว่าจะในครอบครัวขนาดเล็กที่มีเพียง สามิและภรรยา หรือครอบครัวที่มีคน 3 รุ่นรวมอยู่ด้วยกัน (ย่า พ่อ ลูก) รวมกันแล้วมากกว่า 10 คนก็ตาม ความไม่ประทับใจนั้นเกิดเนื่องมาจาก

- : สมาชิกแต่ละคนไม่มีความจริงใจ และไม่ให้เกิดยึดกัน อันเนื่องมา จากความต้องการซึ่งดีซึ่งเด่นเพื่อหวังจะได้เปรียบคนอื่น
- : คนเหล่านี้ให้ความสำคัญกับเรื่องวัตถุ ความมีหน้ามีตาชนชั้นเหล่านี้ มากเกินไป
- : แต่ละคนมีนิสัยสอดรู้สอดเห็น และชอบลวงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล
- : มีคนใดคนหนึ่งพยายามจะมีอิทธิพลเหนือคนอื่น ๆ ในครอบครัว

และสภาพการที่ เช่นนั้นมีคนไม่พึงพอใจแต่ไม่อาจแสดงปฏิกิริยาใด ๆ ที่ชัดเจนได้จึงทำให้เกิด ความอัดอั้นคับข้องใจ และพร้อมที่จะพาตัวเองออกจากครอบครัวเช่นนี้ตลอดเวลาที่ทำได้

2. มีความขัดแย้งในเชิงทัศนะและความคิดอย่างรุนแรง โดยเฉพาะเมื่อเป็นความ ขัดแย้งระหว่างบรรทัดฐานและจริยธรรม กับค่านิยมของคนในสังคมใหญ่ เช่นลูกไม่สนับสนุนการ ทำแท้ง เพราะถือว่าเป็นความผิดในแง่ศีลธรรม ขณะที่แม่จะให้ความสำคัญกับการสะสมเงิน การมีชื่อเสียงอยู่ในวงสังคมของชนชั้นสูง จึงไม่เห็นภาพลบของการทำแท้ง หรือความขัดแย้งใน

เรื่องเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองซึ่งไม่มีการประนีประนอมกันจนเกิดเหตุตัดแม่ตัดลูก

3. ฝ่ายผู้หญิงถูกรุกล้ำทำลายความเป็นส่วนตัว (Privacy invasion) มากซึ่งจะมีผลให้ภาพพจน์ของเธอในฐานะภรรยาเสียไป โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวโยงกับความสำส่อนทางเพศทั้งของสามี และภรรยาและไม่ว่าจะเป็นกรณีใด สังคมมักเหมามาเอาว่า เธอเป็นภรรยาที่บกพร่อง

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตประการหนึ่ง คือผู้หญิงที่อยู่ในบางอาชีพจะสามารถอดทนต่อการทำลายภาพพจน์นี้ได้น้อย ได้แก่อาชีพครู-อาจารย์เช่นอาจารย์ที่ถูกกล่าวหาว่ามีชู้ก็ยอมต่อสู้ในศาลเพื่อพิสูจน์ความจริง อาจารย์ที่เป็นเมียชู้ก็พยายามผลักดันเพื่อให้ตนเองได้เป็นเมียหลวง

4. ความเชื่อมั่นในการเลี้ยงตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาครอบครัว เนื่องจากได้รับการศึกษา และประสบการณ์จนทำให้โลกทัศน์ของเธอกว้างขึ้น มีความมั่นใจในความสามารถของตนเองมากขึ้นจึงทำให้ความหวาดกลัวโลก และความคิดที่จะต้องพึ่งพาคนอื่นลดน้อยลง

ปฏิภิกิริยาที่ได้รับ

คู่กรณี :

คู่กรณีคนสำคัญที่สุดได้แก่ แม่และสามี แม่จะพยายามตีกรอบกำหนดอิสระทางความคิดและการกระทำให้ หากเธอไม่ปฏิบัติตามและเกิดความขัดแย้งรุนแรงขึ้นแม่ก็พร้อมจะตัดขาดความสัมพันธ์กับเธอได้โดยไม่สนใจเลยว่าลูกจะไปพบกับชะตากรรมในลักษณะใดบ้างจนกว่าตนเองได้รับความทุกข์ใจจากการจากไปของลูก

ส่วนสามี ก็พยายามกำหนดการกระทำของภรรยาโดยเอาข้ออ้างต่าง ๆ ตามบรรทัดฐานหรือความเชื่อทางสังคม และมีจะเรียกร้องให้เธอยอมตามความประสงค์ของเขา โดยต้องยอมอดทนต่อความเจ็บปวดทั้งทางกายภาพ (เช่น บังคับให้ร่วมเพศ) และทางจิตใจจากความประพฤติของเขา เมื่อเธอเริ่มมีปฏิภิกิริยาแสดงว่าทนไม่ได้ เขาก็จะมีปฏิภิกิริยาตอบกลับที่รุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงขั้นแตกหักกัน

ปฏิภิกิริยาที่ได้รับจากคู่กรณีค่อนข้างรุนแรง และเด็ดขาด แต่จะผ่อนคลายเป็นได้หากมีบุคคลที่สามเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย

คนอื่น ๆ ในครอบครัว :

เฉพาะผู้มีผลประโยชน์ร่วมกันกับเธอเท่านั้นจึงจะช่วยเหลือ ยกเว้นคนที่ให้คุณค่าทางศีลธรรมจริยธรรม

ในภาพยนตร์กับในความเป็นจริง

ผู้หญิงถูกผูกติดกับครอบครัวมาแต่ไหนแต่ไร จนมีคำกล่าวว่า ที่ของผู้หญิง (place) คือบ้าน ซึ่งหมายถึงครอบครัว ส่วนเรื่องอาชีพการทำงานหารายได้เป็นเรื่องของครอบครัว แม้เมื่อผู้หญิงจะต้องออกมาเป็นแรงงานสำคัญ คนส่วนมากก็ยังเห็นว่า ผู้หญิงไม่ควรจะละเลยครอบครัวซึ่งกลายเป็นภาระหน้าที่ติดตัวโดยปริยาย ทั้ง ๆ ที่มีแนวคิดและแนวปฏิบัติใหม่ที่เริ่มใช้กันมากขึ้นคือ ทุกคนในบ้านจะมีส่วนร่วมรับผิดชอบภาระหน้าที่ของครอบครัวที่เกื้อกูลกันมากขึ้น

ภาพยนตร์ไทยได้พยายามแผ่ความนิยมนี้ไว้เสมอ ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ผู้ผลิตกำหนดให้ผู้หญิงที่ไม่พึงผิงครอบครัวได้รับความเจ็บปวด หรือความยากลำบากในการใช้ชีวิตแสดงให้เห็นว่า ผู้ผลิตเองก็ยังคงตกย้ำว่า ผู้หญิงควรอยู่ในบ้าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพความขัดแย้งระหว่างการมีความสัมพันธ์ทางเพศ กับการปฏิเสธการสมรส/
การอยู่อย่างเป็นครอบครัว

ครอบครัว หมายถึง "กลุ่มบุคคลที่มาด้วยกันโดยการสมรส โดยทางสายโลหิตหรือ โดยการรับเลี้ยงดู (คือเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้) มีการก่อตั้งขึ้นเป็นครอบครัว มีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะที่เป็นสามีภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกชายลูกสาว เป็นพี่เป็นน้อง โดยการรักษา วัฒนธรรมเดิมและอาจมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มเติมก็ได้" (สุนัตรา สุภาพ, 2520:23)

ส่วนการสมรสนั้น หมายถึง "การที่ชายหญิงมีความสัมพันธ์ทางเพศในรูปที่สังคมยอมรับ โดยแต่ละสังคมจะมีกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนสำหรับคู่สมรสเมื่อความถูกต้อง เช่น บางสังคม การแต่งงานจะสมบูรณ์แบบเมื่อได้ผ่านพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนมากจะกำหนดการจดทะเบียนสมรสเป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติ" (สุนัตรา สุภาพ, 2520:54)

เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า การสมรสนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวที่ถูกกฎหมายในสังคมไทย นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้คุณค่าแก่การสมรสอีกด้วยว่า เป็นเครื่องผูกมัดเหมือนกับการทำสัญญาระหว่างชายหญิง ว่าจะไม่ทอดทิ้งกันโดยเฉพาะเป็นเครื่องแสดงความจริงจังของผู้ชายที่จะรับผิดชอบในตัวผู้หญิงซึ่งกลายมาเป็นภรรยา ในอดีตจึงมีเหตุการณ์ที่ฝ่ายหญิงเรียกร้องให้ฝ่ายชายจดทะเบียนสมรสกับเธอเมื่อมีความสัมพันธ์ทางเพศขึ้นก่อน เพราะต้องการ "เครื่องผูกมัด" นั้น ("วิมาลา" สตรีสาร, พ.ช. 2530:68)

มายาคติ

ผู้หญิงในสังคมไทยจะถูกอบรมให้ "รักษานวลสงวนตัว" หมายถึง ให้รู้จักระมัดระวังการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ชาย ตั้งแต่ความสัมพันธ์ขั้นต้น ๆ คือการพูดคุยสนทนา การถูกเนื้อต้องตัว ขึ้นสุดท้ายของการไม่รักษานวลสงวนตัวคือ การมีความสัมพันธ์ทางเพศ หรือที่ภาษาปากก็เรียก "เสียตัว" หรือ "เสียสาว" หญิงใดที่ "เสียสาว" ไปแล้วต่อให้มีการ "ใส่ตะกร้าล้างน้ำ" ก็แทบจะหมดค่าหมดราคา เพราะเธอจะไม่มีค่าพอสำหรับผู้ชายดี ๆ หากชายที่ "เสียสาว" ให้ทอดทิ้งเธอไป นั่นยังเป็นเรื่องยากที่จะมี "ชายดีมาอบรม" หรือกล่าวโดยสรุปก็คือ ผู้หญิงจะตกอยู่ในฐานะสินค้าที่ลึกลับ (ผู้ชาย) จะเข้ามาเลือกซื้อ หรือครอบครองเฉพาะชั้นที่สวยงาม สะอาด

และสมบูรณ์เท่านั้น

ทั้งนี้เพราะ "สังคมได้สอนให้ผู้หญิงรักษานรหยมจรรยาไว้เป็นเครื่องต่อรอง และให้ผู้ชายได้พรหมจรรย์จากผู้หญิงไว้เป็นเครื่องผูกมัดไม่ให้หญิงตื่นหลุกถ้าตนต้องการจะจับตัวผู้หญิงไว้ แต่ถ้าไม่ต้องการก็ปล่อยไป" (สมศรี สุกุมลานันทน์, 2532:39)

ถ้าหากจะมีชายคนใดที่เป็นชายดีมาเลือกเอาผู้หญิงที่เสียสาวก็นับว่าเป็นชายผู้มีกรุณาเมตตาคุณ ยอมลดตัวลงมาโอบอุ้มผู้หญิงที่ถือกันว่า เป็นสินค้าด้วยคุณค่าราคาตกแล้ว เหตุการณ์เช่นนี้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ยากยิ่ง ในความรู้สึกไม่มีเม็ดเงินเช่นนี้ผู้หญิงจำนวนมากจึงต้องการสิ่งที่จะทำให้ความล้มเหลวนี้ เป็นสิ่งที่ถูกต้องและยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น การทำพิธีแต่งงาน การจดทะเบียนสมรส แต่ก็มีผู้เห็นชัดเจนขึ้นทุกทีว่า กฎหมายไทยในปัจจุบันนี้ หากผู้หญิงไม่มีลูกหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือชายอยู่ การจดทะเบียนสมรสกลับจะทำให้ฝ่ายหญิงเสียเปรียบหากมีการหย่าร้างกันในภายหลัง

ในอีกสถานการณ์หนึ่ง ความไม่รัดกุมในระเบียบพิธีการจดทะเบียนสมรสในปัจจุบันทำให้ผู้หญิงถูกหลอกให้จดทะเบียนสมรสซ้ำซ้อนกับหญิงอื่นอยู่เสมอ

นอกจากนี้ยังมีแนวความคิดใหม่ที่ได้รับถ่ายทอดโดยตรงมาจากวัฒนธรรมตะวันตกอย่างชัดเจน นั่นคือการ"ทดลองอยู่ด้วยกัน"จนกว่าจะแน่ใจว่า คนทั้งสองสามารถใช้ชีวิต ทำความเข้าใจ ปรับตัวเข้าหากัน และยอมรับในกันและกันได้อย่างดีแล้วจึงจะตกลงแต่งงานกันก็หมายถึงว่า ทั้งหญิงและชายจะต้องเข้ามาอยู่ร่วมบ้านเดียวกัน และปฏิบัติต่อกันเสมือนว่าเป็นคู่สามีภรรยา ทั้งนี้จะต้องยึดถือหลักการสำคัญว่า ทั้งสองมีเจตจำนงที่จะแต่งงาน และใช้ชีวิตคู่จนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเสียชีวิต (ตามศาสนคติของแคธอลิก) และในระหว่างที่อยู่ด้วยกันนี้จะต้องใช้ความพยายามสูงที่จะให้การอยู่ร่วมกันราบรื่น และผูกพันมั่นคงที่สุด ในปัจจุบันเชื่อว่ามีคู่รักหลายคู่ที่ตกลง"ทดลองอยู่ด้วยกัน" สิ่งเกิดได้จากการถาม-ตอบและแสดงความคิดเห็นในนิตยสารหลายฉบับ

ภาพที่ปรากฏในภาพยนตร์

ตัวละครหญิงหลายตัวซึ่งบทบาทเป็นตัวเอกในภาพยนตร์ช่วงปี 2528-2530 ได้แสดงเจตนา رمزชัดเจนที่จะไม่ยอมจดทะเบียนสมรส แม้จะมีความสัมพันธ์ทางเพศกันแล้วก็ตาม

กรณีของ นิมฟ์กรีน (ช่างมันฉันไม่แคร์) ผู้อำนวยการฝ่ายสร้างสรรค์ (CREATIVE DIRECTOR) ของบริษัทโฆษณาแห่งหนึ่ง กับคมสัน หนุ่มนักธุรกิจ ลูกชายนายธนาคารใหญ่ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน แต่งงานที่เหมาะสมมาก ทั้งนิมฟ์กรีนและคมสันจะพบปะกันเป็นครั้งคราว และส่วนมากที่พบกันจะมีความสัมพันธ์ทางเพศเกิดขึ้น ความสัมพันธ์นี้ดำเนินเรื่อยมา จนเธอเองก็อายุมากแล้ว (ประมาณ 30 ปี) ซึ่งนั่นหมายความว่า โอกาสที่เธอจะได้แต่งงานก็น้อยลงไปตามอายุที่มากขึ้น ทั้งที่ไม่มีชายใดมาติดพัน แต่เธอกลับปฏิเสธการแต่งงานกับคมสันอย่างหนักแน่นทุกครั้ง

หรือนักแสดงสาวใหญ่ผู้มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในความสามารถเช่น นิควาส กับ ทิวากร ผู้กำกับการแสดงและนักเขียนฝีมือดีก็เป็นอีกคู่หนึ่งที่ปฏิเสธการแต่งงานให้เป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป (นางสาว) ในกรณีของคู่นี้ เป็นความพอใจของทั้งสองฝ่ายที่จะไม่เปิดเผยความสัมพันธ์ เพราะดาราอย่างคุณนิควาสจะเสียคะแนนนิยมถ้าเธอแต่งงาน ส่วนทิวากรก็จะสูญเสียโอกาสใกล้ชิดผู้หญิงอีกมาก ความสัมพันธ์ของทั้งคู่เป็นที่รู้จักในหมู่ญาติสนิทเท่านั้น

เมียน้อยอย่าง ปรุ้งฉัตร (เมียหลวง) ก็อาจนับว่าอยู่ในกลุ่มของผู้หญิงที่ปฏิเสธการแต่งงานด้วยเช่นกัน เพราะตลอดเวลาที่เธอและเขามีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ครั้งที่ยังอยู่ต่างประเทศจนกลับมาอยู่เมืองไทย เธอก็ไม่เคยเอ่ยถึงการแต่งงาน หรือแม้กระทั่งการทดลองอยู่ด้วยกันเลย

ปัจจัยสนับสนุนพฤติกรรม

ปัจจัยที่ช่วยให้ตัวละครหญิงเหล่านี้ตัดสินใจที่จะไม่แต่งงานให้ถูกต้องตามประเพณีก็ได้แก่

1. ความรู้รักของตนเองที่ไม่พร้อมจะทำหน้าที่ภรรยา ตามคำนิยมที่สืบเนื่องมาจาก

หน้าที่ของภรรยาคือได้แก่การคอยดูแลปรนนิบัติสามี ดูแลบ้าน รวมทั้งความพร้อมที่จะเป็นแม่ นอกจากนั้นตัวเธอเองก็ไม่เชื่อว่าการแต่งงานหรือการจดทะเบียนสมรสจะเป็นเครื่องประกันความสุขในชีวิตคู่ได้ดีไปกว่า การมีความรัก ความจริงใจ และซื่อตรงต่อกัน

2. ท่าทีของฝ่ายชาย ท่าทีที่ทำให้เธอไม่อาจวางใจได้ว่าเขาจะอยู่ร่วมเป็นครอบครัวเดียวกับเธอและทำให้ความมุ่งหวังในชีวิตครอบครัวของเธอเป็นจริงได้ ท่าทีดังกล่าวได้แก่ ความไม่จริงใจ หรือทัศนคติที่ไม่ตรงกันในเรื่องปรัชญา/แนวคิด/เป้าหมายชีวิต

3. มีภาระอันเกิดจากการแต่งงานจะขัดต่อความก้าวหน้าในอาชีพ เป็นที่น่าสังเกตว่า อาชีพสร้างสรรค์งานโฆษณา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำงานมากกว่า ซึ่งเปิดเผยให้เห็นว่า แท้จริงแล้วพวกเธอรักที่จะทำอาชีพนี้มากกว่าจะเป็นแม่บ้าน

4. มีความสามารถที่จะปกครองและหาเลี้ยงตนเอง ความสามารถนี้เป็นลักษณะร่วมที่สำคัญ อีกประการหนึ่งคือเธอเหล่านี้โดยไม่ต้องพึ่งพาและอาศัยอยู่กับพ่อแม่ บางคนยังต้องรับภาระส่งเสียทางบ้านการดูแลตัวเองมาตลอดทำให้เธอถือว่าตนเองมีสิทธิในการตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียวโดยไม่ปรารถนาจะให้ใครก็ตามมาก้าวก่ายการตัดสินใจของเธอ

ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้หญิงหลายคนในกลุ่มนี้แม้จะเกิดในต่างจังหวัด แต่ก็ได้เข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเทพฯ เพื่อสร้างฐานะและชื่อเสียงไม่ต่ำกว่า 10 ปี การเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ (ถือได้ว่าเป็นการ "WESTERNIZATION" ตนเองเช่นเดียวกับการใช้ชีวิตอยู่ในประเทศแถบตะวันตก) น่าจะมีผลให้ทัศนคติของแต่ละคนในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศลดหย่อนเรื่องของศีลธรรมและประเพณีไทยลง

ปฏิกริยาที่ได้รับ

o ชายที่มีความสัมพันธ์กับเธอ :

ฝ่ายชายไม่ได้แสดงความกระตือรือร้นที่จะแต่งงาน หรือทดลองอยู่กับเธอ เพราะไม่คิดว่าจะอยู่กับใครได้อย่างจริงจังตามบุคลิกภาพของเขา ความสนใจของพวกเขาจึงมุ่งไปที่การมีความสัมพันธ์ทางเพศ และแถมด้วยการแสวงประโยชน์อย่างอื่นจากกันและกันเท่านั้น

แต่หากเขาต้องการแต่งงานเมื่อใด เขาจะไม่ปล่อยให้เธอมีอิสระในการตัดสินใจแต่
มักใช้วิธีการบีบบังคับ ใช้กำลัง หรือเล่ห์เหลี่ยมเข้าครอบครองเธอแต่ก็มักไม่สำเร็จ

๐ คนรู้จัก :

คนที่เธอเลือกจะเปิดเผยความสัมพันธ์นี้ให้ทราบก็คือคนที่เธอเห็นว่า เธอมีอำนาจ
บางประการเหนือพวกเขา เช่น เป็นคนที่ยกย่องนับถือในความสามารถและศรัทธาในตัวเธอ
หรือญาติที่มีแต่ความเอ็นดูเธอมากจนไม่กล้าพูดจาให้เธอชู้นเคืองใจ แม้จะเป็นเรื่องยากที่จะ
ยอมรับพฤติกรรมของเธอได้ แต่พวกเขาก็ต้องพยายามเพราะปรารถนาที่จะรักษาความสัมพันธ์
และความศรัทธาที่มีต่อตัวเธอตั้งที่เคยเป็นมา

ในภาพยนตร์กับในสังคม

หากมองในแง่สิทธิและผลประโยชน์ของฝ่ายหญิงในสถานการณ์ปัจจุบันของไทยซึ่งเสีย
เปรียบกว่าหากจดทะเบียนสมรส(กล่าวถึงแล้ว) ผู้วิจัยเห็นว่าสอดคล้องกับการที่ผู้หญิงจะแต่งงาน
โดยไม่ต้องการทะเบียนสมรสมีจำนวนมากขึ้น ในส่วนของการมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนการ
สมรสก็เป็นเรื่องราวที่รับทราบกันอยู่เสมอจนกลายเป็นเรื่องธรรมดาและยอมรับกันได้มากขึ้น

ในภาพยนตร์ ตัวละครหญิงเริ่มปฏิเสธการแต่งงาน แต่มีบางตัวเท่านั้นที่มีเหตุผลและ
วิธีนำเสนอที่หนักแน่นสมจริง ได้แก่ นิมภรณ์ (ช่างมันเงินไม่แคร์) ผู้ซึ่งรู้ความต้องการของตนเอง
และไม่ปล่อยให้ภาพลวงตาทางสังคม เช่น วัตถุนิยม เข้ามามากำหนดชีวิตของเธอ ขณะที่ปรุ่งฉัตร
(เมียหลวง) ถูกกำหนดให้มีความสัมพันธ์ทางเพศโดยไม่มีข้อจำกัด ทั้งๆ
ที่ปรุ่งฉัตรก็คงมีเหตุผลเดียวกันกับนิมภรณ์เห็นว่า เธอยังไม่เจอผู้ชายแบบที่เธอจะใช้ชีวิตร่วมกับ
เขาได้ตลอดไป แต่ทั้งสองกรณีผู้วิจัยยังคงเห็นว่าเป็นเรื่องที่ใช้อารมณ์ตัดสินใจ (emotional)
ซึ่งทำให้ดูห่างออกไปจากความเป็นจริงในสังคม

ภาพความขัดแย้งระหว่าง การพึ่งพาสามีกับการตัดสินใจ/ไม่มีลูก และเลี้ยงดูลูกเอง

มายาคติ

"การมีลูกเป็นการสืบทอดความรักของบุคคล 2 คน"

"ลูกคือดวงใจของพ่อแม่"

"ลูกคือหัวใจของคล่องใจพ่อ และแม่"

และ ฯลฯ

เหล่านี้ล้วนเป็นวลีที่อธิบายคุณค่าและความสำคัญของลูกอย่างแจ่มชัด และเมื่อมองให้ลึกลงไปอีก เราสามารถจะตีความหมายเชื่อมโยงไปได้ว่า ด้วยความรักที่พ่อและแม่มีต่อกัน เราจึงให้ลูกได้ถือกำเนิดขึ้นมา เพราะ"อย่างน้อยที่สุด มารดาและบิดาก็จะต้องรับผิดชอบกับสิ่งที่เกิดขึ้น ถึงแม้ในบทความของทอมป์สัน" จะพยายามตอบปัญหานี้โดยใช้การเปรียบเทียบว่า ร่างกายของมารดาเป็นเสมือนบ้าน และทารกเป็นเสมือนขโมยที่เข้ามาในบ้าน ..." ก็ตาม (เนื่องน้อย บุญเนตร, 2529) และต่อจากจุดที่เกิดการปฏิสนธิขึ้นนั้น "พ่อจะทำหน้าที่ปกป้องทั้งแม่และลูกไม่ให้เกิดความกระทบกระทั่งจนถึงเป็นอันตราย เพราะพ่อกับแม่ได้ตกลงกันแล้วว่า ลูกจะเกิดขึ้นมาท่ามกลางความรัก และความอบอุ่นจากเรา"

ซึ่งนั่นหมายความว่า ถ้าหากจะมีชีวิตกำเนิดขึ้นมาก็จำเป็นต้องเป็นความเห็นชอบจากทั้งสามีและภรรยา เพราะถือว่า "บุคคลแรกที่มีหน้าที่รับผิดชอบชีวิตคนทั้งคนโดยตรงคือพ่อแม่ นับแต่วันแรกที่ตัดสินใจจะมีลูก" (พระธรรมบัญญัติด้วยพระศาสนจักรในโลกสมัยนี้ ข้อ 48.1)

แต่เราก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า แม้ภาพครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่และลูกพร้อมหน้าจะเป็นภาพปกติของครอบครัวไทยทั่วไปแล้ว ยังมีอีกหลายต่อหลายกรณีที่มีทารกกำเนิดขึ้นโดยไม่เป็นที่พึงพอใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (ส่วนมากจะเป็นฝ่ายชาย) ความไม่ปรารถนาเด็กนั้นในที่ลุดก็ได้กลายเป็นข้ออ้างเพื่อผลจากภาวะต่าง ๆ ที่เขาจะต้องเผชิญในฐานะพ่อไปอย่างไม่มีเยื่อใย ผู้ที่ทนทุกข์ที่สุดก็หนีไม่พ้นแม่ผู้มีชีวิตซึ่งกำลังโตวันโตคืนอยู่ในช่องท้องของเธอ

สภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการที่พ่อไม่ต้องการเด็ก หรือไม่แสดงความรับผิดชอบร่วมกันกับฝ่ายหญิงก็คือ เกิดปัญหาการทอดทิ้งเด็ก ตามข้อมูลจากสถานสงเคราะห์เด็ก ได้ระบุอย่างชัดเจนว่า "เด็กที่ถูกทอดทิ้งส่วนใหญ่เกิดจากมารดาอกสมรสที่หาพ่อให้ลูกไม่ได้" (นิศ ภูมิวิถิ, 2531 - บ้านไม่รู้โรย) ข้อมูลจากสหทัยมูลนิธิก็รายงานตรงกันว่า "กลุ่มมารดาที่มีแนวโน้มทอดทิ้งลูกสูงโดยมาขอรับการช่วยเหลือจากมูลนิธิจะเป็นแม่ประเภทที่ตั้งครรภ์นอกสมรสมากที่สุด คือ ถึง 80 % รองลงไปคือ มารดาที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงาน หรือเรียนหนังสือในเมืองใหญ่, ตั้งท้องขณะเรียนหนังสือระดับมัธยมฯ อาชีวะ และอุดมศึกษา, ประกอบอาชีพใช้แรงงาน รายได้ต่ำ, ตั้งครรภ์ขณะอายุน้อย คือประมาณ 15-20 ปี, แยกทาง หย่าร้าง, สามี/ภรรยาตายจาก, และถูกข่มขืนหรือตั้งท้องกับคนในครอบครัว (จินตนา นนทะเปารยะ, 2531 - บ้านไม่รู้โรย p.45)

ในแง่ของตัวเด็กเองก็มีข้อสรุปจากนักการศึกษาตรงกันว่า ภาวะที่เด็กขาดแม่มีผลเสียอย่างยิ่งต่อพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมของเด็กทั้งในระยะสั้น และระยะยาว (นิศ ภูมิวิถิ, 2531-บ้านไม่รู้โรย p.36)

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วโดยทั่วไป ดังนั้น การที่ผู้หญิงจะตัดสินใจมีลูกจึงต้อง "แน่ใจว่า ตัวเองพร้อมที่จะมีลูก และเลี้ยงลูกได้ ไม่ใช่ปล่อยให้ไปตามบุญตามกรรม เรื่องมีลูกเมื่อยังไม่พร้อมที่จะมีก่อปัญหาเป็นความทุกข์ยากจะแก้ไขสำหรับผู้หญิง บ่อยครั้งเป็นการตัดสินใจชะตากรรมของผู้หญิงแต่ลำพัง ผู้ชายก็ลอยตัวสบายไป ผู้หญิงไม่มีทางช่วยตัวเองได้ อาศัยความเมตตาจากผู้ชายเท่านั้น" และซ้ำร้าย "ผู้หญิงที่ท้องไม่มีพ่อนับว่าเป็นความอับอายอย่างที่สุดทั้งของตัวเอง และวงศ์ตระกูล" (สมศรี สุกุมลานันท์, 2532)

กล่าวโดยสรุป สภาพของการตัดสินใจที่จะมีลูกหรือไม่ขึ้นอยู่กับพ่อ และแม่ และมีแนวโน้มว่าหากลูกที่เกิดมาขาดผู้เป็นพ่อ สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาก็คือ ความทุกข์ยากลำบากต่างๆ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมอันเนื่องมาจากขาดพ่อของเด็กที่จะมารับผิดชอบจึงได้ตัดสินใจที่จะทำแท้ง หรือทอดทิ้งลูก

ภาพสะท้อนประเด็นในภาพยนตร์ไทยปี 2528-2530

ตัวละครหญิงหลายตัวที่ต้องตกอยู่ในสถานการณ์ "ท้องไม่มีพ่อ" อันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ กัน ได้แก่ ถูกข่มขืน ถูกสามีทอดทิ้ง สามีไม่รู้/รับรู้ว่าเธอตั้งครรภ์ สามีไม่พร้อมที่จะมาใช้ชีวิตร่วมกันกับเธอและลูกอย่างครอบครัวปกติ ซึ่งค่อนข้างจะชัดเจนว่า แม้เมื่อเธอคลอดลูกแล้ว ชายเหล่านี้ก็ยังไม่พร้อมที่จะมาร่วมรับผิดชอบเป็นพ่อที่ดีของลูกได้

แต่แทนที่เธอจะตัดสินใจทำแท้ง หรือทอดทิ้งลูกเพราะต้องทนทานกับความอับอายรวมทั้งมองเห็นปัญหา และความทุกข์ยากรอคอยอยู่ข้างหน้า เธอกลับพยายามใช้สิทธิที่เธอมีอยู่เหนือเรือนร่างของตนเองในการตัดสินใจที่จะอุ้มท้อง โดยที่ไม่สนใจว่าพ่อของเด็กจะมาห่วงใยดูแลหรือไม่

มุกดา (แรงหึง) รู้ว่าเธอตั้งท้องหลังจากที่สามีของเธอบอกเธอว่า เขาจะแต่งงานกับลูกสาวอธิบดีซึ่งสามารถจะสนับสนุนให้เขาก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น แม้จะเห็นว่าไม่มีทางที่เขาจะแต่งงานหรือรับผิดชอบต่อเธอ แต่เธอก็ยังยอมอุ้มท้องกลับไปหาพ่อแม่ที่ต่างจังหวัด

นวลไฟ (ชะตาฟ้า) ก็ถูกทอดทิ้งขณะที่เธอกำลังท้อง สามีของเธอทอดทิ้งเธอเพื่อมาแต่งงานกับผู้หญิงที่มีฐานะดี เธอจึงต้องรับภาระทั้งลูกและหนี้สินที่เขาก่อไว้ โชคดีที่เธอได้เพื่อนหญิงให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด

นุดกรอง (น้ำเซาะทราย) ก็นับเป็นผู้หญิงที่ใช้สิทธิดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ และนับเป็นการเสี่ยงมากในฐานะที่มีชื่อเสียงในวงสังคม แต่เธอยืนยันหนักแน่นว่าเธอรักและประทับใจในตัวผู้ชายมาก เมื่อเขาลังเลที่จะหย่าขาดจากภรรยา เธอจึงตัดสินใจที่จะจากเขาไปอยู่ต่างประเทศและเลี้ยงลูกที่เกิดกับเขาด้วยตนเอง วรรณรี สิ้นใจเช่นเดียวกับนุดกรอง คือหย่าขาดจากเขา และเลี้ยงลูกสองคนด้วยตัวเอง

ตัวละครหญิงที่ตัดสินใจเด็ดเดี่ยวที่สุดในประเด็นนี้เห็นจะได้แก่ ลิ้นกรมาวี (ครึ่งเดียวก็เกินพอ) เธอถูกข่มขืนและตั้งครรภ์ "ในกรณีเช่นนี้เธอสามารถทำแท้งได้อย่างถูกกฎหมาย"

(เนื่องน้อย บุญเนตร, 2529:5) สังคมไทยที่มักจะถูกหญิงที่ "ท้องไม่มีพ่อ" กระทบเพื่อนสนิทก็สนับสนุนให้เธอทำแท้งด้วยคำอ้างเดียวกับจิตู ทอมป์สันว่า "ทารกในท้องเธอก็เหมือนขโมยที่ย่องเข้ามาในบ้านเขาโดยเจ้าของบ้านไม่รู้ตัว" แต่เธอยังยืนยันที่จะไม่ทำแท้งเพราะเธอเห็นว่า ทารกในครรภ์นั้นเป็นมนุษย์ซึ่งมีสิทธิในชีวิตเช่นเดียวกับเธอ น่าเสียดายที่เธอแท้งลูกเสียก่อน

ปัจจัยสนับสนุนให้ผู้หญิงมีใช้สิทธิตัดสินใจที่จะมี/ไม่มีลูก

1. ความสำนึกในเรื่องผิดชอบชีวิต และเรื่องของการทำลายชีวิต ด้วยความเชื่อที่ว่า ชีวิตกำเนิดเมื่อมีการปฏิสนธิ และสำนึกในความผูกพันระหว่างแม่ กับลูกที่เพิ่งถือกำเนิดมาเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงหลายคนตัดสินใจที่จะเอาลูกไว้

นอกจากนี้ยังมีกรณีพิเศษเช่น บุคกรองต้องการจะมีลูกเพื่อเป็นตัวแทนของภีม

2. พวกเธอมีความสามารถที่จะรับผิดชอบและปกครองตัวเอง หมายความว่า เธอสามารถทำงานหาเลี้ยงตนเอง มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองโดยไม่ต้องอาศัยอยู่กับพ่อแม่หรือต้องมีผู้ปกครองคอยดูแล ดังนั้นเธอจึงจำเป็นต้องฝึกตนเองให้สามารถเผชิญและแก้ไขปัญหาความยุ่งยากต่างๆ และการตัดสินใจด้วยตนเองโดยไม่ต้องขอความเห็นจากผู้ใด นอกเสียจากในเรื่องที่เธอเห็นว่าเกินกว่าความสามารถ จึงต้องมีที่ปรึกษาซึ่งอาจจะเป็นเพื่อนสนิท หรือพ่อแม่ และบุคคลเหล่านี้ก็พร้อมที่จะอยู่เคียงข้างเธอไม่ว่าเธอจะตัดสินใจอย่างไร

3. บุคลิกของความเป็นคนเชื่อมั่นในตนเอง และความต้องการเอาชนะความช้าเลวของผู้ชาย ซึ่งไม่มีคุณสมบัติของการเป็นพ่อ ไม่ว่าเขาจะเป็นชายบ้าต๋นหา ชายที่ลั้งเลในการตัดสินใจ เห็นตำแหน่งหน้าที่และทรัพย์สินสำคัญเหนือกว่าความรัก ฯลฯ ก็ล้วนแต่เป็นชายที่ควรอยู่ห่างจากลูกของเธอ

บทกวีที่ได้รับ

เพื่อน-พ่อแม่ :

ต่างก็ยอมรับการตัดสินใจของเธอ แม้ว่าจะไม่เห็นด้วยในตอนแรก แต่เมื่อเธอยืนยัน การตัดสินใจพวกเขาก็ยินดีให้ความช่วยเหลือ ในกรณีของพ่อแม่ก็ยังแสดงความเป็นห่วงและปกป้องลูกเช่นกัน

ชายคู่กรณี :

ในแง่การตัดสินใจใช้ร่างกายของผู้หญิงเองเพื่อการสืบพันธุ์ในภาพยนตร์ไทย จะเห็นได้ว่าอำนาจในการตัดสินใจไม่ว่าจะมีหรือไม่มีลูกเป็นของผู้ชาย เธอจำต้องขึ้นต่อฝ่ายชายทั้งโดยตรง และโดยอ้อม เพราะในที่สุดเขาจะเป็นผู้ที่เข้ามาเป็นผู้ตัดสินใจแทนเธอ อย่างเช่น

กรณีชิตชบา (ไม่สิ้นไรไฟลวาท) ซึ่งตั้งใจอย่างยิ่งที่จะทำแท้งลูกเพื่อแก้แค้นผู้ชายซึ่งทำลายวงศ์ตระกูลของเธอ ทำให้พ่อของเธอต้องตาย และยังเอาตัวเธอไว้เป็น "นางบำเรอ" เพื่อช่มเหงน้ำใจ เธอพยายามทำลายสุขภาพของตนเองและตัดสินใจทำแท้งด้วยไม้แขวนเสื้อ แต่ชายซึ่งเป็นพ่อของเด็กเข้ามาช่วยไว้ได้ที และไม่ยอมให้เธอทำแท้ง

แต่การที่ผู้หญิงสักคนหนึ่งจะตัดสินใจใช้ร่างกายของตนเองเพื่อการสืบพันธุ์ และเลี้ยงดูลูกด้วยตนเอง โดยไม่หวังพึ่งพาพ่อของเด็กก็ล้วนแต่เป็นทางที่จะทำให้เธอต้องสูญเสีย ผิดหวัง เป็นทุกข์มากเสียยิ่งกว่าสมหวัง หรือได้รับความสุขตอบแทน

เมื่อสักคนเฝ้าตัดสินใจที่จะอุ้มท้องซึ่งเกิดขึ้นจากการถูกรังแกทำอนาจารและเธอตั้งใจที่จะเป็นผู้เลี้ยงดูลูกด้วยตนเอง แต่แล้ว เธอไม่สามารถจะควบคุมตัวเองให้มีความอดทนต่อความกดดันมากพอที่จะประคับประคองทารกนั้นโดยลำพัง ผลที่สุดเธอก็แท้งลูก

ยังมีตัวอย่างกรณีของ นวลไฟ (ชะตาฟ้า) ซึ่งถูกสามีแก่พันหนทอดทิ้ง เธอตัดสินใจจะเอาลูกไว้ และทุ่มเทชีวิตจิตใจเลี้ยงลูกโดยมีเพื่อนสาวคอยช่วยเหลือ แต่ชีวิตของแม่ลูกอ่อนซึ่งต้องปกป้องลูกโดยสามีไม่เคยเหลียวแลเป็นชีวิตที่ต้องทุกข์ทรมานยิ่ง เธอทั้งติดคุกและเป็นหญิงขายบริการทางเพศเพื่อหาเลี้ยงลูกและครอบครัว แต่ก็ไม่สามารถเปิดเผยตัวว่าเป็นแม่ได้

ในภาพยนตร์กับความเป็นจริง

ในปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นว่าเหตุการณ์เช่นที่ปรากฏในภาพยนตร์ได้แก่ หญิงตั้งท้องนอกสมรส โดยชายไม่ให้ความรับผิดชอบมีอยู่ไม่น้อย แต่เหตุผลที่หญิงเหล่านี้ไม่ทำแท้งก็เนื่องมาจาก เธอปล่อยให้เด็กมีอายุมากขึ้นไปจนแพทย์เห็นว่าจะเป็นอันตราย อาจจะมีบ้างที่มีเหตุผลในแง่มนุษยธรรม หรือเกรงกลัวต่อบาป แต่คงมีน้อยที่ต้องการมีลูกเพื่อเป็นตัวแทนของสามี

อย่างไรก็ตาม มีรายงานจากบ้านพักฉุกเฉินซึ่งรับผู้หญิงมีครรภ์ซึ่งถูกสามีทอดทิ้ง แสดงความจำนงที่จะมอบลูกให้เป็นบุตรบุญธรรมของคู่สมรสอื่น แต่ก็เปลี่ยนใจในที่สุดเมื่อได้เห็นหน้าลูกแล้ว มีผู้ให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องของความรัก และสายสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูกตามธรรมชาติ จุดที่ผู้วิจัยเห็นเชื่อมโยงกับประเด็นนี้ก็คือ มีความเป็นจริงและเป็นไปได้ที่แม่ในภาพยนตร์ไทยจะรับภาระการเลี้ยงดูลูกเองโดยไม่สนใจว่า ฝ่ายชายจะให้ความสนใจหรือไม่ แต่คิดว่าคงมีน้อยมากที่แม่จะต้องประสบชะตากรรมเหมือนอย่างนวลไฟ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพความขัดแย้งระหว่างความเป็นผู้หญิงกับการเป็นผู้นำ

มายาคติ

มีนักวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์หลายท่านยืนยันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชาย-หญิง เช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ที่เราเรียกว่า "ยุคพ่อเป็นใหญ่ (PATRIARCHY)" เกิดขึ้นเมื่อมีการถ่ายเทอำนาจจากแม่ครั้งที่ยุคแม่เป็นใหญ่ (MATRIARCHY)" มีผู้รวบรวมหลักฐาน และความคิดต่างๆ จนได้ภาพของสังคมที่มีผู้หญิงเป็นผู้นำว่า

"เป็นสังคมที่มีความรัก มีการให้อภัย สมาชิกในสังคมก็ย่อมมีความมั่นคงทางจิตใจ เมื่อจิตใจมั่นคงก็ไม่จำเป็นต้องแสวงหาสะสมหรือชิงดีชิงเด่น ไม่ต้องการความยิ่งใหญ่ให้ยุ่งยาก ไม่กระหายความสำเร็จ ทุกคนมี "แม่" ที่พร้อมจะเป็นที่พึ่งและพร้อมที่จะให้อภัย ..." (คะเน กิตติโกวิท, 2530:40)

แต่เมื่ออำนาจการปกครองถูกเปลี่ยนมาสู่มือของผู้ชาย กลวิธีในการปกครองก็เปลี่ยนไปด้วย คะเนใช้คำว่า เปลี่ยนจาก การปกครองด้วยหัวใจมาเป็นสมอง ซึ่งจะมีการแข่งขันช่วงชิงอำนาจ แบ่งชั้น มีการลงโทษให้รางวัล และสะสมวัตถุเพื่อความมั่นคงของตนเอง

หากเป็นเช่นนั้น ผู้ที่จะก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำในสังคมทั้งสองแบบจะมีลักษณะที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ยกตัวอย่างเช่น ผู้นำในยุคพ่อเป็นใหญ่จะขึ้นมาด้วยการแข่งขัน ถ้าเป็นสมัยก่อนคือการต่อสู้ด้วยกำลัง ผู้มีกำลังเหนือกว่าจะได้ครองตำแหน่งผู้นำ ในปัจจุบันเป็นการใช้วิธีต่อสู้ในสนามเลือกตั้ง ผู้ชนะคือผู้ที่มีอำนาจ มีความมั่นคงอันเนื่องจากการแสวงหาวัตถุอย่างไม่สิ้นสุดเป็นแรงสนับสนุน ขณะที่เขาเก็บผู้หญิงไว้ในบ้านเป็น "ข้างเท้าหลัง" แต่หากเป็นยุคแม่เป็นใหญ่ ผู้จะก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำก็น่าจะเป็นผู้เปี่ยมคุณธรรม และความรัก พร้อมทั้งจะให้อภัยผู้ผิดพลาด

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวยุคปัจจุบัน พ่อจะเข้ายึดอำนาจการเป็นผู้นำตามประเพณีนิยม ส่วนแม่ก็ถูกจำกัดให้อยู่และทำงานเป็น "แม่บ้าน" ซึ่งต้องคอยปรนนิบัติรับ

ใช้ลูก และสามีเพราะ "ผู้หญิงถูกมองว่ามีความหมายเพียงแค่องคภาพที่เป็นส่วนประกอบหนึ่งของสถาบันครอบครัวเท่านั้น เช่นในฐานะมารดา และการให้กำเนิดบุตร เป็นต้น และจากลักษณะธรรมชาติทางชีววิทยาทำให้สตรีจำต้องพึ่งพิง บุรุษในทุกๆ ด้าน" (ปริติ บุญชื้อ สาระทางอุดมการณ์ของแนวคิดลัทธิสตรี, 2530:10)

ทั้ง ๆ ที่มีกรอบจำกัดผู้หญิงอยู่มากมาย เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ในความเป็นจริงปัจจุบันประเทศไทยก็ยังมีผู้หญิงหลายคนที่เป็นผู้นำในระดับสังคมต่างระดับกันไป แม้เราจะไม่มีนายกรัฐมนตรีหญิง แต่เราก็มีรัฐมนตรี เจ้าของกิจการ นักธุรกิจ นักบริหารผู้มีความสามารถ มีแม่ที่เป็นผู้นำของครอบครัวที่ได้รับการยกย่องปีละหลายสิบคน

ภาพสะท้อนประเด็นในภาพยนตร์ไทยปี 2528-2530

ภาพของผู้นำหญิงในภาพยนตร์ไทยมีเพียงในระดับชุมชนเล็ก ๆ และระดับครอบครัวเท่านั้น ลักษณะโดยทั่วไปที่ผู้หญิงเหล่านี้ใช้ในการเป็นผู้นำแสดงให้เห็นว่าเธอเหล่านี้ได้พยายามลบภาพความเป็นหญิง (feminine) ของตนเองออกไป แต่ข้อที่น่าสังเกตก็คือ ภาพที่ปรากฏซึ่งรวมไปถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในสถานการณ์นั้นกลับส่งเสริมให้ภาพของผู้หญิงนักปกครองเป็นภาพที่ดูตลกและไม่ลงตัว โดยเฉพาะเมื่อมีเพียงเธอคนเดียวที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำ

ครูสมศรี (ครูสมศรี) นักต่อสู้และผู้นำชุมชนสลัมซึ่งต่อสู้เพื่อสิทธิในการอยู่อาศัยบนที่ดินผืนน้อย และเสื่อมโทรม เธอก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำเพราะมีการศึกษาสูงกว่าคนอื่น ๆ และเพราะบุคลิกแข็งแกร่งและแข็งแกร่ง มีจิตใจเด็ดเดี่ยวไม่กลัวใคร ตัดสินใจเด็ดขาด พร้อมทั้งจะเข้าปะทะในทุกสถานการณ์ นอกจากบุคลิกภาพดังตัวอย่างแล้ว วิธีการต่อสู้ของพวกเธอก็ถอดแบบมาจากผู้ชาย

แต่ด้วยชั้นเชิงทางการต่อสู้ที่ด้อยกว่าฝ่ายนายทุน พรรคพวกของเธอก็ร่อยหรอลงไปส่วนหนึ่ง เพราะถูกลอบสังหาร ที่เหลือเกิดความหวั่นเกรงว่าตนจะต้องประสบชะตากรรมเช่นนั้น ในที่สุดเธอก็ไม่เหลือใครนอกจากเพื่อนผู้หญิง ซ้ำร้ายเธอก็กลายเป็นเหยื่อสังหารรายหนึ่งด้วย ก่อนที่ชัยชนะจะเป็นของชาวสลัม เหมือนกับจะย่ำว่ากระทั่งชีวิตของตนเองยังป้องกันไม่ได้

ในระดับของการทำงานที่แม้ไม่ต้องใช้แรงงาน แต่หัวหน้างานผู้หญิงอย่างนิมน์กรณี (ช่างมันันไม่แคร์) ก็ยังมีท่าทีแข็งกระด้าง เธอต่อปากต่อคำกับลูกค้า กระทั่งไล่นายแบบโฆษณา กลับไป พฤติกรรมแบบผู้ชายเหล่านี้ทำให้สถานการณ์ตั้งเครียดและเลวร้ายขึ้น จนกระทั่งเธอ เริ่มเปลี่ยนท่าที โดยยอมอ่อนข้อ ประนีประนอมและให้กำลังใจซึ่งเป็นลักษณะแบบผู้หญิง แต่ความเป็นผู้หญิงของเธอก็ทำให้เธอ“จมนม” เมื่อเธอมีความสัมพันธ์กับหนุ่มชายตัว ไม่เฉพาะ เจ้านาย และชายคนรักเก่า กระทั่งลูกน้อง (ผู้ชาย) กลับพากันแสดงอำนาจบังคับควบคุมเธอ โดยอ้างว่าพฤติกรรมของเธอจะทำให้เสียชื่อเสียงบริษัทและเสียลูกค้า เธอจึงจำต้องตัดสินใจ ออกจากงานเพื่อยุติปัญหา

ส่วนผู้นำครอบครัวอย่าง คุณนงเยาว์ (รักใคร่) สาวใหญ่ฐานะดี มีบริวารและผู้อยู่ ใต้การอุปถัมภ์ของเธอมากมาย เธอมีรายได้จากการทำแท่ง โดยมีเหล่าบริวารคอยให้ความช่วยเหลือ เด็กชายที่เธอรับเป็นลูกบุญธรรมก็เป็นผลพวงจากการทำแท่ง คุณนงเยาว์ เป็นที่รัก เคารพ และกลัวเกรงของบ่าวไพร่บริวาร เพราะเธอปกครองพวกเขาด้วยความรักความมีน้ำใจ ให้อภัยแต่ก็เด็ดขาด แต่กับลูกชาย เธอกลับตามใจจนเสียเด็ก และในที่สุดเขาก็ทอดทิ้งเธอไป

แม้คุณนงเยาว์จะปกครองบริวารอย่างดี แต่เธอต้องสูญเสียอำนาจปกครองให้กับ ลูกชายด้วยการยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของเขา

ปัจจัยสนับสนุนให้ผู้หญิงเป็นผู้นำ

1. คุณลักษณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวเอง เช่น เป็นผู้มีการศึกษา มีความสามารถใน สิ่งที่ทำอยู่จนเป็นที่ยอมรับ หรือมีทรัพยากรอื่นใดที่ผู้ต้องการพึ่งพา เช่นมีฐานะดีนอที่จะสามารถ เลี้ยงบริวารไว้จำนวนมากได้ มีความรู้และปัญญาที่จะช่วยแก้ปัญหาได้
2. มีประสบการณ์การต่อสู้ หรือเคยถูกกดดันมาก่อน มีผลให้เธอเหล่านี้พัฒนาบุคลิก ไม่เกรงกลัวและอดทนต่อคำพูดว่าร้าย มีส่วนทำให้เธอเป็นคนไม่เกรงกลัวและไม่แยแสต่อคำพูดว่าร้ายจากคนอื่น

คูกรณี :

บรรยากาศแห่งการช่วงชิงอำนาจแอบแฝงอยู่ในสถานการณ์เป็นระยะ คูกรณีของเธอไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงาน เจ้านาย คนรัก ลูกชาย นายทุน ฯลฯ พยายามแสดงอำนาจเหนือเธอในการตัดสินใจชีวิตของตัวเอง

คนที่ช่วยให้การสนับสนุน :

ในรายชื่อที่สามารถได้ชัยชนะในที่สุดผู้วิจัยพบว่า มีผู้ช่วยให้การสนับสนุน อย่างเช่นกรณีของครูสมศรี อ้อย สาวโรงงาน และผิง หมอล่าสาว

ผู้ที่อยู่ในอุปการะ :

คนที่ต้องพึ่งพาเธอ เนื่องจากเธอเป็นคนมีน้ำใจ พวกเขาจึงตอบแทน และกตัญญู เป็นการตอบแทนความดีมีน้ำใจของเธอเอง เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับคนเหล่านี้ เช่น หม่อมชายตัวก๊อดก๊อล หึงม่ายที่อาศัย "ใบบุญ" ของนายหึงก็ยอมช่วยทำแก๊งทั้ง ๆ ที่เธอเชื่อในเรื่องบาปบุญ

ในภาพยนตร์กับในสังคม

ผู้นำหึงมักจะถูกมองว่าเป็นผู้นำที่อ่อนแอ ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล แต่ด้วยศักยภาพความสามารถ และความจำเป็น ผู้หึงจำนวนไม่น้อยต้องรับบทผู้นำไม่ว่าจะในระดับครอบครัว หรือในการงานอาชีพ มีผู้ให้ความเห็นว่า การที่ผู้หึงมีลักษณะของความเป็นแม่อยู่ในตัว อันได้แก่ความอบอุ่น และให้กำลังใจ หรือ "ใช้หัวใจ" ในการปกครอง ขณะที่ผู้ชายใช้สมองและคิดถึงแต่ผลประโยชน์ ก็น่าจะทำให้สภาพการทำงานที่มีผู้หึงเป็นผู้นำเป็นเหมือนบ้านที่มีความอบอุ่นแต่ก็สามารถสร้างผลงานที่น่าชื่นชมได้

ภาพยนตร์ไทยได้สะท้อนให้เห็นว่า มีผู้หึงเข้าสู่ปริมณฑลของการเป็นผู้นำมากขึ้น แต่ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นผู้นำที่ไม่ประสบความสำเร็จในด้านอาชีพการงาน หรือแสดงให้เห็นว่าความสุขของเธอไม่ได้อยู่ที่งาน เธอจึงเลือกเอาครอบครัวเป็นคำตอบ หรือยอมถูกกำจัดออกจากสังคม

ภาพความขัดแย้งระหว่าง การมีชีวิตอยู่เพื่อครอบครัว กับ การต่อสู้เพื่อส่วนรวม

มายาอติ

"บทบาทของสตรีไทยในอดีตนั้นไม่ค่อยจะมีประสบการณ์ทางการเมือง ในฐานะผู้แสดงโดยตรงซึ่งก่อให้เกิดความเชื่อและมีทัศนคติในแง่ลบ ต่อระบบการเมือง เห็นว่าเป็นเรื่องนอกบ้าน เป็นหน้าที่และภารกิจ ของบุรุษ..." (บวร ประพฤตติ และคณะ, 252๘:18)

ทุกวันนี้ แม้เราจะเห็นผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในทางสร้างสรรค์เพื่อสังคมไม่ว่าในทาง การเมือง หรือกับงานที่มุ่งเน้นเพื่อขจัดความไม่ยุติธรรมหรือจรรโลงสังคมให้น่าอยู่สำหรับผู้ที่ ต้องโอกาสกว่าดังปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ แต่ก็ยังนับว่าเป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับผู้หญิง ที่ยังผูกตัวเองอยู่กับบ้าน ตั้งหน้าปรนนิบัติสามีและลูกอันเป็นงานหลักของชีวิตแม่บ้าน ทั้งนี้ เพราะผู้หญิงเหล่านี้ยังติดอยู่กับ คตินิยมเดิมที่กำหนดให้สตรีเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน ผูกอบรมงาน บ้าน และปรนนิบัติคนในครอบครัว มีคุณค่าที่ความงาม ความประพฤติและความสามารถในการ ออกเรือนเท่านั้น ผู้หญิงยังมองไม่เห็นคุณค่าตัวเองในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม มีส่วนร่วม รับผิดชอบเท่าเทียมกับชาย" (สมศรี สุกุมลานันท์, 'หมดสมัยแล้วละบ้า', 2532:57)

เหตุผลที่สนับสนุนให้ภาพของผู้หญิง เป็นแม่บ้านที่ดีไม่ก้าวร้าวงานอื่นใดนอกจากงาน บ้านได้แก่

ศูนย์วิทยทรัพยากร

"ตัวผู้หญิงเองก็ไม่ต้องการจะรับรู้ในความสามารถของตนเองขนาดที่ จะใช้ความสามารถนั้น ชอบเป็นผู้หญิงอ่อนแอที่ผู้ชายจะให้ความคุ้มครองมากกว่าเพราะได้รับการอบรมสั่งสอนมาว่าเป็นเช่นนั้นแหละดีมี ประโยชน์แก่ตัวผู้หญิงเอง เข้มแข็งมากผู้ชายจะไม่เอ็นดูและเลี้ยงดู" (สมศรี สุกุมลานันท์, 'หญิงขอกาน-สตรีศึกษา', 2532:11๐)

อีกเหตุผลหนึ่งประกอบกันก็คือ ตัวงานบ้านเองเป็นงานที่ "ไม่รู้จักจบ" คือไม่รู้ว่าจะจบ ที่ใด ไม่มีวันหยุดเพื่อไปสนใจสิ่งอื่น ดังเช่นที่ฤติ เริงชัยเขียนถึงความรู้สึกของเธอเมื่อเข้ารับ

หน้าที่แม่บ้านแทนแม่เพียงชั่วคราวนั้น ทำให้เธอรู้สึกว้า "เหมือนอยู่อีกโลกหนึ่ง ดินกลายเป็นคนไม่รู้ข่าวสารเลย นอกเหนือไปจากหนังสือพิมพ์ฉบับเดียว ในสมองของดินั้นแทนที่จะมีปัญหาชาติ-ประชาชน ก็กลับเต็มไปด้วยเรื่องจุกจิกภายในบ้าน อนิจจา ดินต้องถามตัวเองว่า "เดี๋ยวนี้ดินนับแคบขนาดนี้ เชียวหรือ" (ฤติ เรืองชัย, 2519:19)

การต่อสู้เพื่อส่วนรวมของผู้หญิงในชีวิตจริง มีหลายครั้งที่เธอเหล่านี้ไม่ได้ต่อสู้เพื่อตนเองโดยตรง แต่เป็นการต่อสู้เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเพื่อนร่วมชาติด้วยกัน ดังเช่น ผู้มีฐานะความเป็นอยู่ดีแล้ว เข้าร่วมการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย หรือเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาสในสังคม ฯลฯ เหตุการณ์เหล่านี้มีผู้หญิงเข้าร่วมโดยที่พวกเธอไม่ใช่ผู้รับ หรือเสียประโยชน์โดยตรง

ภาพสะท้อนประเด็นในภาพยนตร์ไทยปี 2528-2530

การต่อสู้ของผู้หญิงเพื่อส่วนรวมโดยแท้จริงนั้นมีอยู่น้อยมากในภาพยนตร์ไทย เรื่องที่เธอลุกขึ้นมาต่อสู้มักเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตของเธอและญาติพี่น้อง หากไม่มีเหตุการณ์ที่ทำให้เธอเกิดความเดือดร้อนเธอก็ยังคงอยู่เฉย ซึ่งผลจากการกระทำของเธอแม้จะประสบความสำเร็จ แต่ตัวเธอเองกลับต้องได้รับผลในทางลบ

ในระดับชุมชนเล็ก ๆ ครูสมศรี (ครูสมศรี) อุทิศตนเองเป็นครูสอนเด็กเล็กในสลัมที่เธอเติบโตขึ้นมา ชีวิตของเธอจึงไม่สวยงามสะดักสบายมากไปกว่าการใช้ชีวิตอยู่ไปวัน ๆ ในบ้านที่แออัดเช่นเดียวกับเพื่อนร่วมสลัมของเธอ จนกระทั่งเธอถูกนายทุนไล่ที่ซึ่งเป็น "สมบัติชิ้นเดียวที่เธอมีสิทธิ" เธอจึงจำต้องลุกขึ้นต่อสู้ทั้งเพื่อตนเองและเพื่อชาวสลัม

ในการต่อสู้ครั้งนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการต่อสู้ที่เธอเสียเปรียบแทบจะทุกด้าน เธอไม่มีอะไรอื่นอีกนอกจากสิทธิในที่ดินของโรงเรียนเพียงหลังเดียวเท่านั้น ขณะที่ ฝ่ายนายทุนมีพร้อมทั้งบุคลากรที่รู้เรื่องกฎหมายดี นักเลงที่พร้อมจะใช้กำลังเข้า ทำร้ายพวกเธอ เล่ห์เหลี่ยมแพรวพราว และเงินที่จะ "บันดาล" ได้ทุกสิ่ง ยิ่งเธอเป็นผู้หญิงก็ยิ่งทำให้ผู้ที่อยู่ฝ่ายเดียวกับเธอเกิดความไม่มั่นใจว่า เธอจะสามารถช่วยเหลือเขาได้เมื่อมีความจำเป็น ขณะเดียวกันเพราะสรีระที่บอบบางก็เป็นจุดอ่อนที่จะทำร้ายร่างกายของเธอ หากเธอไม่ได้รับความร่วมมือจาก

ผู้อำนวยการกองฯและทนายความฝีมือ และการอุทิศชีวิตของตน เธอคงไม่อาจเรียกร้องให้คนอื่นมุ่งมันต่อสู้ไปจนชนะได้

อ้อย (เทพรिताโรงงาน) เดินทางเข้าสู่โรงงานทอผ้า ได้พบเห็นกับสภาพชีวิตที่ ลำเค็ญของผู้หญิงในโรงงานทอผ้า นอกจากพวกนายทุนจะละเลยสวัสดิการและสวัสดิภาพแล้วยังถูกพวกหัวหน้าคนงานซึ่งเคยเป็นลูกจ้างเช่นเดียวกับเธอข่มขู่อยู่เสมอ การเลื่อนขึ้นเป็นผู้คุมก็เพราะเขาเป็นผู้ชาย และแทนที่จะเห็นใจคนงานด้วยกัน พวกเขากลับถือเอาสิทธิพิเศษและตำแหน่งหน้าที่ที่นายทุนมอบให้มาวางอำนาจเหนือเธอ

การที่ลูกชายเจ้าของโรงงานให้ความสนิทสนมกับเธอเป็นพิเศษและดึงเธอออกจากโรงงานมาเป็นเลขาส่วนตัวอาจถือเป็นโชคดีของเธอ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นการควบคุมจำกัดความสามารถของเธอ เขาเข้าบ้านให้เธออยู่เป็นส่วนตัวและเธอเองคงจะพึงพอใจชีวิตเช่นนี้เรื่อยไปหากไม่ถูกพวก"ผู้ดีมีเงิน"กลั่นแกล้งและพบความจริงว่า คนงานในโรงงานเสียชีวิตเพราะทำงานหนักในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีมานานนับสิบปียิ่งทำให้เธอเห็นความแตกต่างระหว่างชีวิตคนงานกับนายทุนชัดเจนขึ้น

เธอเป็นกำลังสำคัญในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเพียงสวัสดิการและสิ่งตอบแทนที่มีเหตุผลมากกว่าที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่เธอก็ถูกต่อต้านอย่างรุนแรงจากฝ่ายนายทุน พวกหัวหน้าคนงานพยายามข่มขู่เธอ โชคดีที่ผู้ชายซึ่งติดใจในความสวยของเธอเข้ามาช่วยไว้ทัน แต่เมื่อได้รับชัยชนะเธอก็จำต้องเดินทางกลับบ้านนอกเนื่องจากรัฐะตากรมดีว่า เธอคงจะถูกบีบให้ออกจากงานแน่นอน

ในภาพยนตร์เรื่องราชีเดอกรูญ่าฝั่ง - หมอล่าสาว ได้พยายามต่อสู้ด้านกระแสลูกทุ่งและการส่งเสริมการค้าสมัยใหม่จนทำให้ความนิยมในหมอล่าของคนอีสานลดลง ซึ่งนั่นหมายความว่า เธอและชาวหมอล่าทั้งหลายอาจจะต้องถึงกับเลิกกิจการ เหนืออื่นใด เธอเกรงว่าคนอีสานจะสืบทอด "หมอล่าคือลมหายใจ คือชีวิตของชาวอีสาน" เธอจึงพยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและใช้ความพยายามอย่างหนักเพื่อให้หมอล่ากลับมาเป็นที่นิยมอีก โดยได้รับความร่วมมือจากหนุ่มเณรเรียนนอก ผู้กำลังศึกษาเรื่องของหมอล่าเป็นผู้ช่วย เขาเป็นกำลังสำคัญในการแก้ปัญหาต่าง ๆ นอกจากจะเป็นกำลังใจผลักดันให้เธอสู้ต่อไปด้วย

1. ประเด็นที่ก่อให้เกิดการต่อสู้เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อโดยตรงกับตัวเธอ หากนายทุนไม่มาไล่ที่ชาวสลัม หากเธอไม่ได้เป็นสาวโรงงานและถูกผู้ตักล้นแก๊ง หรือหากเธอไม่ได้เป็นหมอลำ เธอก็คงจะปล่อยให้เหตุการณ์เหล่านี้ดำเนินต่อไปเพราะไม่ได้ทำให้เธอเดือดร้อน

2. จะเห็นได้อย่างชัดเจนทั้งสามกรณีว่า เธอได้รับการสนับสนุนจากผู้ชายที่เริ่มสนใจเธอด้วยรูปลักษณ์ที่น่าพึงพอใจ ทั้งอัยสาวโรงงานได้รับความช่วยเหลือจากทั้งลูกชายเจ้าของโรงงาน และคนขับรถสองแถวก็เพราะรูปร่างหน้าตา ส่วนผู้อำนวยการกองฯ ตกใจช่วยครูสมศรีก็เพราะหน้าตาท่าทางของเธอทำให้เขานึกถึงเพื่อนหญิงนักต่อสู้

ผู้ชายเหล่านี้ให้การช่วยเหลือทั้งทางด้านจิตใจ (moral support) กำลังกาย และกำลังความคิด แต่ไม่มีใครได้ครอบครองเธอในฐานะคนรัก ยกเว้นกรณีหมอลำซึ่งอาจมองได้ว่า ยิ่งเธอต่อสู้อย่างรุนแรงเท่าใด และเป็นการต่อสู้ในเชิงการเมืองคือต่อต้านอำนาจและกำลัง ผลที่ได้รับก็คือ เธอจะต้องถูกกำจัดออกจากสังคมนั้น

3. การมีประสบการณ์ใกล้ชิดกับสถานการณ์ที่คับข้องใจ เป็นส่วนผลักดันสำคัญที่ทำให้เธอเห็นว่าเธอจะต้องต่อสู้เพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้นซ้ำอีก ความคับข้องใจกับสภาพความเป็นอยู่ในสลัม ชีวิตลำเค็ญในโรงงานทอผ้าเมื่อเทียบกับความเป็นอยู่อย่างสุขสบายของพวกนายทุน หรือแม้กระทั่งการเห็นพ่อของเธอที่หากินด้วยการเป็นหมอลำมาตลอดชีวิตต้องตกต่ำลงเพราะผู้คนหันไปจ้างวงลูกทุ่งไปแสดงแทน เหล่านี้ทำให้เธอเกิดความคิดขึ้นว่า หากปล่อยให้สถานการณ์ดำเนินไหลไปตามกระแสอำนาจนี้แล้ว ไม่มีทางเลยที่ชีวิตของเธอเหล่านั้นจะอยู่ได้อย่างมีความสุข

4. ความเชื่อมั่นในความสามารถ ความคิด สิทธิและการกระทำของตนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เธอเหล่านี้ตกลงใจต่อสู้กับฝ่ายที่มีกำลัง และอำนาจเหนือกว่าทุกด้าน

ปฏิกิริยาที่ได้รับ

ฝ่ายตรงข้าม :

ฝ่ายตรงข้ามของเธอได้แก่พวกนายทุนผู้หวังจะครอบครองหรือถือสิทธิเหนือ "ปริณิพทล" ของเธอ หมายความว่านายทุนผู้หวังจะครอบครองที่ดินที่เธออยู่มานับสิบปี นายทุนเจ้าของธุรกิจเพลงลูกทุ่งผู้หวังจะดึงคะแนนนิยมไปจากแฟนหมอลำ และนายทุนผู้หวังจะล่วงละเมิดสิทธิของคนงานในการได้รับสวัสดิภาพและสวัสดิการอย่างเป็นธรรม

เมื่อผู้หญิงต่อสู้ ปฏิกิริยาที่ได้รับก็คือ การตอบโต้อย่างรุนแรงทั้งอย่างเปิดเผยและไม่เปิดเผย เจ้าของธุรกิจเพลงลูกทุ่งขอให้ผู้ฟังลงประชามติเลือกราชินีดอกฟ้า เพื่อแสดงให้เห็นว่า คนฟังนิยมเพลงลูกทุ่งมากกว่าหมอลำ แต่เมื่อผลออกมาว่าแฟนเพลงหมอลำมากกว่า พวกเขาใช้วิธีโกงโดยการกำจัดคะแนนเสียงของแฟนหมอลำ เป็นต้น

เพื่อนร่วมชะตากรรม :

พวกเธอได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมชะตากรรมพอสมควร แต่จะเป็นการช่วยเหลือในด้านให้กำลังใจ คนในระดับเดียวกับเธอมีความรู้ความคิดน้อยมากในการจะต่อสู้ หรือตอบโต้กับเหล่านายทุนและความร่วมมือที่ได้รับนั้นส่วนมากจะอยู่บนพื้นฐานที่ว่า พวกเขาจะต้องไม่ สูญเสียผลประโยชน์

ผู้ให้การสนับสนุน :

นักต่อสู้หญิงได้รับชัยชนะจากการสนับสนุนของผู้ชายซึ่งมีหลายสิ่งหลายอย่างเหนือกว่าหลายสิ่งหลายอย่างเหนือกว่าเธอ ทั้งการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม และสติปัญญาในการคิดแก้ปัญหา

ในภาพยนตร์กับในสังคม

ดังที่กล่าวแล้วว่า ที่ของผู้หญิงคือบ้าน ในประเด็นนี้จึงเห็นอย่างชัดเจนว่า เรื่องเกี่ยวกับสังคม หรืออุดมการณ์เช่นนี้เป็นเรื่องของชาย เพราะเชื่อว่าต้องใช้ความเข้มแข็ง สติปัญญา ความรู้ความสามารถซึ่งสังคมคิดว่าผู้หญิงมีน้อยกว่าชาย หากผู้หญิงเป็นผู้นำหรือมีส่วน

ร่วมนำการต่อสู้โอกาสที่จะล้มเหลวก็มีมาก อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงในปัจจุบันได้เคลื่อนไหวในทางสังคมมากขึ้นในทุกด้าน และประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ เพียงแต่ผู้หญิงเหล่านั้นไม่ได้ใช้วิธีการแข็งกร้าวเหมือนเช่นที่ผู้หญิงแกร่งกลุ่มนี้ใช้ นักประท้วงคนหนึ่ง (พรเพชร) ใช้วิธีการแบบขอหิงสา คนงานหญิงต่อสู้เพื่อเรียกร้องสวัสดิการโดยผ่านขั้นตอนทางสหภาพแรงงาน การต่อสู้เรียกร้องสิทธิและการรับรู้ในบทบาทหญิงชายซึ่งเป็นประเด็นที่ฝังลึกในความคิดของคนทั่วไปก็ทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีกลวิธี จนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ฯลฯ

ผู้วิจัยเห็นว่าในบริบทของนครสมศรี การกระทำเช่นนั้นอาจจำเป็น เนื่องจากเป็นสถานการณ์เร่งด่วน และถูกรุกล้ำอย่างไร้มนุษยธรรม การประท้วงของคนงานโรงงานทอผ้าก็เช่นกัน แต่กรณีหมอลำอีสาน ยังคงเป็นภาพฝันและไกลกว่าความเป็นจริงมากกว่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพความขัดแย้งระหว่าง การเป็นเครื่องมือ/ถูกควบคุมโดยผู้ชาย กับการใช้ผู้ชายเป็นเครื่องมือ

มายาคติ

ผู้อ่อนแอกว่า ผู้ฟังพา ผู้ตาม กระทั่งคำว่า "เหยื่อ" เป็นคำที่มีความหมายถึงผู้หญิงมากกว่าผู้ชายแน่นอน เพราะที่ผ่านมา "หลักการอบรมหญิงไทยในสมัยก่อน นิยมการอบรมให้เกิดความอ่อนในทุกกรณีซึ่งได้แก่ อ่อนน้อม อ่อนข้อ อ่อนไหว อ่อนโยน" (ประทุมพร วัชรเสถียร, 2518)

"คนสำคัญที่มีอิทธิพลเหนือสังคมในแต่ละยุคสมัยเป็นเพศชายทั้งสิ้น ดังนั้นประวัติศาสตร์ของโลกล้วนเป็นประวัติศาสตร์ของ เพศชายอันเป็นผลให้ เพศชายมีอิทธิพลที่จะผลักดันให้เพศหญิงซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลของตนยอมรับบทบาท และมีพฤติกรรมไปในแนวที่ผู้ชายกำหนดให้" (ชัตติยา กรรณสูตร และคณะ, สะท้อนภาพสตรีไทย อ่างถึงในงาน วิจัยเรื่อง "สตรีไทย : บทบาทในการเป็นผู้นำทางการบริหาร" โดยบวร ประพฤติดี และคณะ, รัฐศาสตร์ รามคำแหง, 2520)

นอกจากนั้น โลกทัศน์ของผู้หญิงยัง "ถูกทำให้คับแคบ" ด้วยการถูกกำหนดให้ใช้ชีวิตอยู่แต่ในบ้าน ได้รับโอกาสทางการศึกษาไม่เต็มที่เพราะพ่อแม่มักจะเห็นว่าเรียนไปก็ไม่มีความหมาย เมื่อแต่งงานก็ต้องให้สามีเลี้ยง ดังนั้น "จึงเหมาะเอาได้ว่า โดยทั่วไปแล้ว ผู้หญิงจะโง่เขลา กว่าผู้ชาย" ซึ่งนี่จึงเป็นอีกภาระหนึ่งของผู้ชายที่จะต้องรับผิดชอบดูแลผู้หญิงซึ่งโง่เขลา กว่า" (Goldberg, Harzard of being male, 1937)

ผู้ชายจึงรับบทบาทของผู้กำหนดเส้นทางชีวิตให้กับผู้หญิง และผลักดันให้ผู้หญิงกระทำการเพื่อผลประโยชน์ในสัดส่วนที่สูงกว่าอยู่เสมอ หากชายใดกลับตกเป็นฝ่ายให้ผู้หญิงหลอกหลวงหรือหลอกใช้ได้สำเร็จ ก็ถือเป็นเรื่องที่น่าอัปยศอย่างยิ่ง

พระเอกในภาพยนตร์ไทยประเภทชิงรักหักสวาทก่อนปี 2528 หลายต่อหลายเรื่องก็ถูกผู้หญิงหลอกมาแล้ว ภาพพจน์ของผู้หญิงที่ชาวจีนลวดจ่นเหนือสติปัญญาของชายจะมีภาพพจน์เป็น "นางอิจฉา" โดยมีจะหลอกให้พระเอกเข้าใจในตัวนางเองผิด แต่ในตอนจบของเรื่อง

ความคิดที่ร้ายกาจนี้จะถูกเปิดโปง และเธอจะกลายเป็นผู้ล้มเหลวพ่ายแพ้แทน

ในทางกลับกัน เราจะเห็นผู้ชายเป็นวีรบุรุษในภาพยนตร์ได้ด้วยการหลอกลวงผู้หญิงให้หลงกลเช่น ผู้ชายอย่าง"พ่อปลาไหล"ที่ใช้ความกะล่อนตลบตะแลงกับภรรยาของตนเองเพื่อไปมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับผู้หญิงอื่น หรือผู้ชายที่สามารถวางแผนใช้"เสน่ห์"ของตัวเองทำให้ภรรยาอกใจสามี(ผู้ร้าย)และร่วมมือกับเขาหักหลังสามีของหญิงนั้น ฯลฯ ชายเหล่านี้ก็กลับกลายเป็นวีรบุรุษผู้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมว่าเป็นผู้ที่ชาญฉลาด

นอกจากที่ชายเหล่านี้จะไม่รู้สึกเสียใจที่ทำให้ฝ่ายหญิงเป็นทุกข์แล้ว เขายังเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในความสามารถ ความเป็นชายของตนเอง แต่ฝ่ายหญิงจะลงมือกระทำการที่แสดงถึงความไม่ซื่อตรง หรือส่อไปในเชิงหลอกล่อ หรือใช้อุบายกับผู้ชายก็เฉพาะเมื่อถึงคราวจำเป็นจริงๆ เท่านั้น

ภาพสะท้อนประเด็นในภาพยนตร์ไทย 2528-2530

นวล สาวน้อยที่ใฝ่ฝันอยากจะเป็นดารา (นางนวล) เธอคร่ำครวญในตัวนักแสดง ผู้กำกับการแสดงชื่อดัง ผู้สามารถทำให้เธอไว้ใจได้มากพอที่จะยอมมอบความสาวให้เขาเพื่อแลกกับการก้าวขึ้นสู่การเป็นดารายอดนิยมอย่างรวดเร็ว แต่ทุกอย่างจบลงเพียงเพราะเธอตีงท้อง และเขาไม่ต้องการจะรับผิดชอบ

เรวดี (อย่างบอกว่าเป็นชาน) ซึ่งถูกกล่าวหาว่า ฆ่าสามีของตนเอง และไม่ว่าเธอจะทำเช่นนั้นหรือไม่ก็ตาม เธอจะติดคุกไม่ได้เพราะเธอยังมีลูกเล็ก ๆ ที่ต้องเป็นห่วง ทนายความซึ่งเป็นคนรักเก่าให้ความช่วยเหลืออย่างดีเยี่ยมเพราะเธอทำให้เขาเชื่อว่าเธอยังมีเชื้อไขต่อเขา ครั้นเธอนั้นจากข้อกล่าวหา เธอก็กลับไปมีความสุขกับ"ชายชู้"ที่ร่วมวางแผนการมาตั้งแต่ต้นทั้งหมด

เหมือนแพร (พรหมจารียี่สิบห้า) แก่แก่น้ำสาวที่แย่งคนรักของเธอเมื่อ 10 ปีก่อน ด้วยการทำให้ลูกชายของนางหลงรักเธอ แล้วทำให้เขาผิดหวังจนฆ่าตัวตาย ส่วนตัวนางสาวก็ซ็อกเข้าขั้นโคม่า

สำเนา (พลอยทะเล) เคยตั้งความหวังไว้ว่า ชีวิตของเธอจะดีขึ้นเพราะพลอยทะเล อันมีราคา แต่เพราะเธอพลาดท่าจนพลอยทะเลถูกขโมยไปคืนให้เจ้ารุ่นคนรักเก่า "นาย" ซึ่งเอาสำเนาเข้าไปซบเสี้ยมเป็นคู่นอนด้วยหวังจะครอบครองพลอยนั้นเช่นกันจึงออกปากประณามว่า เธอเป็นหญิงแพศยาใจคด ก่อนที่เขาจะไล่เธอไปเพราะสิ่งที่เขาต้องการจริงๆ คือพลอยทะเล

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า แท้ที่จริงพวกเธอไม่ได้เก่งกล้าสามารถจริง เพราะหากไม่ถูกผู้ชายจับได้และลงโทษ (ด้วยการข่มขืน หรือทอดทิ้ง) เธอก็จะรู้สึกสำนึกผิด ผู้ที่รอดพ้นจากการถูกตบตีได้ก็เพราะมีชายผู้หนึ่งเป็นผู้วางแผนและจัดการอยู่เบื้องหลัง หากใช่เพราะความชาญฉลาดของเธอไม่

ปัจจัยที่สนับสนุนให้เธอหลอกใช้ผู้ชาย

1. เธอมีความจำเป็นอย่างยิ่งบังคับให้ทำเช่นนั้น โดยไม่เห็นทางอื่นที่จะช่วยให้เธอประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วที่สุด แต่การเลือกใช้ประโยชน์จากผู้ชายคือ ทางเลือกสุดท้ายของเธอ

2. ความเชื่อมั่นในคุณสมบัติของตนเอง อันได้แก่ ความคิด สติปัญญา รูปลักษณ์ และ จริตกิริยาหรือเสน่ห์แบบผู้หญิงที่รู้จักแสดงความอ่อนแอให้ดูน่าทะนุถนอม ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร ประกอบกับอารมณ์เพศซึ่งช่วยให้ผู้ชายปรารถนาในตัว เธอจนยอมภักดีทำตามความประสงค์ของเธอ

อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนของผู้หญิงในกลุ่มนี้หลายคนอยู่ตรงที่เธอประเมินคุณสมบัติของตนเองสูงเกินไป (overestimate) โดยเฉพาะเมื่อเธอก้าวเข้าสู่สังคมและวัฒนธรรมใหม่

3. ผู้ชายมีส่วนผลักดันอยู่เบื้องหลัง ชายผู้นี้จะทำหน้าที่วางแผนการ และคอยช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับเธอ โดยมีผลประโยชน์ร่วมกันเมื่อเธอปฏิบัติภารกิจสำเร็จเรียบร้อยไปตามแผน

บทกวีที่ได้รับ

๐ ชายคู่กรณี :

ผู้ชายเหล่านี้เป็นคนที่เสียผลประโยชน์ และเสียหน้า จึงรู้สึกเจ็บแค้นที่ปล่อยให้ผู้หญิงมาใช้ประโยชน์จากเขา ดังนั้น หากสามารถตอบโต้ หรือแก้แค้นเธอได้ เขาจะไม่รีรอที่จะทำไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด

แต่หากเธอสามารถทำให้เขาเชื่อได้จนแผนการสำเร็จโดยที่ฝ่ายชายไม่มีโอกาสตอบโต้กลับ เขาก็ยังสามารถทำให้เธอรู้สึกผิดหรือเป็นทุกข์ใจได้นอกเสียจากว่าเธอจะสำนึกผิดและยอมอ่อนข้อ แสดงคุณสมบัติอันอ่อนแออย่างผู้หญิง พวกเขาจึงจะยกโทษให้และยื่นมือเข้าช่วยเหลือ

๐ คนที่อยู่รอบข้าง :

ทั้งผู้หญิง และผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นเพื่อน คนรู้จัก หรือญาติ พวกเขาต่างพากันมองเธอในทางลบเช่นเธอเป็นหญิงเจ้าเล่ห์ โลกมาก ไม่มีศักดิ์ศรี เพราะเอาตัวเองเข้าแลกเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ ทะลบทะแลง ฯลฯ โดยเฉพาะผู้ชายแล้ว พวกเขาพยายามที่จะหาประโยชน์จากเธอให้มากที่สุด

แต่หากเธอยอมประนีประนอม สำนึกผิด ยอมอ่อนข้อ เธอจะเจ็บปวดน้อยลง แต่เขาจะฉวยโอกาสการเป็นผู้นำของเธอทันทีอาจด้วยการอุปการะให้เธอเป็นภรรยา (เขาสามารถแสดงบทบาทนำ กำหนดชีวิตให้กับเธอโดยเธอไม่มีทางโต้แย้ง) และทำให้เธอเห็นว่า การที่เขาให้อภัยเป็นการเปิดโอกาสให้เธอกลับตัวและแสดงให้เห็นถึงธาตุแท้ของผู้หญิงที่ดีในจิตใจของเธอ

ในภาพยนตร์ กับในสังคม

ความเก่ง ความสามารถของผู้หญิงไทยปัจจุบันมีหลากหลาย และเป็นความเก่งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาสติปัญญา ความรู้ และบุคลิกภาพต่าง ๆ เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง และเป็นความเก่งในเชิงสร้างสรรค์ แต่ในภาพยนตร์ ความเก่งของผู้หญิงกลับเป็นเพียงภาพที่แฝงความอ่อนแอและความเบาปัญญา ด้วยการแสดงความเก่งกล้าสามารถในทางที่ผิด เช่น เป็นหญิงเจ้าเล่ห์มารยา และต้องถูกผู้ชายจับผิดได้ และจัดการลงโทษเธอในที่สุด

ภาพความขัดแย้งระหว่าง การพึ่งพาผู้ชาย กับความเชื่อมั่นในการพึ่งพาผู้หญิงด้วยตนเอง

มายาคติ

จากข้อกล่าวหาที่ว่า ผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขทางกายภาพหรือ ความเข้มแข็งมั่นคงทางอารมณ์ เงื่อนไขเหล่านี้ถูกยกขึ้นมาอธิบายอยู่เสมอว่า เหตุใดผู้หญิงจึงไม่สมควรรับผิดชอบงานใหญ่ ๆ และถ้าหากจะให้งานนั้นสำเร็จก็จะต้องมีผู้ชายคอยให้ความช่วยเหลือ ภาพของผู้หญิงที่พัฒนาขึ้นจากแนวความคิดนี้จึงเป็นผู้หญิงที่คอยพึ่งพาผู้ชายอยู่เสมอ

แนวความเชื่อดังกล่าวส่งผลให้ผู้หญิงยังคงมีสถานภาพในสังคมต่ำกว่าผู้ชายเพราะผู้หญิง ไม่กล้าและไม่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนมากพอที่จะเรียกร้องสิทธิ และสถานภาพให้ เท่าเทียมกันในทางพฤตินัย ผู้ชายจึงเล่นบทบาทผู้นำและกำหนดชีวิตของผู้หญิงตลอดมา ราวกับ เป็นสมมติฐานของสังคมที่ว่า "ในการต่อสู้ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะพ่ายแพ้ หาก จะชนะก็อาจจะต้องแลกด้วยชีวิต หรือต้องทุ่มเทความสามารถและพลังหลายเท่าตัว"

เมื่อผู้หญิงถูกปลูกฝังมาว่าที่พึ่งของเธอคือผู้ชายเท่านั้น เหตุการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือ ผู้หญิงมากกว่าหนึ่งคน หวังจะพึ่งพาหรือเข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ชายคนเดียวกัน ทำให้ เกิดการแย่งชิงสิทธิขาดในการครอบครองชายผู้นั้น สถานการณ์แย่งชิงสิทธิดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นทุกยุค สมัย ไม่ว่าจะในสมัยที่ผู้ชายมีอำนาจถูกต้องตามกฎหมายให้มีภรรยาได้มากกว่าหนึ่งคน หรือในสมัย ที่มีคำนิยามว่ายังมีภรรยาได้เท่าใดก็จะยิ่งเสริมให้ผู้ชายมีหน้ามีตายิ่งขึ้นเท่านั้น

ในหมู่ผู้เป็นภรรยาผู้มีสามีร่วมกัน แม้จะตกอยู่ในเงื่อนไขสถานการณ์ที่ต้องจำทนกับการ ต้องถูกแบ่งปันความรัก และเวลาไปให้ผู้หญิงอื่น เธอก็ยังอดไม่ได้ที่จะมีความรู้สึกหงุดหงิด และ อิจฉาริษยาเมื่อยคนที่ทำสามีให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษ (นิทยา ว่องกุล, 2528:26) ผู้หญิง เหล่านี้จึงต้องพยายามประท้วงประชันความดีความงามของตนเพื่อเอาชนะใจชายให้ได้ การหัน หน้ามาจับมือร่วมกันจึงเกิดขึ้นบ่อยมาก หากเธอมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ผู้ชายคนเดียวกัน

แต่หากเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่น เช่น นายหญิงกับบ่าวหญิง แม่กับลูกสาว หรือเพื่อนกับ เพื่อนก็มีให้เห็นเป็นเรื่องราวธรรมดา แต่ลักษณะของความสัมพันธ์ และความช่วยเหลือเกื้อกูลกันจะ

เป็นแต่การให้คำปรึกษา เป็นที่ระบายความคับข้องใจ หรือให้ความช่วยเหลือเป็นเรื่องของทรัพย์สินเงินทอง เพราะเหล่านี้ถือว่าไม่เหลือปากว่าแรงที่ผู้หญิงด้วยกันจะช่วยกันได้ แต่จะลุกขึ้นต่อสู้เพื่อใครคนใดคนหนึ่งอย่างเสียเป็นเสี่ยงตายนั้นถือว่าไม่ใช่วิสัยของผู้หญิง

โดยสรุปแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าภาพยนตร์ไทยเสนอภาพผู้หญิงเป็นมิตรต่อกันน้อยกว่าเป็นศัตรู ขณะที่มีการกล่าวให้ได้ยินกันอยู่บ่อย ๆ ว่าไม่มีใครเข้าใจและเห็นใจผู้หญิงดีเท่ากับผู้หญิงด้วยกันเอง ซึ่งเมื่อเทียบกับเรื่องของผู้ชายกับผู้ชายกลับจะเห็นว่ามีความหลากหลายในการนำเสนอความสัมพันธ์นั้นมากกว่า ตัวอย่างเช่น ต่อกันเพื่อช่วงชิงความสำเร็จในการทำงาน (ตำรวจกับผู้ร้าย) หรือในลักษณะของการแย่งชิงเพื่อครอบครองหญิงเพียงอย่างเดียวซึ่งมีผู้หญิงเป็นตัวเสริมให้ความสัมพันธ์ชัดเจนขึ้นเท่านั้น

ภาพสะท้อนประเด็นในภาพยนตร์ไทยช่วงปี 2528-2530

เมื่อมองโดยภาพรวม ๆ ทั้งด้านเนื้อหาและนโยบาย และขัดแย้งผลประโยชน์ซึ่งกันและกันแล้ว ความสัมพันธ์ของตัวละครหญิงในภาพยนตร์ไทยแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะดังนี้

- ศัตรู : แสดงออกในลักษณะความสัมพันธ์ของคู่ต่อสู้ที่จะช่วงชิงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยส่วนมากแล้วจะเป็นการช่วงชิงสิทธิในการครอบครองชายคนหนึ่ง อาจจะมีเรื่องงานบ้างแต่ก็ไม่ใช่ว่าแกนหลักของเรื่อง

- ผู้แสวงหาผลประโยชน์ : เป็นภาพความสัมพันธ์ที่ดูเหมือนจะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยความปรารถนาดี แต่แท้ที่จริงกลับเป็นความสัมพันธ์ที่มุ่งหวังผลประโยชน์ทางวัตถุ เช่น แสดงความปรารถนาดีกับผู้หญิงที่อ่อนแอกว่า ด้วยหวังว่าเมื่อเขาเกิดความสนิทสนมด้วยจะชักจูงให้ทำตามที่ผู้หญิงอีกคนต้องการได้ เช่น ขายตัว ไปแต่งงานเพื่อเงินทอง ฯลฯ

- เพื่อน : มักจะเป็นความสัมพันธ์เนื่องมาจากความเห็นอกเห็นใจที่ผู้หญิงคนหนึ่งถูกเอาเปรียบ หรือถูกทำร้าย แต่ในการช่วยเหลือกันนี้ไม่ได้หวังประโยชน์ใด ๆ ตอบแทนในรูปของทรัพย์สินเงินทอง นอกจากจะมีจิตใจที่ดีต่อกันเท่านั้น ส่วนมากผู้หญิงคู่นี้จะเป็นเพื่อน หรือเป็นผู้ที่เคยหนึ่งพากันมาก่อน

ความสัมพันธ์แบบเพื่อน เป็นจุดที่ขัดแย้งกับมายาคติที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายเท่านั้น และยัง
มีลักษณะความสัมพันธ์ยังมีหลากหลายด้วย

พรพรรณ ตัดสินใจที่จะไปหาวรรณวิรัช นายความหญิง เพื่อนซึ่งไม่ได้พบกันมานานปี
เพื่อให้ช่วยเหลือ เมื่อเธอถูกสามีฟ้องศาลโดยกล่าวหาว่าเธอเป็นชู้กับพลทหารรับใช้ถึง 5 คน
ด้วยกัน (หย่าเพราะมีชู้) วรรณวิรัช ก็ตกลงใจที่จะช่วย นอกจากจะเพราะสถานภาพเพื่อนเก่า
เธอยังเป็นนายความที่แม้จะไม่มีชื่อเสียงแต่ก็เป็นผู้หญิงซึ่ง "เข้าใจ" ผู้หญิงด้วยกัน การทำงานค่อนข้าง
เสี่ยงอันตรายเพราะสามีของพรพรรณเป็นผู้มีอิทธิพล แต่ในที่สุดทั้งสองก็ร่วมมือกันจนสามารถ
หลุดพ้นจากข้อกล่าวหานี้ได้

เมื่อลัคณ์ภรมาลี ถูกโตมร ช่มชืด จุฑารัตน์ เพื่อนหญิงที่ไม่ได้ที่จะเห็นเพื่อนกลายเป็นคน
อ่อนแอ (ครึ่งเดียวก็เกินพอ) เธอสนับสนุนให้ลัคณ์ภรมาลีเอาผิดกับโตมรจนเขาถูกศาลตัดสินลงโทษ
เธอให้กำลังใจ และนับถือในการตัดสินใจของลัคณ์ภรมาลี แม้จะไม่เห็นด้วยกับการอ้อมท้อมซึ่งเกิด
จากการช่มชืดครั้งนั้นไว้ ผู้วิจัยถือว่า พฤติกรรมของจุฑารัตน์ได้เรียกความรู้สึกนับถือตัวเองของ
ลัคณ์ภรมาลีซึ่งสูญเสียไปให้กลับมาได้อย่างน่ายกย่อง

ความปรารถนาดีต่อกันและความเชื่อมั่นในตัวของผู้หญิงด้วยกันเอง เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด
ด้วยเหตุนี้ คนที่ขึ้นห้อยอยู่ข้าง ท สมศรี ตลอดเวลาแห่งการต่อสู้เพื่อชาวสลัมจึงไม่ใช่ใครอื่นนอก
จากเพื่อนหญิงร่วมสลัม เดียวกันกับเธอ (ครุสมศรี) เพราะเพื่อนคนนี้เชื่อมั่นในตัวครุสมศรี และ
เชื่อในสิ่งที่ครุสมศรีกำลังต่อสู้เพื่อให้ได้มา เธอเป็นคนที่ขึ้นห้อยอยู่ข้างครุสมศรีในขณะที่ผู้ชาย
ส่วนมากถอนตัวไปแล้ว

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงด้วยกันที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าสนใจมากเพราะสามารถทำลาย
ภาพพจน์การต่อสู้กันเพื่อแย่งผู้ชายก็คือคูซ่อง มุกกรินทร์ และดุจดาว (เมียนอกหัวใจ) ทั้งคู่เป็นเมียน้อยร่วมสา
แต่ดุจดาว ให้ความช่วยเหลือและกำลังใจกับมุกกรินทร์ เสมอเมื่อถูกเมียหลวงรังแก และแม้จะเป็น
นักร้อง เธอยังยอมเอาลูกที่เกิดขึ้นมาโดยไม่ได้ตั้งใจไว้โดยไม่แยแสว่า สามีจะรับผิดชอบหรือไม่
ดุจดาว ยังได้ถ่ายทอดให้มุกกรินทร์ มีความเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของความเป็นผู้หญิงที่สามารถพึ่งพาตัวเอง

ใบเฟิร์น (สายน้ำไม่ไหลกลับ) เองก็ไม่ได้อยู่โดดเดี่ยวเมื่อมี พรสวรรค์ นางทาง

โทรทัศน์ที่รุ่นพี่เห็นอกเห็นใจที่เธอถูกเสียหอกไปเป็นเมียเก็บโดยที่มีนางสาวเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ ผู้หญิงทั้งสองอยู่ด้วยกันอย่างเห็นอกเห็นใจ ปรารถนาดีต่อกันและรู้สึกเจ็บร้อนแทนกัน เมื่อไบเฟิร์นถูกสังคมกดดันที่จะแต่งงานกับชายคนรัก และในที่สุดเขาก็ผลจากเธอไปโดยอ้างว่าไบเฟิร์นจะเป็นผู้ดับอนาคตอันรุ่งโรจน์ของทนายความหนุ่มคนนี้ จึงไม่น่าแปลกใจที่นรสวรรค์จะบุกไปยิงเขาถึงที่บ้านเพื่อแก้แค้นแทนไบเฟิร์น

ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน

ลักษณะร่วมบางประการที่สนับสนุนให้ผู้หญิงแสดงความเป็นมิตรแท้ หรือผิงพากันได้แก่

1. ผู้หญิงที่เข้ามามีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือผู้กำลังตกทุกข์ได้ทุกคนยังเป็น โสด คำว่า "โสด" ในที่นี้หมายความว่า ผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน หรือ ถ้าแต่งงานแล้วก็ เป็นม่ายเนื่องจากสามีเสียชีวิต จึงไม่มีภาระเรื่องครอบครัวที่ต้องดูแล และไม่ต้องกลัวว่า "จะคิดจะทำอะไร ถ้าจะเดือดร้อน ฉันก็เดือดร้อนคนเดียว ไม่ได้ลากเอาใครมาเดือดร้อนด้วย" (เพื่อนหญิงชาวสลัม : ครุสมศรี)
2. ผู้หญิงทั้งสอง เป็นที่ผิงของกันและกันได้ ทั้งด้านจิตใจ ให้กำลังใจต่อลู่ต่อไป ด้านวิชาชีพอันได้แก่การช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เช่น ช่วยเป็นทนายว่าความให้ หรือเป็นเพื่อนรุ่นพี่ช่วยแนะนำและเลือกลูกค้าดี ๆ ให้นางทางโทรทัศน์หน้าใหม่ ฯลฯ และด้านอื่น ๆ เช่น ให้เงินช่วยเหลือยืมยืมให้ ฯลฯ

การช่วยเหลือกันนี้ยังเป็นการพัฒนาความเข้มแข็งที่จะยืนหยัดด้วยการพึ่งพาตนเองได้ เพราะในระหว่างที่ให้การช่วยเหลือกันอยู่นั้นก็มีการรับ-ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของกันและกันอยู่ตลอดเวลา

3. มีค้ำชูร่วมกัน ฝ่ายตรงข้ามของผู้หญิงทั้งคู่นี้อาจเป็นได้ทั้งนายทุน สามีชนิดเลว เมียหลวง หรือแม้กระทั่งสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่างเช่น ค่านิยม "จำเต็ม" ผู้หญิงที่ถูกข่มขืน หรือ ค่านิยมรังเกียจหญิงขายบริการ ฯลฯ

4. มีความปรารถนาดีต่อกันและเห็นอกเห็นใจกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งถือเป็นความบริสุทธิ์ใจแท้จริง เพราะการตกลงใจช่วยเหลือในบางสถานการณ์นับว่าเสี่ยงต่อสวัสดิภาพของชีวิต หรืออาชีพ แต่ที่ไม่ปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือก็เพราะเห็นว่าเพื่อนของเธอได้รับความเดือดร้อน และไม่มีใครยื่นมือเข้าช่วยเหลือ

5. บุคลิกภาพ ที่ผู้ให้ความช่วยเหลือมีคล้ายกันก็คือ ไม่อ่อนหวาน แต่ให้ กำลังใจ การตัดสินใจเด็ดขาด เชื่อมั่นในการตัดสินใจ และต่อสู้ถึงที่สุด หลายคนคิดว่า หากผู้หญิงจะยอมเสี่ยงภัยช่วยเหลือกันก็หมายความว่าน่าจะต้องมีความสัมพันธ์ เป็นพิเศษในลักษณะของรักร่วมเพศ แต่ในภาพยนตร์ไม่ได้แสดงให้เห็นเลยแม้แต่หน่อยว่า ผู้หญิง เหล่านี้มีรสนิยมในทางนั้น

ส่วนหญิงที่ยังแสดงความเป็นศัตรูต่อกันนั้นก็ยังคงเป็นเรื่องเดิม ๆ อยู่ คือ เป็นการช่วงชิงสิทธิในการครอบครองชายคนเดียวกัน และในการต่อสู้กัน ผู้หญิงผู้ซึ่งอ่อนแอกว่า มีกำลังสนับสนุน (เพื่อน ทริพย์สมบัติ โอกาส ฯลฯ) น้อยกว่าจะเป็นฝ่ายสูญเสียมากกว่าจนเสียมั่นใจไปว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์สูงสุดและอยู่รอดตัวจากความวุ่นวายทั้งปวงคือ ผู้ชาย

ปฏิกิริยาที่ได้รับ

ชายคู่กรณี :

ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเสียผลประโยชน์ ชื่อเสียง โอกาส ฯลฯ ของฝ่ายชาย ผู้หญิงที่ร่วมมือกันจะถูกตอบโต้กลับอย่างรุนแรง และจะทวีความรุนแรงขึ้นหากฝ่ายหญิงยังไม่ยอมยุติ บางกรณีถึงกับพยายามใช้กำลังทำร้ายร่างกายของฝ่ายหญิง เมื่อเห็นว่าการ "ต่อสู้กันทางปัญญา" มีแนวโน้มที่ฝ่ายชายจะเป็นผู้แพ้

แต่ถ้าไม่ได้เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ หรือเมื่อฝ่ายชายได้รับประโยชน์ไปแล้วจึงได้ทอดทิ้งผู้หญิง ลักษณะของการช่วยเหลือระหว่างผู้หญิงทั้งสองจะเป็นการให้กำลังใจ และสอนให้อดทนต่อสภาพที่ได้รับ และไม่มุ่งหวังจะให้มีการปะทะกัน ในลักษณะนี้ฝ่ายหญิงก็จะไม่ได้รับผลร้ายแต่อย่างใดจนกว่าจะมีการคุกคามครั้งใหม่

ในภาพยนตร์กับในสังคม

ความอิฉาวิชาของผู้หญิงด้วยกัน ความช่างนึกหา ความหวาดระแวง ฯลฯ เป็นภาพที่สังคมมีต่อผู้หญิงอย่างชัดเจน จริงอยู่ที่ว่า ส่วนหนึ่งของผู้หญิงก็เป็นเช่นนั้น แต่ในความเป็นจริงมีผู้หญิงอีกส่วนมากที่ปรารถนาดีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะมองในแง่มุมใดก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นภาพที่นำเสนอเสริมให้เกิดขึ้น แต่ในภาพยนตร์ไทย เมื่อเทียบสัดส่วนกันแล้วจะเห็นภาพผู้หญิงเป็นมิตรอย่างจริงใจต่อกันและพร้อมจะช่วยเหลือกันเหมือนอย่างชายได้มีน้อยมาก แม้กระทั่งในภาพยนตร์ที่เลือกมาศึกษาซึ่งเจาะจงที่ผู้หญิงซึ่งต่างไปจากความเชื่อก็ยังแสดงให้เห็นประเด็นนี้เพียงเล็กน้อย และในภาพยนตร์บางเรื่อง ก็กลับทำให้เกิดความหวาดระแวงในเพื่อนหญิงด้วยกันอีกอย่างเช่น น้ำเซาะทราย เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้หญิงต้องเป็น และไม่เป็นอย่างไรในทัศนะของผู้กำกับแสดง

ในวัตถุประสงค์ข้อ 4 ผู้วิจัยได้มุ่งหวังที่จะเปิดเผยทัศนะของผู้ผลิตที่มีต่อผู้หญิงโดยศึกษาจากการกำหนดเงื่อนไขความขัดแย้ง ฆะตกรรม และจุดจบของตัวละครหญิงที่มีลักษณะเบี่ยงเบน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จนได้ข้อสรุปว่า ในทัศนะของผู้ผลิตผู้หญิงต้องเป็นและไม่เป็นอย่างไรดังต่อไปนี้

1. ผู้หญิงต้องพึงพาคนอื่น
2. ผู้หญิงต้องไม่ต่อสู้/ต่อต้านผู้ชายอย่างรุนแรง
3. ผู้หญิงต้องไม่แสดงความต้องการทางเพศ
4. ผู้หญิงต้องไม่แสดงพฤติกรรมสำล่อนทางเพศ
5. ผู้หญิงต้องเลือกที่จะประสบความสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงสิ่งเดียว
6. ผู้หญิงต้องยึดมั่นอยู่ในความดี ไม่แสดงสิทธิเหนือผู้ชาย และใช้คารมเป็นเครื่องมือป้องกันตน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้หญิงต้องพึ่งพาคนอื่น

: หากต้องการมีชีวิตที่ไม่ยากลำบาก

"การพึ่งพาตนเอง (INDEPENDENCE) เป็นสภาวะจิตใจอย่างหนึ่งซึ่งจะช่วยให้คุณพบกับความต้องการและความสามารถของตนเองมากกว่าจะให้คนอื่นมาตัดสินใจหรือทำอะไรแทนคุณ ผู้หญิงมักจะมองว่า การมีอิสระในตัวเองเป็นอันตราย และน่าหวั่นกลัว เนื่องจากผู้ชายได้พยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้ผู้หญิงไม่คิดว่า เธอจะสามารถทำอะไรได้สำเร็จหากไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือ หรือปกป้องจากผู้ชาย ดังนั้นผู้หญิงจึงต้องพึ่งพาผู้ชาย" (Fezler & Field, 1987:228-229)

Eichenbaum & Orbach ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่า ในการเข้าสู่บทบาททางสังคมของผู้หญิง เธอต้องปฏิบัติ 2 สิ่งคือ

"อันดับแรกคือ การที่เธอจะต้อง"คล้อยตาม" (defer) คนอื่น ๆ ด้วยการเป็นผู้ตามและแสดงความต้องการของเธอเฉพาะในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของคนอื่น เธอจึงไม่ใช่ผู้แสดงนำ (Main Actress) ในการดำเนินชีวิตของตน จากความประสงค์ของสังคมในข้อนี้ ผู้หญิงจึงสั่งสมความเชื่อที่ว่า พวกเธอไม่มีความสำคัญในตนเองและ ไม่มีค่าควรแก่การที่ใคร (กระทั่งตนเอง) จะทำอะไรให้ ไม่จำเป็นแม้จะมีใครพูดถึง (Unworthy, Undeserving and Untitled)

อันดับที่สอง คือผู้หญิงจะต้องผูกพันตนเองกับผู้ชายเสมอ และต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับเขาให้ได้ เพราะผู้หญิงถูกกำหนดให้มีค่าอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับคู่ครองของเธอเท่านั้น ดังนั้นการอยู่เพียงลำพังสำหรับผู้หญิงจึงไม่ใช่ทางเลือก (Choice) แต่เป็นสภาวะการณ์ที่ทำให้ผู้หญิงตกต่ำและน่าสมเพช ด้วยคำพูดต่าง ๆ ที่เรียกผู้หญิงตัวคนเดียว เช่น สาวกั้นทึบ กระดั่งกาลนไฟ ฯลฯ" (1983:7-8)

แต่แท้จริงแล้วยังมีอะไรอีกมากมายที่ผู้หญิงได้พิสูจน์ว่า เธอสามารถทำได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้ชาย ในสังคมไทย ภาพยนตร์เช่นนี้เป็นไปในเชิงบวกเพราะ "ผู้หญิงที่พึ่งตนเองได้เท่านั้นจึงจะมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจด้วยเหตุผลของตน ภาพลักษณ์ของผู้หญิงสมัยปัจจุบันเริ่มขึ้นตรงที่เป็นตัวของตัวเอง และมีประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่ต้องถูกกลืนหายเข้าไปในชีวิตครอบครัว" สำคัญที่สุดคือ รู้จักจัดการกับตนเอง" (สมศรี สุกุมลนันทน์, "สตรีศึกษา" ,2532:86)

แต่ภาพยนตร์ไทยกลับสนับสนุนให้ผู้หญิงแสดงตนเองว่าจะต้องพึ่งพาใครคนใดคนหนึ่งในการดำเนินชีวิตให้ราบรื่นเป็นสุข ใครคนนั้นหมายถึง ผู้ชายเป็นอันดับแรก เฉพาะในกรณีที่ไม่อาจพึ่งพาผู้ชายได้เพราะเธอทำตัวเป็นศัตรูกับเขา หรือเพราะเขาไม่พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ เธอจึงจำต้องหันไปพึ่งพาผู้หญิงด้วยกัน แต่หากเธอยังยืนยันที่จะอยู่ด้วยตนเองเพียงลำพัง เธอจะต้องพบกับความทุกข์ยาก ลำบาก และสูญเสียแน่นอน

ผู้หญิงหลายคนพยายามปฏิเสธการพึ่งพาผู้อื่น แต่กลับต้องรับมือกับอุปสรรค และความทุกข์ระทมเป็นการตอบแทน ไม่ว่าเธอคนนั้นจะเป็นเมีย(หลวง หรือน้อยก็ตาม) ที่ตัดสินใจเด็ดขาดว่าจะไม่พึ่งพาสามีต่อไป ภาพยนตร์ก็เสนอภาพและบรรยากาศที่เศร้าหมอง หล่ม (เช่น แม่กอดลูกร้องไห้ แสดงท่าทางเลือนลอยไม่อาจรับความจริงที่กำลังเผชิญอยู่ได้ ฯลฯ) หรือ แม่ที่เลี้ยงลูกเพียงลำพังที่ต้องพลัดพรากจากลูก หรือสูญเสียลูกไปเพราะเธอไม่สามารถให้การดูแลลูกได้อย่างดี ยิ่งแม่ที่ตัดสินใจเลี้ยงลูกเพียงลำพัง (เพราะถูกข่มขืนจนท้อง) ต้องสูญเสียลูกไปตั้งแต่ลูกยังไม่เกิด บางคนให้กำเนิดมาแล้วแต่ก็ไม่สามารถเลี้ยงลูกเองได้เพราะต้องติดคุกเนื่องจากพยายามป้องกันตนเองและเพื่อนหญิง หรือไปเป็นโสเภณี แม้บางคนอดทนเลี้ยงลูกจนโต เรียนจบแพทย์ก็ต้องสูญเสียเขาไปเพียงเพราะเขารู้ว่า เธอไม่ใช่แม่ที่แท้จริง เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้หญิงที่ถูกกล่าวหาว่าฆาตกรรมสามีของตนเองได้วางแผนให้คนรักเก่าช่วยเป็นทนายความแก้ต่างให้สำเร็จ เธอถูกเรียกว่าเป็นผู้หญิงเก่งได้เต็มปากหากไม่มีผู้วางแผนอยู่เบื้องหลังเป็นผู้ชาย ส่วนภรรยาที่ตัดสินใจตัดขาดสามีที่นอกใจเธอได้ก็เพราะพยายามหลน้มคอยให้ความสนับสนุนและให้กำลังใจ

แม้กระทั่งลูกสาวที่ตัดสินใจออกจากบ้านเพื่อไปอยู่กับผู้ชายที่แม่ไม่เห็นด้วย ชีวิตของเธอถึงแม้จะลำบากแต่ก็ยังพออยู่ด้วยกันไปได้ตราบเท่าที่ผู้ชายคนนั้นยังอยู่กับเธอ แต่เมื่อเขาทอดทิ้งไป ชีวิตของเธอก็ตกต่ำจนถึงที่สุดขนาดที่ต้องเอาลูกอ่อนเข้าไปอยู่ในช่องเพราะเธอถูกบังคับให้เป็นโสเภณี

อย่างไรก็ตาม ภาพยนตร์ไทยได้สนับสนุนให้ผู้หญิงแสดงความเป็นมิตรที่ดีต่อกันมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม จะเห็นได้ว่าการพัฒนาบทบาทและความสามารถของผู้หญิงในภาพยนตร์ไทย เช่นมีการศึกษาสูงขึ้น มีอาชีพที่เคยเป็นของผู้ชาย (เช่นนายความ) เปิดใจกว้าง เป็นตัวของตัวเอง เลี้ยงตัวเองได้ เข้มแข็ง ต่อสู้ ฯลฯ เท่ากับเป็นการมอบศักยภาพในการเป็นที่พึ่งของตนเองเพิ่มขึ้นด้วย

ภาพความสัมพันธ์ของเพื่อนหญิงก่อให้เกิดความประทับใจได้เพราะ เธอกำลังร่วมมือกันต่อสู้กับผู้ที่เคยอยู่เหนือเธอมาตลอดเวลา เช่น ชายที่ชายข่มขืนเธอ สามิ นายทุนผู้มั่ง แต่จะเอาเปรียบ อุปสรรคต่าง ๆ ที่ต้องพบเจอ ซึ่งนั่นหมายความว่า เธอต้องร่วมมือกันอย่างดีใช้ความสามารถ และพลังใจมากกว่าปกติของหญิงทั่วไป อารูที่เธอจะต้องนำมาใช้ที่ดีที่สุดคือ สติปัญญา ความรอบคอบและการให้กำลังใจต่อกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้หญิงต้องไม่ต่อสู้ / ต่อต้านผู้ชายอย่างรุนแรง

• เพราะเธอจะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และเจ็บปวด

ความพ่ายแพ้ของผู้หญิงเกิดขึ้นตั้งแต่แรกๆ ที่เริ่มคิดจะเอาชนะผู้ชาย เพราะเธอถูกสอนจนฝังใจว่า เธอต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้อยู่วันยังค่ำ เพราะ **ผู้ชายดีกว่าเธอ**

"ในบ้าน ลูกสาวเรียนรู้ว่าผู้ชายดีกว่าผู้หญิงจากพฤติกรรมของการทำงานที่ไม่เท่าเทียมกันของพ่อและแม่ การที่พ่อออกคำสั่ง หรือให้คำแนะนำและแม่ต้องทำตามทุกครั้งไป เธอจึงเรียนรู้ว่า ผู้ชายเป็นฝ่ายตัดสินใจและเป็นคนสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัว เมื่อเข้าเรียนผู้ชายจะได้เป็นหัวหน้าห้องเสมอ ทั้งที่เธอคิดว่าเขาไม่เอาไหนก็ตาม ในสื่อมวลชนที่เสนอเรื่องของคนเก่งทั้งชาย และหญิง เธอก็จะเห็นผู้ชายมีบทบาทมากกว่าและน่าตื่นเตนกว่าเพราะเขาสามารถ"แก้ลำ" เหล่าร้ายได้ดีกว่า ถึงแม้จะเป็นเรื่องราวที่เห็นผู้หญิงเก่งอย่างนางฟ้าซาลิ (Charlie's Angels) เธอเหล่านี้ก็ยังอยู่ใต้บังคับของผู้ชายอยู่ดี" (Fezler & Field, 1987:44-45)

ความหวาดหวั่นในตัวผู้ชายทำให้ผู้หญิงส่วนมากจำต้องยอมแพ้เสียตั้งแต่แรก แต่ผู้หญิงก็ยังได้รับโอกาสได้ต่อสู้กับผู้ชายบนจอภาพยนตร์บ้าง แม้จะรู้ผลล่วงหน้าแล้วก็ตามว่า เธอจะต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และเจ็บปวด มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความรุนแรงและจริงจังในการปะทะกัน และผู้หญิงจะยังคงยืนยันความคิดของตนเองหรือยอมโอนอ่อนตามความคิดของผู้ชาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีการต่อสู้ของผู้หญิงเหล่านี้ต้องใช้สติปัญญาเป็นหลัก โดยจะเน้นหนักไปที่การพยายามทำร้ายจิตใจของเขา เพราะตระหนักดีว่าพลังกำลังของเธอไม่มากพอที่จะต่อกรกับเขา เมื่อได้รับชัยชนะแทนที่จะได้รับการยกย่อง เธอกลับถูกประณามว่า เป็นหญิงเจ้าเล่ห์ แต่หากเธอพลาดท่า เธอก็จะถูกซ้ำเติม และได้รับเคราะห์กรรมอย่างสาหัสเป็นการตอบแทน

เราได้พูดถึงนักต่อสู้เพื่อมวลชนหลายครั้งแล้ว เธอเหล่านี้ไม่อาจอยู่ในสังคมนั้นต่อไปได้อีก ยังมีผู้หญิงที่ต่อสู้กับผู้ชายเพื่อป้องกันตนเองและเพื่อนสาวจนทำให้เขาเสียชีวิต ทั้งที่การต่อสู้นั้น ไม่มีเจตนาใดนอกจากเพื่อป้องกันตนเอง และมีหลักฐานยืนยันอย่างชัดเจน แต่เธอก็ต้องติดคุก

มีผู้หญิงอย่างน้อย 2 คนซึ่งถูกผู้ชายทำร้ายร่างกายและจิตใจอย่างหนัก เธอต้องการตอบแทนความเจ็บปวดนั้น แต่กลับปรากฏว่า ผู้หญิงคนหนึ่งสามารถแก้แค้นได้สำเร็จ แต่สิ่งที่เธอได้รับก็คือ การถูกเขาตอบโต้ด้วยการข่มขืนและหาตัวเธอไปกักขังทรมาน ส่วนอีกคนหนึ่งปฏิบัติการไม่สำเร็จ เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมาเธอถูกเขาทรมานทั้งร่างกายและจิตใจ ผลที่สุดเธอป่วยหนักจนต้องเข้าโรงพยาบาลเพื่อรับการบำบัดทางจิต

ไม่มีผู้หญิงในภาพยนตร์ไทยคนใดเลยที่จะต่อสู้/ต่อต้านผู้ชายได้สำเร็จ ยกเว้น การต่อสู้ในระบบ คือ การใช้กระบวนการยุติธรรม แต่นั่นก็หมายความว่า เธอจะต้องขอความร่วมมือจากคนอื่นไม่ใช่เป็นการต่อสู้ด้วยลำพังตนเอง กระนั้นก็ตาม บนเส้นทางแห่งการต่อสู้ที่มีใครอีกคนหนึ่งอยู่เคียงข้างเธอไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ตาม เธอก็ยังต้องเจ็บปวดและเหนื่อยยากกับอุปสรรคนั้น ไม่มากก็น้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้หญิงต้องไม่แสดงความต้องการทางเพศ

• เธอจะกลายเป็นคนสกปรกและราคาต่ำทันที

ความเข้มงวดในเรื่องของการมีความสัมพันธ์ทางเพศในภาพยนตร์ไทยได้ลดหย่อนลง เพราะเริ่มมีการแยกให้เห็นแล้วว่าความดีของผู้หญิงไม่ได้ขึ้นอยู่กับการรักษาพรหมจรรย์ผู้หญิงที่เคยถูกคุกคามเสมอมาในภาพยนตร์ไทยอันได้แก่ เมียน้อยและหญิงขายบริการทางเพศซึ่งเคยได้รับแต่บทตัวอิจฉาเป็นส่วนมากในอดีต จึงมีสิทธิได้รับบทเป็นนางเอก หรือตัวละครที่ผู้ชมสามารถแลเห็นด้านดีได้บ้าง

แต่หากพิจารณากันอย่างแท้จริง การที่ผู้หญิงถูกตำหนิน้อยลงในเรื่องนี้ก็เฉพาะในบางกรณีที่ภาพยนตร์ได้ให้ข้อมูลไว้เท่านั้น ว่า การมีความสัมพันธ์ทางเพศนั้นต้องไม่ใช่เนื่องด้วยความต้องการทางเพศของเธอ แต่จะต้องเป็นเพราะเหตุผลข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้

1. เป็นความรักอย่างบริสุทธิ์ใจ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ผนวกกับความเชื่อที่ว่า การมอบความสัมพันธ์ทางเพศให้โดยเฉพาะครั้งแรกในชีวิตเป็นการแสดงถึงความจริงใจต่อความรักนั้น การที่เมียน้อยหลายคนต้องตกเป็นภรรยาบ่อยก็ด้วยเหตุผลดังกล่าว หากใช่เพราะเธอต้องการที่พึ่งทางเศรษฐกิจ เช่น เมียน้อยส่วนมากไม่ เมียน้อยในภาพยนตร์ไทยจึงต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยง ตนเองและลูกหากเธอไม่มีทรัพย์สินสมบัติมากพอ ผู้หญิงแกร่งหลายคนก็มีความสัมพันธ์ทางเพศโดยไม่แต่งงานก็ด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ แม้เมื่อเขาปฏิบัติต่อเธอไม่ดี เธอก็ยังยืนยันกับตัวเองว่าเธอยังรักเขา ทั้งที่ความรักนั้นอาจเป็นอดีตไปแล้วก็ได้

2. ถูกหลอกหลวง หรือถูกบังคับ ผู้หญิงหลายคนถูกหลอกหลวงให้แต่งงานกับคนที่ผู้ให้ความอุปการะแก่เธอเห็นชอบ และมีบางคนถูกข่มขืน

3. เธอมีความประสงค์พิเศษ หรือมีความจำเป็นบางอย่าง อย่างเช่น การสร้างความสัมพันธ์ทางเพศกับชายที่เธอหวังจะให้เขาช่วยเหลือ เธอจะทำให้เขาเชื่อว่าเธอจริงใจกับเขา แท้จริงแล้วเธอจำเป็นต้องทำเพื่อให้แผนการสำเร็จ หรือการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพ

โสเภณี หรือนางทางโทรทัศน์ก็เนื่องด้วยเธอไม่เห็นทางอื่นที่จะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเธอในขณะนั้นได้

หากหญิงคนใดมีความสัมพันธ์ทางเพศด้วยความเรียกร้องของตัณหาราคะ (LUST) โดยปราศจากความรักอย่างเสียสละ ภาพพจน์ของเธอจะกลายเป็นลบทันที เธอจะกลายเป็นหญิงร้ายกาจ เจ้าเล่ห์ มีกมมาก ไร้ยางอาย

เฟซเลอร์ และฟีลด์ (Fezler & Field, 1987:117-118) ให้ความเห็นว่า "เพราะผู้หญิงจะรู้สึกว่าคุณ"ราคาถูกลง" ความมีราคาของผู้หญิงอยู่ตรงที่เธอเป็นฝ่ายสนองตอบความต้องการทางเพศของชายโดยไม่เสนอความต้องการของเธอก่อน และแม้กระทั่งไม่แสดงว่าเธอได้รับความสำราญจากการร่วมเพศ เมื่อผู้หญิงแสดงความต้องการไม่ว่าจะในเรื่องเพศ หรือเรื่องใด นั่นคือเธอกำลังก้าวออกนอกกรอบของ"ผู้อยู่ใต้อำนาจ มีเพียงผู้เถลิงอำนาจเท่านั้นจึงจะแสดงความต้องการจากผู้อยู่ใต้อำนาจได้" และ "ความรักเป็นเหตุผลที่มักยกมาอ้างเสมอเพื่อทำให้การมีความสัมพันธ์ทางเพศมีความชอบธรรมมากขึ้น"

เดอ โบวัวร์กลับเสนอแนวคิดในอีกด้านหนึ่งว่า "ผู้ชายอาจจะคิดว่า เขา"มี"เธอ (he 'has' her) แต่การครอบครองทางเพศนี้เป็นเสมือนภาพลวงตา แท้ที่จริงคือเธอต่างหากที่เป็นฝ่าย"มี"เขา ในแง่ความคิดพื้นฐานทางเศรษฐกิจและเธอจะ "ไม่ถูก"ตีตก" (Taken) สิ่งใดตราบเท่าที่เขายังต้องนำเงินหรือสิ่งแลกเปลี่ยนมาเพื่อแลกกับการมีเพศสัมพันธ์กับเธอ " (De Beauvoir, 1989:568)

ผู้หญิงต้องไม่แสดงพฤติกรรมล่าสอนทางเพศ

จะมีผู้ชายหลายคนในช่วงเวลาเดียวกันเหมือนกับที่ผู้ชายมีเมียน้อยไม่ได้

"สามีนอกใจไม่ร้ายแรงเท่าภรรยานอกใจ การที่สามีจะทิ้งภรรยา ผลกระทบในการเลี้ยงดูลูกให้แก่ภรรยาตามลำพัง สังคมไม่เห็นว่าเป็นความคิดร้ายแรง คุณก็ถือเป็นการปกติด้วยซ้ำ แต่ถ้าเมื่อใดกลับกันภรรยาละสามีและลูกไปหาความสุขสบายตามชอบใจ สังคมประณามเต็มที่" (สมศรี สุกุมลนันทน์, "เรื่องจากแสงหล้า", 2532:124)

ด้วยเหตุนี้ "การเรียกร้องความเสมอภาคในทางเพศจะต้องถูกประณามว่าเป็นความเหลวแหลกและเสื่อมถอย เพราะการเรียกร้องเช่นนี้ย่อมคุกคามเส้นทางที่ถากถางแล้วที่จะนำไปสู่ความเป็นศรีภรรยา" (โคทม อาริยา, 2525:75)

เรื่องของการมีความสัมพันธ์ทางเพศโดยไม่แต่งงานนั้นเป็นเรื่องที่พอจะอนุโลมได้ในภาพยนตร์ไทย แต่เส้นขอบเขตที่ยังตรงอยู่อย่างเหนียวแน่นจนถึงปัจจุบันนี้ คือ ไม่มีทางที่ผู้หญิงจะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชายหลายคนในช่วงเวลาเดียวกันได้

ผู้หญิงในภาพยนตร์ไทยที่รับบทเป็นโสเภณี หรือหญิงขายบริการทางเพศจึงไม่มีวันประสบความสำเร็จในชีวิต การที่นางทางโทรทัศน์พยายามจะดำเนินชีวิตเป็นศรีภรรยาของทนายความหนุ่มจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ทั้งที่เธอเป็นคนดี มีจิตใจงดงามและมีรักแท้มอบให้กับเขา เช่นเดียวกับที่หญิงโสเภณีขึ้นสูงอีกคนหนึ่งไม่มีสิทธิแม้แต่จะแสดงตัวว่าเป็นแม่ของลูกชายซึ่งเธอได้ทุ่มเททั้งชีวิตจิตใจ ขอมเสียดสละทุกอย่างเพื่อเขา

เมียน้อยที่ยังชื่อสัตย์ต่อสามี ถึงแม้เธอจะมีความทุกข์บ้างเพราะต้องรอคอยให้สามีแบ่งเวลามาให้เธอบ้าง แต่ภาพยนตร์ก็ยอมรับได้โดยมอบความสุขให้เธอบ้างด้วยการให้เธอมีลูกที่ดี และมีสามีที่ให้ความสำคัญกับเธอบ้าง แต่เมื่อใดก็ตามที่ผู้หญิงคนหนึ่งมีความสัมพันธ์กับผู้ชายมากกว่าหนึ่งคนในช่วงเวลาเดียวกัน หรือแม้เพียงแสดงแนวโน้มว่าจะมี เธอจะถูกขัดขวางทันที แต่หากไม่สำเร็จเธอจะถูกประณามและต้องพบกับเคราะห์กรรมซึ่งเหมาเอาได้ว่า เป็นการลงโทษ

ผู้หญิงหลายคนที่ถูกสามีทำร้ายจิตใจตลอดเวลา เมื่อมีผู้ชายอีกคนหนึ่งมาให้
 ความสงสารเห็นใจ และทำทางกึ่งคู่กึ่งคูเป็นมิตรที่ดีต่อกัน สามีก็พยายามเข้าขัดขวางกึ่งที่
 เขาไม่เคยเห็นคุณค่า และไม่แสดงความรักความห่วงใยต่อเธอมาก่อน เขาปฏิบัติต่อเธอ
 รวากับเห็นว่าเธอเป็นเพียงสมบัติชิ้นหนึ่งของเขาเท่านั้น

ยิ่งถ้าเป็นภรรยาที่แค้นแค้นสามีที่ไปมีเมียอื่นด้วยการมีความสัมพันธ์กับผู้ชายอื่นบ้าง
 ก็กลับถูกชายชู้หลอกบ้าง หรือถูกความรู้สึกผิดของตัวเองทำร้าย จนทำให้เธอต้องดับความ
 ทุกข์ใจด้วยการดื่มเหล้าสูบบุหรี่ และผลที่สุดเธอก็กลายเป็นผู้หญิงติดเหล้าในที่สุด และมีชีวิต
 แต่งงานที่ล้มเหลวเพราะสามีทอดทิ้ง

แต่หากผู้ชายมีเมียหลายคน เขากลับไม่ต้องพบชะตากรรม และผลกระทบที่มีมา
 ถึงตัวเขาก็เป็นเพียงเรื่องเบาๆ ที่ชวนขบขันมากกว่า เช่น ผู้ชายทำท่าเหินห่างต้อง
 หลบมานอนบ้านเพื่อนเพราะวิ่งรอกรับศึกสวาทกับผู้หญิงหลายคนไม่ไหว หรือปล่อยให้เมีย
 หลวงเมียอื่นจัดการกับข้อขัดแย้งกันเอง ส่วนตัวเขากลับอยู่เฉยไม่ต้องแม้แต่จะรับผิดชอบ
 เลี้ยงดูลูก ไม่จำเป็นต้องสนใจด้วยซ้ำว่า ใครจะทุกข์โศกอย่างไร ผู้ชายบางคนมีแม่คอย
 ช่วยเหลือจัดการเป็นธุระเรื่องเมียหลวงเมียอื่นของเขาให้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้หญิงต้องเลือกที่จะประสบความสำเร็จในบ้าน หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง

ในยุคที่ผู้หญิงต้องออกทำงานหาเงินเข้ามาจนเกือบครบถ้วน สิ่งที่ได้รับไม่ใช่เพียงเงินค่าตอบแทนเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเธอยังมีอีก "... งานช่วยพัฒนาทัศนคติต่อตนเองของผู้หญิงในเชิงบวก ช่วยให้มีความมั่นใจในความสามารถของเธอมากขึ้น เพิ่มความภาคภูมิใจ ความเป็นตัวของตัวเอง และความกล้าหาญอย่างสร้างสรรค์ยิ่งขึ้น" (Nickles & Aschcraft, 1982:62) โดยรวม ๆ แล้ว การทำงานเป็นการเปิดโอกาสให้เธอได้ใช้ศักยภาพของตนเองได้มากขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย

แต่กลับปรากฏว่า แทนที่ผู้หญิงที่ออกมาทำงานนอกบ้านจะรู้สึกมีความสุขกับการทำงาน และมีโอกาสประสบความสำเร็จได้เท่า ๆ กับชาย เธอกลับรู้สึกคับข้องใจ และจำต้องเลือกที่จะประสบความสำเร็จเพียงด้านเดียว คือ ถ้าไม่ที่บ้าน (ในฐานะแม่บ้าน) ก็ที่ทำงาน แต่จะประสบความสำเร็จทั้งสองด้านไม่ได้

"ผู้หญิงที่พยายามจะพึ่งพาตนเองด้วยการทำงานทุกวันนี้ต้องอยู่บนทางสองแพร่งระหว่างความสนใจในอาชีพ กับ ปัญหาในชีวิตเพศ (SEXUAL LIFE) เป็นเรื่องยากที่เธอจะทำให้ทั้งสองประเด็นมีน้ำหนักใกล้เคียงกัน ผู้หญิงคนใดทำได้ก็บอกได้เลยว่า เธอต้องอุทิศตนและทำงานอย่างหนักมาก กับทั้งต้องทนทานต่อความเครียดที่เพิ่มขึ้น" (De Beauvoir, 1989:697)

ดังนั้นเพื่อให้ชีวิตของผู้หญิงสบายขึ้น เธอจึงได้รับทั้งการสนับสนุนและบังคับให้ต้องเลือกที่จะประสบความสำเร็จในทางใดทางหนึ่งระหว่างงาน กับชีวิตครอบครัว

ภาพยนตร์ไทยเน้นให้เห็นถึงผลในทางลบที่เกิดจากความปรารถนาของผู้หญิงที่จะประสบความสำเร็จทั้งสองด้าน แม้หลายคนที่มีความสามารถในอาชีพทั้งนักแสดง นักร้อง ช่างตัดเสื้อ จนมีชื่อเสียง แต่ก็กลับล้มเหลวในเรื่องของชีวิตคู่ โดยถูกสามีทอดทิ้ง และในที่สุดเธอก็ต้องสูญเสียลูกไป

ภรรยาที่เอาแต่สอนหนังสือ และให้เวลากับการเขียนนวนิยายจนมีชื่อเสียงเพื่อปิดเป้าความคับข้องใจที่มีสามีไม่รับผิดชอบ แต่กลับถูกสามีฟ้องหย่าและต้องแยกทางกับเขา หญิงสาวอีกคนหนึ่งประสบความสำเร็จอย่างสูงในการทำงาน เมื่อจะตัดสินใจมีชีวิตร่วมกันที่ตนเองพึงพอใจก็กลับมีเหตุการณ์ที่ทำให้เธอต้องเลือกเอาว่า จะทำงานต่อไป หรือจะแต่งงาน

จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับอีกภาพหนึ่ง คือ แม่ที่ไม่มี
ความทะเยอทะยาน ทำงานเป็น"ต้นห้อง"รับใช้นายสาวและเลี้ยงลูกอย่างสงบสุขมายี่สิบกว่าปี
ผลที่ได้รับคือ ลูกของเธอประสบความสำเร็จในชีวิต และปล่อยให้เธอมีชีวิตที่ดีไปด้วย
คล้าย ๆ กับแม่ที่เป็นอาจารย์สอนหนังสือซึ่งให้เวลาอยู่ดูแลครอบครัว และปกป้องลูกได้รอดพ้น
จากการเป็นเมียชื่อนักธุรกิจรูปหล่อ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้หญิงต้องยึดมั่นอยู่ในความดี ไม่แสดงสิทธิเหนือผู้ชาย และสามารถตอบโต้คนที่ก้าวร้าว
เธอก่อนได้ด้วยคารม

• ไม่ว่าเธอจะมีอาชีพ มีสถานภาพ หรือตกอยู่ในสถานการณ์ใด แม้การอยู่ในคุณธรรมจะไม่
ทำให้เกิดผลดี แต่ก็จะช่วยผ่อนหนักให้เป็นเบา

ความดีของผู้หญิงนอกจากจะหมายถึงการเป็นคนดี มีจิตใจโอบอ้อมอารี ให้อภัย
สงบเยือกเย็น ไม่วางอำนาจเหนือคนอื่น และยอมรับในสิ่งที่ผู้ชายหยิบยื่นให้แล้ว ยังหมายความ
ถึงการไม่มักมากในทรัพย์สินสมบัติ และกามารมณ์อีกด้วย หากผู้หญิงคนใดสามารถดำรงตนอยู่
ในขอบข่ายนี้ได้ ต่อให้เธอเป็นเมียน้อย หรือหญิงขายบริการทางเพศ เธอก็จะได้รับความ
เห็นใจ

ภาพยนตร์ไทยจึงถือเป็นเรื่องน่าชื่นชมที่ให้ผู้หญิงที่ละเลยการรักษาพรหมจรรย์
หรือการมีความสัมพันธ์ทางเพศได้เปลี่ยนภาพพจน์ของตนเองให้ดีขึ้นในสายตาของผู้ชม ขณะที่
เมียหลวงหรือผู้หญิงดี ๆ ผู้ไม่เคยมีมลทินในเรื่องเพศก็กลายเป็นคนน่ารังเกียจได้ หากไม่
ทำตนเป็นคนดี และพยายามแสดงสิทธิในการครอบครองผู้ชายจนออกนอกหน้า

ดังนั้น เมื่อเมียหลวงกับเมียน้อย หรือเมียน้อยด้วยกันเองเผชิญหน้ากัน ผู้หญิงที่
ตระหนักว่าตนมีสิทธิในตัวผู้ชายน้อยกว่าจะกลับเป็นคนที่น่าเห็นอกเห็นใจกันก็หากเธอไม่ต่อสู้
แสดงอาการสงบเสงี่ยม อดทนอดกลั้นต่อวาทะเลียดสีและการวางอำนาจของอีกฝ่ายหนึ่ง ได้
ทั้งที่ฝ่ายเมียหลวงมีสิทธิอย่างสมบูรณ์ในตัวสามีของตนเอง และเป็นธรรมชาติที่ภรรยาข่ม
ไม่ต้องการให้สามีแบ่งปันความรัก และเวลาไปให้ผู้หญิงอื่น

ภาพยนตร์เน้นให้เห็นถึงภาพสะท้อนที่จัดจ้าน ไม่น่าดูของผู้หญิง (ที่แม้เป็นเมีย
หลวง) ที่พยายามแสดงตนว่ามีสิทธิในตัวผู้ชายด้วยการให้ผู้หญิงเหล่านี้ แสดงท่าทางก้าวร้าว
วาทะกักขฬะ และหึงหวงอย่างไร้สติ การแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าแบบและสีฉูดฉาด ไม่รักเด็ก
และแสดงอำนาจกับทุกคน ภาพที่ปรากฏบนจอภาพยนตร์จึงเป็นภาพของผู้หญิงที่อารมณ์ไม่อยู่กับ
ร่องกับรอย รัยกาจ น่ากลัว และเร้าอารมณ์ผู้ชมให้เร่ถึงจุดจบของเธอผู้น้อยอย่างสะใจ

ขณะที่ภาพลักษณ์ของเมียน้อย หรือกระทั่งนางทางโทรทัศน์ผู้สงบเสงี่ยม กลับนำเสนอในทางตรงกันข้าม คือเป็นหญิงสาวสวยที่แบบบาง อ่อนหวาน แต่งกายด้วยเสื้อผ้าเรียบๆ สุกภาพ (ทั้งที่เรามีภาพว่า ผู้หญิงขายบริการทางเพศน่าจะแต่งตัวฉูดฉาด และบอกลักษณะเฉพาะตัวของผู้หญิงอาชีพนี้) แสดงความอดกลั้น ไม่ตอบโต้ให้เกิดความวุ่นวาย แต่เธอเหล่านี้ไม่ใช่คนโง่ เพราะเมื่อใดที่เธอจะตอบโต้ด้วยวาจา ก็คมและเสียดแทงจิตใจ ผู้หญิงที่ก้าวร้าวเธอก่อนได้อย่างเจ็บแสบ

จำนวนคู่กรณีผู้หญิงที่ใช้กำลังต่อสู้กันเพื่อช่วงชิงผู้ชายมีให้เห็นน้อยมาก ผู้หญิงเหล่านี้จะต่อสู้เชือดเฉือนกันด้วยวาจาเสียดสีกันมากกว่า พอจะเรียกพวกเธอได้ว่าปากจัดที่เดียว แม้จะไม่ใช้คำหยาบคาย การทำสงครามปากเป็นอีกทางหนึ่งซึ่งช่วยให้ผู้หญิงซึ่งเคยเป็นเบี้ยล่าง (ตามแบบฉบับของนางเอกผู้ไร้พิษสง) ได้มีโอกาสตอบโต้ได้บ้าง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพยนตร์กับการนำเสนอผู้หญิง

จากการศึกษาแสดงให้เห็นชัดเจนว่า ภาพยนตร์ส่วนมากยังคงรักษาความชอบธรรมของคลังแห่งความรู้เกี่ยวกับผู้หญิงเอาไว้ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการนำเสนอโดยการสร้างภาพลวงตา (illusion) ว่ามีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับผู้หญิง เหตุที่จะต้องสร้างภาพลวงตานี้ก็เพื่อ

1. แยกการรับรู้โลกแห่งความเป็นจริงของสังคมออกไป แล้วสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ให้กับผู้ชมคือ โลกภาพยนตร์

2. ภาพลวงตาเกี่ยวกับผู้หญิงที่มีลักษณะ เบี่ยงเบนนั้นแท้จริงเป็นเพียงส่วนเลี้ยวหนึ่งของโลกแห่งความหมายซึ่งสร้างคลังแห่งความรู้ของภาพยนตร์ไทย

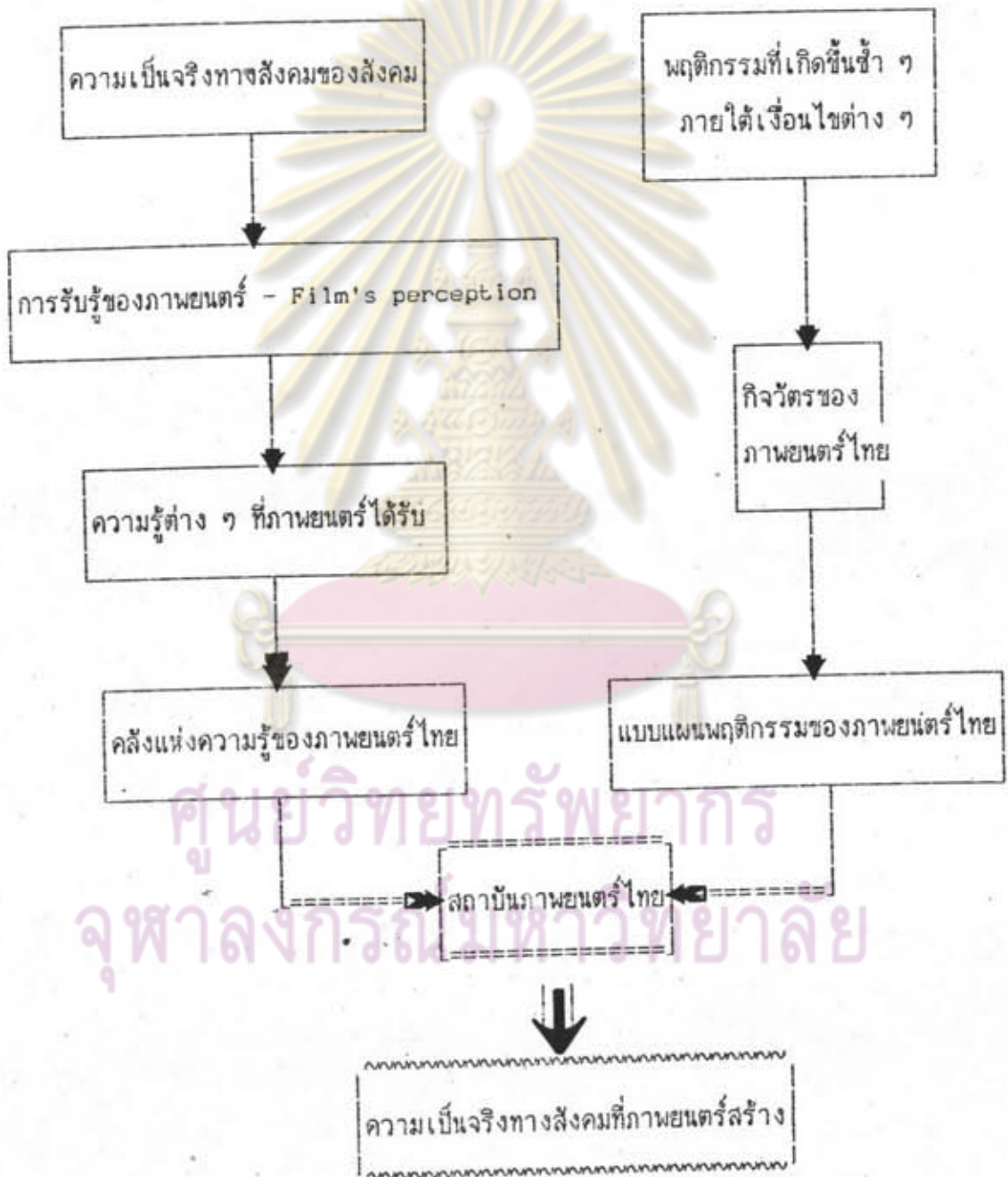
ยังมีภาพยนตร์อีกหลายเรื่องที่เบี่ยงเบนออกไปโดยบางเรื่องทำหน้าที่วิเคราะห์หรือให้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้หญิงในแง่มุมต่าง ๆ แต่ก็ยังไม่มีเรื่องใดที่เปิดตัวเองออกไปสู่แนวคิดที่จะเสนอภาพผู้หญิงดังที่เป็นจริงอยู่ในสังคมปัจจุบัน หรือ ภาพผู้หญิงที่มีศักยภาพเท่าเทียมกับชายในการสร้างสรรค์ประโยชน์สุข

ปรากฏการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดเรื่อง การสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) ของภาพยนตร์ เพื่อชี้ให้เห็นความเป็นมาและเหตุผลของผู้ผลิตภาพยนตร์ที่ยังคงสร้างภาพยนตร์ไทยที่ยังตอกย้ำความคิดอย่างผู้ชายเป็นใหญ่ดังต่อไปนี้

อนึ่ง หากย้อนกลับไปในบทที่ 2 ซึ่งกล่าวถึงแนวคิดในการสร้างความเป็นจริงทางสังคม ผู้วิจัยใคร่ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ยังมีสถาบันทางสังคม อื่น ๆ ที่ทำหน้าที่นั้นนอกเหนือจากภาพยนตร์ ประกอบกับปัจเจกบุคคลเองก็ต้องมีประสบการณ์ของตนเองด้วย การเสนอในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะไม่หาข้อสรุปว่าภาพยนตร์มีอิทธิพลเหนือผู้ชมหรือไม่ แต่มุ่งหวังที่จะชี้ให้เห็นว่าภาพยนตร์เป็นสถาบันหนึ่งที่ถ่ายทอดโลกทัศน์และสิ่งที่อยู่ในคลังแห่งความรู้ของตนออกสู่สังคมเท่านั้น

ภาพยนตร์กับการสร้างความเป็นจริงทางสังคมของภาพยนตร์ (Cinematic Social Construction of Reality)

การตอบคำถามว่าการสร้างความเป็นจริงทางสังคมของภาพยนตร์เกิดขึ้นอย่างไรสามารถอธิบายได้ด้วยแบบจำลองอย่างง่ายนี้

ศูนย์วิทยพักรักษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพจำลองนี้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการสร้างคลังแห่งความรู้และการสร้างสถาบัน
อยู่ร่วมสมัยกัน และจะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเรื่อยไปโดยได้รับอิทธิพลต่อกัน เช่น แบบแผน
พฤติกรรมของภาพยนตร์จะเปลี่ยนแปลง หากคลังแห่งความรู้เปลี่ยนรูปไป ซึ่งจะต้องมีผลต่อการ
สร้างความเป็นจริงทางสังคมของภาพยนตร์ดังนี้

o ภาพยนตร์กับการสร้างคลังแห่งความรู้ของตนเอง : Film as Social Reality Constructors

การสร้างคลังแห่งความรู้ของตนเองเป็นอิทธิพลโดยตรงจากการถ่ายทอด
(Socialization/Internalization) จากสังคม กล่าวคือ เมื่อสังคมได้ Externalize
ความคิดเห็น ความรู้ ความรู้สึก ฯลฯ เกี่ยวกับตัวผู้หญิงไทยว่า นิ่งพอใจที่ผู้หญิงเปี่ยมคุณธรรม
อ่อนแอกว่า และพึ่งพาผู้ชาย ส่วนแม่ก็ต้องมีลักษณะของแม่พระอย่างเต็มเปี่ยม คือยอมเสียสละ
มอบความรักให้ลูกสูงสุด ความคิดเหล่านี้จากหลาย ๆ คนสะสมผ่านช่วงเวลานานพอสมควร
ก็จะเกิด Objectivation ให้เห็นว่า "ดังนั้นผู้หญิงดีจึงเรียกว่ากุลสตรี และเป็นสิ่งที่น่า
ชื่นชม ขณะที่ผู้หญิงซึ่งมีลักษณะไม่ตรงกับภาพดังกล่าวจะกลายเป็นผู้หญิงที่ไม่น่าพึงพอใจ บางที
ก็กลายเป็นคนเลวไปเลย" เมื่อได้ข้อสรุปดังกล่าวแล้ว ภาพยนตร์ก็จะนำ"สาร"นี้เข้าสู่คลังแห่ง
ความรู้ของตนตามขั้นตอนนี้

ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ภาพยนตร์ก็ได้ INTERNALIZE เอาความรู้เกี่ยวกับผู้หญิงในสังคมไทยโดยผ่านโลกทัศน์ (World View) ของตนเองจนมาสร้างขึ้นเป็นคลังแห่งความรู้ของตนเองในที่สุด

สิ่งที่มีอยู่ในคลังแห่งความรู้ของภาพยนตร์ก็เช่น

○ ความรู้เกี่ยวกับผู้หญิงไทย : ผู้หญิงที่ดีจะต้องมีลักษณะสำคัญคือ เป็นกุลสตรี มีรูปและพรหมจรรย์เป็นทรัพย์สิน ไม่ลำลองทางเพศ จะติดนโปเลียนชายไม่ได้ต้องพึ่งพาผู้ชาย มีคุณธรรมเป็นเยี่ยม และเสียสละเป็นเลิศ หากผิดไปจากลักษณะเหล่านี้ ผู้หญิงคนนั้นก็หาใช่หญิงที่ดีมีค่าควรแก่การเป็นศรีภรรยาของวีรบุรุษไม่ ภาพของผู้หญิงในภาพยนตร์ไทยแต่เดิมจะแบ่งแยกออกเป็น 2 ฝ่ายอย่างชัดเจน คือ หากไม่มีคุณความดีดังกล่าวแล้วก็จะกลายเป็นคนไม่ดีและมีลักษณะในทางตรงกันข้ามทันที

○ ความรู้เกี่ยวกับการผลิตภาพยนตร์ : ขั้นตอนและวิธีการของการผลิตภาพยนตร์ เทคนิควิธีการต่าง ๆ ทางภาพยนตร์

○ ระบบการจัดการภาพยนตร์ : การทำงานหรือการจัดการของบริษัทผู้สร้างภาพยนตร์ สายหนัง พนักงานตรวจสอบภาพยนตร์ การติดต่อนักแสดงและจัดคิวนักแสดง การจัดการบุคลากร

○ ความรู้เกี่ยวกับผู้ชมภาพยนตร์ไทย : ผู้ชมส่วนใหญ่อยู่ในระดับล่าง มีความสนใจเรื่องที่ไม่ใช่ปัญหาหนักที่ต้องขบคิด ยังเห็นด้วยอย่างมากกับเรื่องของบทบาทหญิงชาย ค่านิยมแบบเดิมที่หญิงจะต้องด้อยกว่าชายเสมอ ศีลธรรมจรรยาบรรณ และสนุกกับการแสดงความรุนแรงและความเจ็บปวดของผู้หญิง

○ ความรู้เกี่ยวกับผู้ผลิต : ผู้กำกับการแสดงต้องเป็นผู้ชาย เพราะมีความรับผิดชอบ การตัดสินใจ ความเข้มแข็งในการทำงานหนักเหนือกว่าผู้หญิง ส่วนผู้หญิงทำได้เฉพาะเป็นผู้

ช่วยผู้กำกับ ฯ เขียนบท ลำดับภาพ จัดการด้านเสื้อผ้าแต่งหน้า การเงินในกองถ่าย ฯลฯ

๐ บทบาทของภาพยนตร์ต่อสังคม : ภาพยนตร์มีบทบาทหลักอยู่ที่การให้ความบันเทิง เป็นการสื่อสารข้อมูลของคนในอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีปัญหาแตกต่างไปจากปัญหาของผู้ชม แต่ภาพยนตร์ไม่ต้องวิเคราะห์ วิจารย์ หรือเสนอทางเลือกต่อปัญหาเหล่านั้น เป็นเพียงการเล่าเรื่องให้ฟัง

๐ ความปรารถนาของตนเอง : ในฐานะเป็นผู้ทำธุรกิจ ผู้ผลิตภาพยนตร์มีเป้าหมายอยู่ที่ผลกำไร และในฐานะของสมาชิกรวมการภาพยนตร์ ย่อมปรารถนาชื่อเสียงจากการสร้างผลงาน

๐ เรื่องอื่น ๆ : เช่น การจัดการด้านการเงินในกองถ่าย แหล่งเงินทุน การจัดการภาษี ฯลฯ

ภาพยนตร์ไทยจึงสร้างให้ตัวละครหญิงที่เป็นเมียน้อยและหญิงขายบริการทางเพศแสดงออกถึงความสำล่อนทางเพศ และมีภักดีกำเนิดที่ต่ำต้อย ฯลฯ เป็นหญิงกลุ่มที่ได้รับบทเป็นตัวร้ายเสมอ ขณะที่ผู้หญิงที่มีความสามารถ สติปัญญา เก่งกล้าเหนือกว่าชาย และไม่สนใจฟังพาดูชาย เช่นเดียวกับแม่ผู้ซึ่งให้ความสำคัญกับความปรารถนาของตนเอง และไม่มีพฤติกรรมยอมตามทุกอย่างเพื่อลูก ต้องสูญเสีย ได้รับชะตากรรมอย่างทุกข์ทรมาน หรือตกหายไป (absent) จากจอภาพยนตร์

ส่วนในด้านอื่น ๆ ก็ได้ข้อสรุปว่า ผู้สร้างต้องมุ่งที่การสร้างผลกำไร โดยการลงทุนต่ำ ใช้ระยะเวลาการผลิตสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อเร่งลดภาระด้านหนี้สินจากการลงทุนให้เร็วที่สุด แต่การกระทำเช่นนี้ไม่มีผลโดยตรงให้การใช้เวลาในการศึกษาและคิดสร้างสรรค์เรื่องที่จะนำมาสร้าง ตัวละคร การวิเคราะห์ประเด็นปัญหา ฯลฯ ลดน้อยลงไปด้วย ประกอบกับความรู้ในด้านเทคนิควิทยาทางภาพยนตร์ของผู้ผลิตส่วนมากยังมีจำกัดจึงทำให้ ภาพยนตร์ที่ผลิตออกมามีลักษณะซ้ำซาก (ดังที่เรียกว่า "น้ำเน่า") นอกจากนี้ผู้ผลิตยังมีความเข้าใจเพียงว่า ผู้ชมจะได้รับความบันเทิงจากรูปแบบบางรูปแบบเท่านั้น เป็นการลดทอนความสนใจที่จะทดลองนำเสนอแนวความคิดใหม่ที่ต่างออกไปจึงถูกลดทอนลง โดยเฉพาะ

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ความรับรู้ (Awareness) ประเด็นเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย (Gender Issue) เป็นสิ่งที่หาได้ยากมากในภาพยนตร์ไทย

ภาพยนตร์ไทยในฐานะเป็นสถาบัน (Film as an Institution)

ความเป็นสถาบันของภาพยนตร์พัฒนาขึ้นจากพฤติกรรมหรือการกระทำเฉพาะแบบที่แตกต่างไปจากการถ่ายทอดสารด้วยสื่อตัวอื่น ซึ่งมีผลให้ "วิถีทาง" (Ways) ของภาพยนตร์ต่างออกไปด้วย แบบแผนพฤติกรรมเฉพาะของสถาบันภาพยนตร์ไทย ก็เช่น

o ระบบจัดการ : ต้องคล้อยตามนโยบายของบริษัท นายทุน สายหนัง และเกณฑ์การพิจารณาตรวจสอบภาพยนตร์ การจัดคิวนักแสดงทำได้ยากเพราะนักแสดงต้องแบ่งเวลาไปแสดงภาพยนตร์เรื่องอื่นจึงไม่ให้เวลากับการฝึกซ้อมและถ่ายซ้ำ ถ้าเป็นหนังที่ดูยาก ให้ผู้ชมต้องขบคิดมากสายหนังมักจะไม่ใช่

o การผลิต : การผลิตภาพยนตร์แต่ละเรื่องต้องผ่านหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนต้องใช้เงินทุนสูงกว่าสื่ออื่น ๆ นอกจากนั้น การถ่ายทำยังต้องอาศัยโอกาสและจังหวะ ดังนั้นการผลิตใหม่ หรือการถ่ายทำซ่อมจึงทำได้ยากโดยเฉพาะกับรายที่มีเงินทุนสนับสนุนน้อย ฯลฯ จึงทำให้การผลิตในหลายขั้นตอนไม่ประนีประนอมกัน แม้กระทั่งไม่มีเวลาให้กับการเลือกเรื่อง มุมกล้อง กำกับ การแสดง ฯลฯ อย่างเต็มที่ ค่าจ้างเขียนบทน้อยจึงให้เวลากับการวิเคราะห์และสร้างเรื่องน้อยไปด้วย และบ่อยครั้งที่ต้องถ่ายทำไปโดยที่บทยังเขียนไม่เสร็จเพราะต้องทำเวลาการผลิตให้สั้นที่สุด เคยชินเฉพาะกับการมีผู้กำกับการแสดงเป็นผู้ชาย ฯลฯ

o ประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิง : เคยชินกับการสร้างตัวละครผู้ชายที่มีความสามารถมากกว่าผู้หญิงจึงทำให้ไม่เห็นความสำคัญในเรื่องบทบาทของหญิงชาย (Gender Issue) กับทั้งไม่เคยชินกับการไว (sensitize) ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงไม่สามารถจะนำเสนอภาพของผู้หญิงที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงได้มากเท่าที่ควร ฯลฯ

๐ ผู้ชม : หากจะชมภาพยนตร์ กลุ่มเป้าหมายมักเลือกชมเฉพาะภาพยนตร์ที่พาพวกเขาออกไปจากโลกแห่งความเป็นจริงที่เขาเผชิญอยู่ (Escapist) ไม่คุ้นเคยกับการนำเสนอเรื่องที่เป็นปมปัญหาจากชีวิตจริง และความสนใจของผู้ชมก็จะคล้ายคลึงกันในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ โดยจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า สามารถจำแนกยุคของภาพยนตร์ไทยได้ตามตัวเอก เช่นยุคหนึ่งวัยรุ่นก็จะมีแต่ภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับวัยรุ่น หรือพระเอก/นางเอกที่ปลอมตัวมาอยู่ร่วมกับคนที่มีสถานภาพต่ำกว่าแต่ก็มาเปิดเผยความจริงในตอนจบ ฯลฯ จึงทำให้ผู้ผลิตภาพยนตร์สร้างภาพยนตร์ตามกันจนกว่าจะมีภาพยนตร์บางเรื่องแหวกแนวออกไป และยังเป็นที่ยินชอบของผู้ชม ทำให้ผู้ผลิตหนังไทยรีบเร่งผลิตในทำนองเดียวกันตามมา

๐ บทบาทของภาพยนตร์ต่อสังคม : การมีโลกทัศน์ว่าภาพยนตร์เป็นสื่อที่เพียงสร้างความบันเทิง ไม่มีหน้าที่ในการร่วมเสนอ หรือวิเคราะห์ปัญหาอย่างลุ่มลึกเหมือนกับสื่อมวลชนชนิดอื่นจึงทำให้ภาพยนตร์ไม่เลือกที่จะนำเรื่องที่เป็นปมปัญหา หรือเรื่อง "หนัก ๆ" มานำเสนอ

๕๗๕

ในฐานะที่สถาบันภาพยนตร์เป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคม จึงได้รับบทบาททางสังคม (Social Role) ให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ค่านิยม บรรทัดฐาน ฯลฯ ให้กับสมาชิกอื่น ๆ เพราะมีศักยภาพในการถ่ายทอด "สาร" ได้อย่างมีประสิทธิภาพเหนือกว่าวิธีการอื่นอีกหลายวิธี ดังนี้

1) เป็นการถ่ายทอดความรู้และค่านิยมโดยที่ผู้รับไม่รู้ตัวว่ากำลังรับเอาสิ่งเหล่านี้เข้าไป ซึ่งต่างกันโดยสิ้นเชิงกับการสอนแบบครู-นักเรียน ภาพยนตร์ได้แทรกผลงานเนื้อหา ภาพ คำพูด เสียง และบรรยากาศลงไป เช่นการแสดงให้เห็นความทุกข์ใจของหญิงที่มีคู่หรือเสนอภาพว่า หญิงที่มีฐานะดี มีรถขับ จึงเป็นผู้หญิงที่มีความมั่นใจในตัวเอง เป็นต้น

2) การถ่ายทอดของภาพยนตร์เป็นการถ่ายทอดแบบซ้ำแล้วซ้ำอีก (Repetitions) ในแง่ที่ภาพยนตร์จำนวนไม่น้อยที่นำเสนอความคิดเดิม แต่เปลี่ยนวิธีการนำเสนอ ตัวนักแสดง และ ฯลฯ เป็นการตอกย้ำเนื้อหา (Content) เดิมด้วยรูปแบบ (Form) ใหม่ ดังนั้นการรับรู้เข้าใจ

สู่ "คลังแห่งความรู้" ของผู้ชมจึงมีการสะสมและพัฒนาขึ้นเรื่อยมาจนกลายเป็นความรู้ลึก ค่านิยม และพฤติกรรมบางอย่างที่สอดคล้องกับสิ่งที่นำเสนอ

3) การให้ประสบการณ์ของภาพยนตร์เป็นการทำให้เห็นภาพ (Visualization) ภาพต่าง ๆ ที่มีอยู่คลุมเครือเมื่ออ่านหนังสือหรือรับฟังจะชัดเจนขึ้นทันทีที่นำมาทำเป็นภาพปรากฏบนจอขนาดใหญ่ ในบรรยากาศสงบเงียบ ก่อให้เกิดการคล้อยตามมากกว่าการโต้แย้งสิ่งที่เห็น [เพราะผู้ชมยอมรับความเป็นจริงในภาพยนตร์] มีการสาธิต (Demonstration) ด้วยเช่นว่า ผู้หญิงที่จะมีความสุขจะต้องเป็นคนสงบเสงี่ยม ยอมให้ชายเป็นผู้นำ ขณะที่ผู้หญิงมีลักษณะตรงข้ามจะเป็นหญิงที่ต้องประสบปัญหา จึงเกิด INTERNALIZATION ว่าหากจะเป็นหญิงที่มีความสุขจะต้องเป็นผู้หญิงที่ยอมให้ชายเป็นผู้นำ

4) การถ่ายทอดความรู้ของภาพยนตร์มีลักษณะของศิลปะ (Artistic) อยู่มาก ความเป็นศิลปะนี้ส่วนหนึ่งมีผลให้การบิดเบือน กลบเกลื่อน หรือปฏิเสธความเป็นจริงเกิดขึ้นได้ง่าย ภาพยนตร์จึงใช้แง่มุมดังกล่าวเพื่อกลบเกลื่อนความผิดของชายที่มีพฤติกรรมสาส์นทางเพศด้วยการไม่กล่าวถึงความผิดและผลกรรมที่ควรได้รับ แล้วโยนความผิดไปให้ฝ่ายหญิงคนใดคนหนึ่ง หรือการบิดเบือนไปว่า การสาส์นทางเพศเป็นภาระหนักที่นำอภิมรณะ คือจะต้องเห็นดีเห็นงามกับการแบ่งเวลาไปหาความสุขทางเพศกับผู้หญิงหลายคนอย่างทั่วถึง ฯลฯ หรือปฏิเสธว่า การสาส์นทางเพศเป็นความชอบธรรมของชาย เป็นต้น

นอกจากจะใช้ข้อได้เปรียบเหล่านี้เป็นบทบาททางสังคมประการหนึ่งแล้ว ภาพยนตร์ยังคงรักษา (Maintain) "คลังแห่งความรู้" ของตนไว้อย่างเหนียวแน่นได้ด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพยนตร์กับการสร้างความชอบธรรม (Film and Legitimation)

การที่ภาพยนตร์ยังคงรักษาความเป็นจริงทางสังคมของตนไว้ได้ก็เพราะ ภาพยนตร์ดำเนินการถ่ายทอด (Conversation) สิ่งที่อยู่ในคลังแห่งความรู้ของตนเองสู่สังคม (ผู้ชม)

อย่างต่อเนืองจนเกิดเป็นการยอมรับ และสะสมความคิดว่า "สิ่งที่ปรากฏบนจอภาพยนตร์เป็นสิ่ง
ที่ชอบธรรมแล้ว" และเมื่อมีการเสนอซ้ำแล้วซ้ำอีก ผู้ชมจึงยอมรับไปในขณะเดียวกันว่า
อย่างน้อยผู้หญิงในภาพยนตร์ควรมีลักษณะเช่นที่ภาพยนตร์เสนอ และ [ด้วยความที่ผู้วิจัยเชื่อใน
อิทธิพลของสื่อมวลชนที่จะก่อให้เกิดผลกระทบส่วนหนึ่งต่อพฤติกรรม ความคิด และทัศนคติของ
ผู้ชม - ผู้วิจัย] ก็อาจบรรจุกัคนะที่ภาพยนตร์มีต่อผู้หญิงเข้าสู่คลังแห่งความรู้ของตนโดยเข้าใจ
ไปว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม

นอกจากจะเพื่อผู้ชมแล้ว ภาพยนตร์ยังจำเป็นต้องสร้างความยอมรับให้เกิดขึ้นกับ
ผู้ผลิตที่เข้าสู่สถาบันใหม่ด้วยเพื่อคงเสถียรภาพ (Stability) ของสถาบันให้มีความคิดและ
แนวทางเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้มากที่สุด [อาจวิจารณ์ได้ว่า "ความเป็นสถาบันของภาพยนตร์
ไทยมี"ใจคับแคบ"กว่าความเป็นสถาบันภาพยนตร์ของหลาย ๆ ประเทศ - ผู้วิจัย]

กระบวนการสร้างความชอบธรรมมีบทบาทมากขึ้นเมื่อผู้กำกับการแสดงหน้าใหม่เข้า
มาสร้างภาพยนตร์ที่มีตัวละครหญิงต่างออกไปจากลักษณะของตัวละครหญิงในคลังแห่งความรู้ที่ภา
พยนตร์มีอยู่ แต่เมื่อสถาบันภาพยนตร์ ระบบการจัดการ และที่สำคัญที่สุดคือ ผู้ชม ได้แสดง
ปฏิกิริยากดดันโดยการปฏิเสธแนวความรู้ความคิดใหม่ที่ผู้ผลิตหน้าใหม่นำเสนอ จะมีผลทำให้ผู้
ผลิตเหล่านั้นจำต้องเปลี่ยนท่าที -- ถูกบำบัด (Therapy) -- ในการนำเสนอ ไม่เช่นนั้นก็
ต้อง "ถอนตัวออก" -- ถูกกำจัด (Nihilation) -- จากวงการภาพยนตร์

ตัวอย่างที่พอจะหยิบยกขึ้นมาได้ก็เช่น 'เบ๊ยก โปสเตอร์' สร้างภาพยนตร์เรื่อง
"โทน" และ "ซู่" ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่นางเอกมีชะตากรรมที่ต่างออกไปจากตัวละครแบบฉบับ
โดยการฝ่ากรอบจริยธรรมและบรรทัดฐานทางเพศอย่างรุนแรง และลดคุณค่า-ศักดิ์ศรีของผู้ชาย
(นางเอกเรื่อง "โทน" ถูกข่มขืนแต่พระเอกก็ยังยอมแต่งงานด้วย และนางเอกในเรื่อง "ซู่" มี
ความสัมพันธ์กับชาย 2 คนเป็นเหตุให้ผู้ชายต้องต่อสู้กันจนถึงชีวิต) จริงอยู่ แม้ภาพยนตร์ทั้ง
สองจะเป็นที่กล่าวขวัญถึงมากในกลุ่มของนักศึกษา และนักวิจารณ์ในทางสนับสนุน แต่ภาพยนตร์
ทั้งสองเรื่องก็ไม่ทำเงินจนนายทุนพึงพอใจได้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ชมส่วนมากยังไม่ยอมรับ และ
ในที่สุด 'เบ๊ยก โปสเตอร์' จำต้องประนีประนอมโดยยุติการสร้างภาพยนตร์ที่แสดงความขัดแย้ง

กับคลังแห่งความรู้เดิมอย่างชัดเจน แล้วหันมาเปลี่ยนแนวไปเสนอภาพชีวิตวัยรุ่นยุค"ต้มกับไอ้"

สุชาติ วุฒิชัย (ผู้กำกับการแสดงเรื่อง "น้ำค้างหยดเดียว") เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการถูก"กำจัด" (Nihilation) ออกจากสถาบันนี้ เช่นเดียวกับผู้กำกับแสดงอีกหลายคนเช่น คีต สุวรรณศรี (คนกลางแดด) ปกรณ์ พรหมวิทักษ์ (เทพเจ้าบ้านบางปูน) ฯลฯ ปฏิกริยาเช่นนี้เกิดขึ้นกับภาพยนตร์ที่พยายามนำเสนอแนวความคิดใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อไปถึงการตัดสินใจที่จะให้ทุนสนับสนุนการสร้างภาพยนตร์ และการจัดจำหน่ายของ"สายหนึ่ง" จึงมีภาพยนตร์หลายเรื่องถูกงด (Abortion) ไปตั้งแต่เขียนบทภาพยนตร์เสร็จ

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ในทางบวกที่เกิดขึ้นต่อเนื่องก็คือ คลังแห่งความรู้ของภาพยนตร์ในเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิง ได้ขยายขอบข่ายกว้างขึ้นโดยปริยาย แม้จะถูกปฏิเสธจากสมาชิกของสถาบัน และจากระบบการจัดการก็ตาม ในยุคต่อมาซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญของวงการ เมื่อภาพยนตร์หลายเรื่องซึ่งมีผู้หญิงได้รับบทนำและมีบุคลิกแตกต่างไปจากแบบฉบับ (เทพธิดาโรงแรม คนเริงเมือง ทองประกายแสด ฯลฯ) เริ่มทำเงินมากขึ้นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีการสร้างภาพยนตร์เกี่ยวกับผู้หญิงมากขึ้น แต่ก็ยังนับว่าน้อยหากเทียบกับตัวละครแบบฉบับ

ในแง่เทคนิควิธีการสร้างตัวละครและนำเสนอก็จะเห็นว่า มีลักษณะของการประนีประนอมมากขึ้นเพราะนอกจากจะได้เรียนรู้แล้วว่า หากนำเสนอตามแบบแนวความคิดที่ท้าทายการโต้แย้งกับแนวคิดเดิมอย่างสมบูรณ์ (Absolutely Controversial) ภาพยนตร์เรื่องนี้ก็จะถูกปฏิเสธ และอาจถึงขั้นถูกกำจัดเช่นที่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ พวกเขายังตระหนักดีว่า สภาพสังคม (Social Context) และทั้งรูปแบบการใช้ชีวิต แนวความคิดและพฤติกรรมของผู้หญิงในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว แม้กระทั่งรสนิยมของผู้ชมก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ภาพยนตร์จึงจำต้องเปลี่ยนแปลงตาม เท่ากับว่า คลังแห่งความรู้ของพวกเขาถูกปรับให้ทันสมัย (Update) ขึ้นโดยยังต้องคงแนวคิดเดิมบางอย่างไว้

วิธีการที่ใช้เพื่อประเมินประเภทย่อยก็คือ การเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอ (Form) แต่ยังคงแก่นของเรื่องและตัวละคร (Theme/Content) ไว้เช่นเดิม

ปรากฏการณ์เช่นนี้สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นจริงทางสังคมที่ผู้กำกับการแสดงสร้างให้กับตนเองได้อีกเช่นกัน กล่าวคือ ในคลังแห่งความรู้ของผู้กำกับการแสดง จะมีเรื่องราวว่า

1) ผู้หญิงควรเป็นและไม่เป็นอย่างไร จึงจะเป็นที่ยอมรับของผู้ชมส่วนมาก (ดังที่เสนอไว้ในหัวข้อ "ผู้หญิงต้องเป็นและไม่เป็นอะไร")

2) รูปแบบ-บุคลิกของตัวละครที่ผู้ชมชอบจะต้องเป็นคนอ่อนหวาน เป็นกุลสตรี แต่ก็พร้อมจะตอบโต้การถูกรุกรานด้วยการใช้วาจาที่เสียดแทงหรือเป็นผู้หญิงที่ดูภายนอกเข้มแข็ง เด็ดขาดแลก เก่งกาจแต่พร้อมที่จะพ่ายแพ้ผู้ชาย

3) ผู้ชายเป็นเพศที่จะได้รับการปกป้องอ้อมๆจากผู้หญิงเสมอ เพราะเชื่อว่าผู้หญิงมี "สัญชาตญาณแม่" ผู้ชายจึงสามารถทำความผิดและได้รับการอภัยเสมอ ขณะที่ผู้หญิงยังต้องคงความเป็นแม่พระ สัญลักษณ์แห่งความดีไว้ตลอดกาล

4) เรื่องการล่าสอนทางเพศของผู้หญิงในทุกรูปแบบ และเงื่อนไขเป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้

5) ผู้หญิงในยุคปัจจุบันมีกิจวัตรและการดำรงชีวิตต่างไปจากแต่ก่อน เช่น ต้องทำงานหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว ทักษะคติในเรื่องเพศสัมพันธ์ เปลี่ยนไปในเชิงยอมรับได้มากขึ้น มีบุคลิกภาพสอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคมเมือง ฯลฯ

6) ผู้หญิงมีอิสระในการกระทำมากขึ้นหากมีฐานะดี เลี้ยงตัวเองและอยู่เพียงลำพัง

ความรู้เหล่านี้สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมพยายามดำรงไว้(maintain) และปลูกฝังให้คนรุ่นต่อไป ภาพยนตร์จึงกำหนดให้ตัวละครเฉพาะบางแบบถูกลงโทษ และบางแบบถูกกำจัด ซึ่งก็คือมาตรการเดียวกันกับการบำบัดและการกำจัด (Therapy & Nihilation) นั่นเอง

ความรู้ส่วนที่สามารถยึดเกาะอยู่ในคลังแห่งความรู้ของภาพยนตร์อย่างเหนียวแน่นจนกลายเป็นกรอบอ้างอิงให้กับการสร้างโครงเรื่องของภาพยนตร์ไทยตลอดมา ก็เช่น "ธรรมะย่อมชนะอธรรม" "ผู้หญิงต้องฝ่ายแพ้ผู้ชาย" "ความรักระหว่างชายหญิงเป็นความสุขที่สุดในชีวิต" "แม่ต้องเป็นแม่พระ" สำหรับในภาพยนตร์ชีวิต ความรู้เหล่านี้ส่งผลให้โครงเรื่องบางแบบมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมากได้แก่

1. โครงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศสัมพันธ์หรือ ความสำล่อนทางเพศ

ภาพของเมียหลวง-เมียน้อยยังปรากฏให้เห็นอยู่ เพียงแต่มีการสลับบุคลิกกันระหว่างเมียน้อยที่เคยเป็นหญิงก้าวร้าว เปลี่ยนมาเป็นคนสงบเสงี่ยม และยอมรับทุกสิ่งจากสามีโดยไม่เรียกร้อง ส่วนเมียหลวงที่เคยเป็นหญิงมีคุณธรรมก็จะเปลี่ยนมาเป็นหญิงที่ก้าวร้าว หยาบคาย แต่เป้าหมายยังคงเดิม คือปรารถนาจะเป็นเพียงผู้เดียวที่อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของฝ่ายชาย และในท่ามกลางความทุกข์และความวุ่นวายของผู้หญิงเหล่านี้ ผู้ชายก็ยังคงพาตัวเองออกห่างไกลจากปัญหาและความรับผิดชอบใด ๆ เพราะไม่ตระหนักเลยว่า แท้จริงแล้วเขาเป็นผู้ก่อปัญหาทั้งหมดขึ้น

2. โครงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างแม่-ลูก

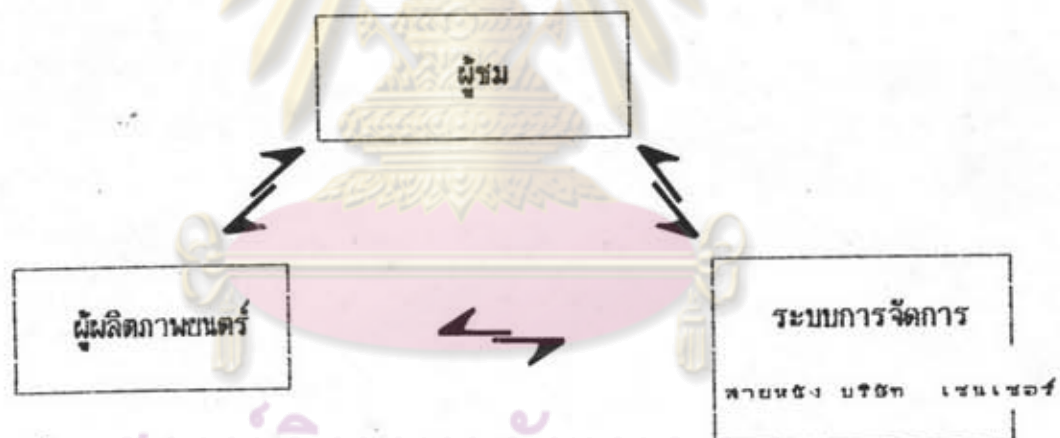
เรื่องของแม่กับลูกสอดแทรกอยู่ในภาพยนตร์แทบทุกเรื่องทั้งที่แลเห็นบนจอและที่แทรกอยู่ระหว่างบรรทัด(between the line) เช่น แม่ตาย แม่ไม่ได้เลี้ยงลูกเอง แม่แต่งงานใหม่ ฯลฯ สิ่งที่ภาพยนตร์ไทยย้ำอยู่อย่างหนักแน่นคือแม่จะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติราวกับแม่พระ ไม่เช่นนั้นจะเกิดผลในทางลบขึ้นน่านับการ ภาพยนตร์ไทยได้สาธิตให้เห็นว่า แม่เป็นบุคคลที่มีส่วนทำให้ลูกเลว เป็นทุกข์ และเกิดด้านลบอื่น ๆ มากที่สุด ลูกที่ต้องไปเป็นหญิงขายบริการก็

3. โครงเรื่องที่แสดงความต้อยกว่าของผู้หญิงและความเหนือกว่าของผู้ชาย

ข้อสรุปที่ได้จากภาพยนตร์ส่วนมากแล้วก็คือ ผู้ชาย ยังคงความเหนือกว่า ได้เปรียบ และมีความสุขกว่าผู้หญิงในทุกกรณี ในเรื่องการเป็นผู้นำของผู้หญิงมักจะนำไปสู่ความเสียหายมากกว่าประสบความสำเร็จ หรือหากสำเร็จก็เพราะต้องมีผู้ชายให้ความสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ผู้หญิงจะต้องยอมสูญเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อแลกกับความสุขความสำเร็จ เช่น เลือกกระหว่างงาน กับชีวิตรักหรือครอบครัว ขณะที่ผู้ชายสามารถประสบความสำเร็จได้ในทุกสิ่ง ผู้หญิงทำความผิดจะไม่ได้รับการอภัย แต่ผู้ชายจะได้รับโอกาสให้แก้ตัวใหม่เสมอ แม้จะได้แสดงความเลวร้ายมากมาย

สถานการณ์ของภาพยนตร์เป็นเหมือน "รักสามเส้า" ของกลุ่มคน 3 กลุ่มที่มีอิทธิพลต่อกัน

คือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ภาพยนตร์ เป็นผู้สร้าง เนื้อสารซึ่งมีอิทธิพลบางอย่างเหนือพฤติกรรมและความคิดของผู้ชม แต่ก็อยู่ภายใต้ นโยบายของระบบการจัดการ
- ผู้ชมเป็นแหล่งรายได้หลักของภาพยนตร์ แต่ก็ถูกระบบการจัดการกำหนดให้ชมภาพยนตร์ เฉพาะเรื่องที่ระบบการจัดการเห็นชอบ
- ระบบการจัดการมีรายได้จากการผลิตและจำหน่ายภาพยนตร์ แต่ก็ต้องรับฟังความคิดเห็น ความสนใจของผู้ชมด้วยเพื่อเสนอสิ่งที่ผู้ชมกำลังสนใจ

- ภาพยนตร์เป็นผู้สร้างเนื้อหาซึ่งมีอิทธิพลบางอย่างเหนือพฤติกรรมและความคิดของผู้ชม แต่ก็อยู่ภายใต้นโยบายของระบบการจัดการ
- ผู้ชมเป็นแหล่งรายได้หลักของภาพยนตร์ แต่ก็ถูกระบบการจัดการกำหนดให้ชมภาพยนตร์เฉพาะเรื่องจากระบบการจัดการเห็นชอบ
- ระบบการจัดการมีรายได้จากการผลิตและจำหน่ายภาพยนตร์ แต่ก็ต้องรับฟังความคิดเห็น ความสนใจของผู้ชมด้วยเพื่อเสนอสิ่งที่ผู้ชมกำลังสนใจ

เมื่อนำภาพความสัมพันธ์ดังกล่าวมาพิจารณาพร้อมกับหน้าที่หลักของภาพยนตร์คือ การให้ความบันเทิงแล้ว อาจตีความได้ว่า ผู้ชมภาพยนตร์ไทยยังได้รับความบันเทิงจากโครงเรื่อง เช่นนี้ ซึ่งเท่ากับเป็นการบังคับให้ภาพยนตร์ไทยจำต้องเสนอเรื่องราวทำนองนี้ต่อไป หรืออีกทางหนึ่งคือ เพราะภาพยนตร์ได้มอบความบันเทิงในทำนองนี้มานานและหนักแน่นจนผู้ชมเกิดการยอมรับ (INTERNALIZATION) ว่าจะได้รับความบันเทิงเฉพาะจากเรื่องทำนองนี้เท่านั้น แต่ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ใดก็แสดงให้เห็นว่า โลกแห่งความเป็นจริงหรือความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ในสังคมจะซึมซาบ (absorb) เข้าสู่โลกของภาพยนตร์ไทยได้ยาก เพราะหากจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดของสถาบันภาพยนตร์ (ซึ่งหมายความว่า จะต้องเปลี่ยนแปลงทั้งคลังแห่งความรู้และแบบแผนพฤติกรรม) ก็จำต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับทั้งสามฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม เฉพาะในส่วนของผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยควรจะพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนต่อไปนี้ได้

- เพิ่มความลุ่มลึกในการพิจารณา วิเคราะห์วิจารณ์ และสร้างสรรค์ทางออกต่อสภาวะที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

○ ต้องมีความสามารถในเชิงศิลปการถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นผ่านความเป็นภาพยนตร์ไทย โดยยังไม่สัมผัสลักษณะความบันเทิงแบบไทย ๆ ผู้วิจัยมิได้เสนอให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ให้ความบันเทิงไปเป็นการให้สาระหรือการปลุกใจให้รักชาติเช่นที่ภาพยนตร์ของหลาย ๆ ประเทศได้ทำ

๐ เพิ่มความรู้สึกไว (Sensitize) ต่อข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหญิง-ชายในสังคมไทย
ปัจจุบัน เช่น ปัจจุบันมีผู้หญิงที่เป็นผู้นำครอบครัวมากถึงร้อยละ 20 (เฉพาะครอบครัวที่ย่ำร้าง
และแม่เป็นผู้รับดูแลลูก ยังไม่ได้รวมหญิงที่สามีไปทำงานต่างถิ่น ฯลฯ) หญิงประกอบอาชีพอื่น
นอกเหนือไปจากการเป็นครู เลขาฯ การ พนักงานบัญชี แม่บ้าน ฯลฯ มากขึ้น เป็นต้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย